

INFORMÁCIÓS MŰVELTSÉG ÉS OKTATÁSÜGY

NEMZETKÖZI SZEMLE

Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum

Budapest, 2006

Információs műveltség és oktatásügy. Nemzetközi szemle című kiadvány az
Oktatási Minisztérium
támogatásával jött létre.

Szerkesztette és a bevezetőt írta:

Csík Tibor

Fordította:

Borostyániné Rákóczi Mária

Celler Zsuzsanna

Goda Beatrix

Varga Katalin

Pallos Zsuzsanna

Nyelvi lektor:

Cziráky Istvánné

Szakmai lektor:

Murányi Péter

Tartalomjegyzék

Bevezetés.....	5
A nemzetközi szemle forrásdokumentumai.....	8
Prágai nyilatkozat.....	11
Az iskolai könyvtár mindenki számára a tanítás és tanulás színhelye. Az IFLA és az UNESCO közös iskolai könyvtári nyilatkozata.....	13
Az iskolai könyvtár missziója.....	14
A törvényhozás és a hálózatok finanszírozása.....	14
Az iskolai könyvtár céljai.....	15
A munkatársak.....	15
Működés és működtetés.....	16
A nyilatkozatban foglaltak megvalósítása.....	16
Az iskolai könyvtár mindenki számára a tanítás és tanulás színhelye. Végrehajtási elvek.....	17
1. Küldetés és irányelvek.....	19
1.1 Küldetés.....	19
1.2 Irányelvek.....	19
1.3 Felmérés és értékelés.....	20
2. Források.....	21
2.1 Az iskolai könyvtár anyagi fedezete és költségvetése.....	21
2.2 Elhelyezés és alapterület.....	22
2.3 Bútorzat és felszerelés.....	23
2.4 Elektronikus és AV-eszközök.....	24
2.5 Dokumentumforrások.....	24
2.6 Gyűjtőköri szabályzat.....	24
2.7 A hagyományos dokumentumok gyűjteménye.....	25
2.8 Elektronikus források.....	26
3. A dolgozók.....	26
3.1 Könyvtári munkatársak.....	26
3.2 Az iskolai könyvtáros szerepe.....	26
3.3 A könyvtáros asszisztens szerepe.....	27
3.4 Együtműködés az iskolai könyvtárosok és tanárok között.....	27
3.5 Az iskolai könyvtári dolgozók készségei.....	27
3.6 Az iskolai könyvtáros feladatai.....	28
3.7 Etikai kívánalmak.....	28
4. Programok és tevékenységek.....	29
4.1 Programok.....	29
4.2 Együtműködés a közkönyvtárakkal és a források közös használata.....	29
4.3 Tevékenységek az iskola szintjén.....	30
5. A könyvtár fejlesztése és a tanulás.....	33
5.1 Népszerűsítés.....	33
5.2 Könyvtárfejlesztés és marketing.....	34
5.3 Felhasználóképzés.....	34
5.4 Tanulási készségbeli és információs műveltségi programok.....	35
Információs hatalom.....	42
Bevezetés - jövőkép - küldetés.....	43
Az iskolai könyvtári média program küldetése és céljai.....	46
Az információs műveltség követelményrendszere az iskolai tanulóhoz.....	48
Az információs műveltség követelményeinek részletezése.....	48
Az önálló tanulás követelményei.....	54

A társadalmi felelősségérzetre vonatkozó követelmények.....	57
Együttműködés, irányítás és technika.....	62
Tanulás és tanítás.....	65
Hozzáférés és szolgáltatás.....	72
Programirányítás.....	78
Az információs műveltség és kompetencia követelményrendszere a felsőoktatásban.....	86
Az információs műveltség definíciója.....	87
Az információs műveltség és az információtechnika.....	87
Az információs műveltség és a felsőoktatás.....	88
Az információs műveltség és a pedagógia.....	89
A követelményrendszer alkalmazása.....	89
Követelmények, teljesítményindikátorok, kimeneti mutatók.....	92
A könyvtár- és információtudományi képzés mesterfokú programjainak akkreditációs követelményrendszere az Egyesült Államokban.....	99
Előszó.....	100
A követelmények.....	102
I. Küldetés, célok és feladatok.....	102
II. Tanterv.....	103
III. Oktatói kar.....	104
IV. Hallgatók.....	105
V. Irányítás és gazdálkodás.....	106
VI. Tárgyi források és eszközök.....	107
Utószó.....	108
Az iskolai könyv- és médiatárosok mesterfokú képzésének alapprogramja.....	110
2. Bevezetés a program követelményrendszerébe.....	111
3A. A követelményrendszer kidolgozásának menete.....	112
3B. Eszmei alapok.....	113
4. Követelmények.....	116
1. Az eszmék és az információk felhasználása.....	117
2. Tanítás és tanulás.....	121
3. Együttműködés és irányítás.....	125
4. Programirányítás.....	129
Az információs műveltség. Szakmai útmutatás.....	138
Információs műveltség – fogalommeghatározás.....	139
Információs műveltség: készségek.....	139
Rövid bevezető az információs műveltség témaköréhez.....	143

Bevezetés

Az 1980-as, 90-es években technológiai és szellemi váltás ment végbe az információs társadalomban. A váltás legfontosabb ismérve, hogy a fölhalmozott emberi tudás soha nem látott mennyiségben, tértől és időtől függetlenül, a társadalom széles köre számára rendelkezésre bocsátható.

Ha az elérhető információforrások számát vizsgáljuk, óriási növekedést tapasztalhatunk: például a tudományos megismerés eredményeit tartalmazó közlemények száma exponenciálisan növekszik. A mennyiségi változás mellett a források tartalmi és formai sokszínűsége is jellemző. Ez egyrészt összefügg azzal, hogy a digitális technológia lehetővé tette valamennyi emberi közlésforma rögzítését és a rögzített információk – mint az írott szöveg, a hangfelvétel, a kép és a mozgókép – integrálását, módosítását, feldolgozását. Másrészt abból adódik, hogy az információk közvetítésének hagyományos csatornái, illetve intézményesült formái (pl. kiadók) mellett egyre nagyobb szerepet kap a világhálón való közvetlen nyilvánosságra hozatal.

Az új helyzethez igazodva sorra születtek meg nemzeti és nemzetközi szinten azok az elvi deklarációk, melyek a nyugati civilizáció alapértékeinek – mint a szólás szabadsága, az információk és eszmék szabad áramlása, a jog- és esélyegyenlőség, a tulajdonhoz való jog – társadalmi érvényesülését hivatottak segíteni az információk létrehozása, közzétevése, az információforrásokhoz való hozzáférés és az információk fölhasználása vonatkozásában. A tudásalapú társadalom igényeire tekintettel újradefiniálták, kiegészítették az ismeretek megőrzésével, rendszerezésével és átadásával, illetve az oktatással foglalkozó intézmények küldetését, feladatait.

Az új felfogás szerint az egyénnek egész élete során képesnek kell lennie arra, hogy folyamatosan megújítsa tudását, fejlessze készségeit, mert csak így válhat sikeressé hivatásában, alakíthatja megfelelően a magánéletét és válhat a demokratikus társadalom felelős polgárává. Ez azonban nemcsak az információforrásokhoz való fizikai, hanem az intellektuális hozzáférést is feltételezi: olyan ismeretek, készségek meglétét, amelyek révén az egyén képes az információk megtalálására, az eszmék és információk értékelésére, valamint a fölhasználásukra, akár úgy, hogy beépíti a meglévő tudásába, akár valamilyen munkához használva azokat.

Ezen ismeretek, készségek átadásában meghatározó és mással nem pótolható szerepe van az oktatásnak. Az oktatással szembeni társadalmi elvárások azonban átalakultak, mert már nem elég az ismeretek tantárgyanként meghatározott körét elsajátítani, hanem el kell tudni igazodni az eszmék, az információk világában, tájékozódni kell tudni az ismereteket megőrző és rendszerező gyűjteményekben, információtárakban, és képesnek kell lenni a fölhalmozott emberi tudás hasznosítására. Az oktatási intézményeknek meg kell teremteni tehát annak a lehetőségét, hogy a diákok szembesüljenek az ismeretek, az eszmék sokszínűségével, s megtanulják használni a különböző formátumú dokumentumokat és az infokommunikációs eszközöket. De biztosítani kell a tanárok számára is az oktató-nevelő munkához, az önképzéshez szükséges információforrásokat és eszközöket, hiszen a tudásalapú társadalomban mindenki tanul.

Az információhordozók és formátumok kezeléséhez, a források megismeréséhez, az információkereséshez és -felhasználáshoz kötődő tudás és készségek a 90-es években szerveződnek önálló műveltségi területté, s integrálódnak a tantervekbe. Az új műveltségterület megnevezésére a nemzetközi szervezetek (UNESCO, IFLA) az Egyesült Államok oktatásügyi normatív dokumentumaiban szereplő kifejezést használják: information literacy, s ez a megnevezés vált mára általánosan elfogadottá. A terminus technicusnak többféle magyar megfelelője is létezik – mint az információs írástudás, információs kultúra – melyek közül a kiadványban az információs műveltség kifejezést fogjuk használni.

Az információs műveltségnek, kompetenciának a tudományos életben és az oktatásügy területén számos definíciója létezik, s a jelenlegi meghatározások is módosulhatnak, de a legfontosabb tartalmi elemekben lényeges változás már nem történhet. A nemzetközi szemle forrásdokumentumai szerint az információs műveltség felöleli mindazokat az ismereteket, készségeket, amelyek révén az egyén képes mind önállóan, mind csoportban tevékenykedve:

- meghatározni az információs igényeket, számba véve a meglévő és az igény kielégítéséhez szükséges információkat;
- alkalmazni az információnyerés különböző módszereit, illetve megtalálni a szükséges információkat;
- kritikusan értékelni a talált forrásokat az igénynek való megfelelés, valamint a közlés alapossága, pontossága és céljai tekintetében;
- fölhasználni az információkat saját ismeretei gyarapítására vagy egy munka elkészítéséhez;
- a társadalmi elvárásoknak megfelelően eljárni a szellemi javak használata és az információkezelés vonatkozásában.

A nemzetközi szemle célja az információs műveltség megismertetése és az információs szakemberek képzési követelményeinek bemutatása a meghatározó nemzetközi és mérvadó nemzeti normatív dokumentumok alapján. Szolgálni kívánva ezzel a köz- és felsőoktatás tartalmi fejlesztését, az oktatás információellátó rendszerének, azon belül is az információs központok és könyvtárak további kiépítését, valamint a kétszintű (BA/MA) könyvtár- és információtudományi képzés kialakítását és a hazai szakmai közéletet.

A kitűzött cél a nemzetközi szakmai szervezetek – az előzőekben már említett IFLA és UNESCO – irányelvei, továbbá az általánosan elismert és mintának tekintett nemzeti szakmai testületek – mint az American Library Association (ALA) és az egyesült királyságbeli, Chartered Institute of Library and Information Professionals (CILIP) – kidolgozta oktatási követelményrendszerek és szakmai állásfoglalások bemutatásával érhető el. Az amerikai könyvtárosok szervezeteit összefogó, nagy tekintélyű ALA az Egyesült Államok nemzeti szabványainak tekintett dokumentumok szakmai előkészítésében, elfogadtatásában és a végrehajtásban egyaránt részt vesz. A szakmai szervezetnek tulajdonképpen hatósági jogosítványai vannak az oktatásügy meghatározott területein (például a felsőfokú könyvtár- és információtudományi képzési programok akkreditációja) és könyvtárügy egészében.

A nemzetközi szemlében közreadott dokumentumok egy kivétellel fordítások. Az Information power. Building partnerships for learning című műről készült tömörítvény. A tömörítvény az oktatási követelményeket teljességre törekvően kívánja ismertetni, a tantervi vonatkozásokat, illetve a megvalósítást a különböző műveltségterületeken és tantárgyakban példákkal bemutató részeket elhagyta. A 'szabványok' (standards) egyes részei (például az adminisztratív eljárások és jogosítványok szabályozása) a magyar olvasók számára érdemi információt nem adnak, ezért a kiadványban ezeket nem szerepeltettük. A forrásdokumentumok hivatkozásait változtatás nélkül tartalmazza a kiadvány.

Azért, hogy a magyar olvasóban minél teljesebb és pontosabb kép alakulhasson ki, a nemzetközi szemle messzemenően követi az egyes dokumentumok fogalom- és szóhasználatát, s hűen vissza kívánja adni az eredeti megfogalmazást. Ebből adódóan csak az egyes dokumentumokon belül következetes a szóhasználat, azaz ugyanazt másként jelölhetik a különböző dokumentumok (például: iskolai könyvtáros, iskolai könyv- és médiatáros). A kiadvány elkészítésében részt vevők arra törekedtek, hogy minden szakkifejezésnek megtalálják a magyar megfelelőjét. Ez azonban nem mindig sikerülhetett, s ekkor a legtöbb esetben az általános gyakorlatot követve a latin változatot alkalmaztuk. (Az információkeresés és -feldolgozás eredményének másokkal való megismertetését, megosztását, illetve másokkal szembeni képviselését, továbbá bármely módon és formában való közlését, illetve továbbítását a 'to communicate' igével fejezik ki. A sokrétű jelentés érzékeltetése érdekében a kézenfekvő 'közöl' ige helyett a sokkal nehezebb 'kommunikál' igeet használtuk.) Amikor ez nem hozott volna megoldást, a magyar szövegbe illő kifejezést alkalmaztunk. (Az előző példában említett

eredmények felhasználásával az egyén 'információs produktumot' (product) készíthet, a magyarban azonban csak a 'szellemi termék' kifejezésben használatos a megfelelő szó, így legtöbbször az 'információs munkák' szókapcsolat szerepel. Számos fogalomnak, illetve szakkifejezésnek még nincs általánosan elfogadott magyar megjelölése, reméljük, hogy munkánkkal hozzájárulunk a magyar terminológia kialakulásához, illetve egységesüléséhez.

A nemzetközi szemle nem jöhetett volna létre az Oktatási Minisztérium Felsőoktatási Államtitkársága támogatása nélkül, amiért a kiadvány elkészítésében részt vevők köszönetüket fejezik ki.

Csík Tibor

A nemzetközi szemle forrásdokumentumai

The Prague declaration. Towards an information literate society

[Letöltés: 2005.06.20.]

<<http://www.nclis.gov/libinter/infolitconf&meet/post-infolitconf&meet/PragueDeclaration.pdf>>

A 2003-ban az UNESCO támogatásával megrendezett nemzetközi szakmai tanácskozás nyilatkozatában az információs műveltség társadalmi fontosságára hívja föl a figyelmet, és javasolja, hogy az kerüljön be az ENSZ oktatási programjaiba.

The IFLA/UNESCO school library manifesto. The school library in teaching and learning for all

[Letöltés: 2006.01.23.]

<http://www.unesco.org/webworld/libraries/manifestos/school_manifesto.html>

<<http://www.ifla.org/VII/s11/pubs/manifest.htm>>

Az könyvtárosok nemzetközi szervezete, az IFLA és az ENSZ szakosított szervezete, az UNESCO közös manifesztumot adott ki az iskolai könyvtárakról. Az iskolai könyvtár mindenki számára a tanítás és a tanulás színhelye címmel. A közös nyilatkozat meghatározza az iskolai könyvtárak küldetését, céljait, a munkatársakkal és a működéssel kapcsolatos alapvető elvárásokat. A nyilatkozatot az UNESCO közgyűlése 1999 végén fogadta el, s ez alapján 2000-tól vált hivatalossá.

The IFLA/UNESCO school library guidelines

[Letöltés: 2006.01.23.]

<<http://www.ifla.org/VII/s11/pubs/sguide02.pdf>>

A közös nyilatkozat végrehajtási elvei 2002-ben készültek el. A végrehajtási elvek célja, hogy a nyilatkozatban foglaltak megvalósítását részletes szempontrendszerrel segítsék. Ezért a végrehajtási elvek megadják az iskolai könyvtár működését meghatározó dokumentumokat, illetve elvárásokat és a célok teljesítésének mérési szempontjait. Meghatározzák továbbá az iskolai könyvtárak forrásigényét anyagi és információs tekintetben egyaránt, részletesen leírják a munkatársak feladatait és a velük szembeni követelményeket, valamint az iskolai könyvtáros együttműködési kötelezettségét a tanárokkal, az iskola vezetőivel és más könyvtárakkal. Kiemelten tárgyalják az oktatással, elsősorban az információs műveltség átadásával, valamint a tanuláshoz kapcsolódó készségek fejlesztésével és a tanulás segítségével kapcsolatos tennivalókat.

Information power. Building partnerships for learning

prepared by the American Association of School Librarians and Association for Educational Communications and Technology. Chicago, London. American Library Association, 1998. ISBN 0 8389 3470 6

Az Egyesült Államok közoktatása számára az információs műveltség követelményrendszerét és az átadáshoz szükséges oktatási programmal szembeni elvárásokat, valamint az iskolai könyv- és médiatáros feladatait, tevékenységét határozza meg az ALA égisze alatt 1998-ban

megjelentetett kiadvány. A követelményrendszer az óvodai oktató-nevelő munkától egészen a 12. évfolyamig (K-12) a tanterv egészére, illetve annak valamennyi ismeretkörére, tantárgyára kiterjed. Az információs műveltség egyes követelményeinek részletes kifejtése az információs műveltséggel rendelkező diák ismereteinek és készségeinek bemutatásával történik. Az információs műveltség átadásával kapcsolatos elvárásokat, feladatokat három fő terület vonatkozásában tárgyalja: a tanulás és tanítás, az információhoz való hozzáférés és a programirányítás. Az információs műveltség átadásában meghatározó szerepet és felelősséget ad az iskolai könyv- és médiatárosnak. A kiadvány óriási hatással volt az információs alapismereteket, készségeket meghatározó nemzeti és nemzetközi normatív dokumentumokra.

Information literacy and competency standards for higher education

Association of College and Research Libraries

[Letöltés: 2005.06.20.]

<<http://www.ala.org/acrl/ilcomstan.html>>

Ugyancsak az ALA keretein belül dolgozták ki azt a követelményrendszert, amely az Egyesült Államokban a felsőoktatásból kikerülő információs műveltségét, kompetenciáját határozza meg. A 2000-ben vélegetített követelményrendszerhez 2004-ig hozzájárulásukat adták a legnagyobb felsőoktatási szakmai szervezetek (American Association for Higher Education 1999.; Council of Independent Colleges 2004.), ami a gyakorlati alkalmazás záloga. A felsőoktatási követelményrendszer épít a közoktatásban megszerzett információs műveltségre. Az egyes követelményeket az elérendő teljesítmények részletes kifejtésével, ún. kimeneti mutatók megadásával határozza meg. A felsőoktatási követelményrendszert számos országban (pl. Ausztrália) tekintették mintának saját normatív dokumentumaik kidolgozásakor, illetve valamennyi világnyelvre lefordították.

Standards for accreditation of master's programs in library and information studies 1992

American Library Association

[Letöltés: 2005.06.20.]

<<http://www.ala.org/ala/accreditation/accredstandards/standards.htm>>

1993. óta van érvényben a könyvtár- és információtudományi képzés mesterfokú (MA) programjainak akkreditációs követelményrendszere. Az Felsőoktatási Akkreditációs Tanács (Council for Higher Education Accreditation), amely az Egyesült Államokban nemzeti szinten koordinálja az akkreditációs tevékenységet, az ALA szakbizottságát ismerte el a könyvtár- és információtudományi képzési programok akkreditálójaként.

ALA/AASL standards for initial programs for school library media specialist preparation

[Letöltés: 2005.06.20.]

<<http://www.ala.org/ContentManagement/ContentDisplay.cfm?ContentID=42169>>

<<http://www.ncate.org/documents/ProgramStandards/ala%202001.pdf>>

Az iskolai könyv- és médiatárosokat képző mesterfokú programok célja, hogy a közoktatás valamennyi szintje számára (pre K-12) információs és médiaszakembereket képezzen. Az iskolai könyv- és médiatárosok végzettségét az ALA könyvtárosi, illetve a Tanárképzés Nemzeti Akkreditációs Bizottsága (National Council for Accreditation of Teacher Education) szaktanári képesítésnek ismeri el. A 2003. óta érvényben levő követelményrendszer teljes mértékben a közoktatás számára meghatározott információs műveltséggel kapcsolatos elvárásokra épít, illetve az azokat megvalósítani képes szakemberek képzését szolgálja. A fordításból kimaradtak

a követelményrendszer végén található részek, melyek a program elbíráláshoz szükséges dokumentációt, a bírálók felkészítését, az elbírálás menetét stb. tartalmazzák.

Information literacy: definition; the skills; a short introduction to information literacy

Chartered Institute of Library and Information Professionals

[Letöltés: 2005.06.20.]

<<http://www.cilip.org.uk/professionalguidance/informationliteracy>>

Az Egyesült Királyság könyvtári és információs szakembereit tömörítő, nagy tekintélyű szakmai szervezet 2005-ben részletes leírást tett közzé honlapján az információs műveltség általa elfogadhatónak tartott értelmezéséről.

Prágai nyilatkozat

A társadalom információs műveltségéért

A mű eredeti címe:

The Prague declaration

'Towards an information literate society'

2003

Az Amerikai Könyvtár- és Információtudományi Bizottság (US National Commission on Library and Information Science) és a Nemzeti Fórum az Információs Műveltségért (National Forum on Information Literacy) az UNESCO támogatásával Prágában (Csehország) 2003. szeptember 20-23. megszervezett Szakértői tanácskozás az információs műveltségért (Literacy Meeting of Experts) című rendezvény résztvevői, hét kontinens 23 országának képviselőitében a következő javaslatokat teszik az információs műveltség alapelveiről:

- Az információs társadalom kialakítása kulcsfontosságú tényező a különböző nemzetek és közösségek, az intézmények és az egyének társadalmi, kulturális, valamint gazdasági fejlődésében a 21. században és azon túl is.
- Az információs műveltség fogalmába beletartoznak az egyének a saját információs érdeklődésére és igényeire vonatkozó ismeretei, valamint az, hogy képes azonosítani, megtalálni, értékelné, rendszerezni, hatékonyan létrehozni és felhasználni, majd kommunikálni az információkat egy kérdés vagy egy probléma megoldása érdekében. Az információs műveltség előfeltétele az információs társadalomban való hatékony részvételnek, valamint része az egész életen át tartó tanuláshoz való alapvető emberi jognak.
- Az információs műveltség – a nélkülözhetetlen információkhoz való hozzáféréssel valamint az információs és kommunikációs technika hatékony használatával együtt – kiemelkedő szerepet játszik az országok és az emberek között meglévő egyenlőtlenségek csökkentésében, s a felhasznált információk sokféle kulturális és nyelvi beágyazottsága révén előmozdítja a toleranciát és a kölcsönös megértést.
- A kormányoknak átütő interdiszciplináris programokat kellene kidolgozniuk a nemzet egésze számára az információs műveltség terjesztéséért, ami a digitális megosztottság fől számolása irányába tett lépés volna, mivel az információs műveltséggel rendelkező állampolgárok eredményesek a civil életben és versenyképes munkavállalók.
- Az információs műveltség a társadalom valamennyi szektorát érinti, ezért hozzá kell igazítani annak speciális igényeihez és összetételéhez.
- Az információs műveltségnek részévé kellene válnia az Oktatást mindenkinek (Education of All) program megvalósításának, nagyban hozzájárulva ezzel az Egyesült Nemzetek millenniumi fejlesztési célokban (UN Millennium Development Goals) megfogalmazottak eléréséhez és az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatának érvényesüléséhez.

Mindezzel összefüggésben azt indítványozzák, hogy a kormányok, a civil szervezetek és a nemzetközi közösség sürgősen fontolják meg a követendő politikára vonatkozó alábbi javaslatokat:

- A 2003 szeptemberében Prágában tartott konferencián elfogadott jelentést áttanulmányozva az ajánlásokat, a stratégiai terveket és kutatási kezdeményezéseket a lehető leggyorsabban ültessék át a gyakorlatba (a jelentés 2003 decemberétől elérhető).
- A megvalósítás előrehaladását és eredményességét az információs műveltségről 2005 első felében szervezendő nemzetközi konferencián kellene értékelni.
- A nemzetközi közösségnek meg kellene fontolnia, hogyan lehet az információs műveltséget belevenni az ENSZ Írásbeliség évtizede (2003-2012) (United Nations Literacy Decade 2003-2012) című programjába.

**Az iskolai könyvtár mindenki számára a tanítás és tanulás
színhelye**

**Az IFLA és az UNESCO közös iskolai könyvtári
nyilatkozata**

A mű eredeti címe:

The IFLA/UNESCO school library manifesto

The school library in teaching and learning for all

2000

Az iskolai könyvtár biztosítja napjaink információra és tudásra alapozott társadalmában a feladatok sikeres ellátásához szükséges alapvető információkat és eszméket. Az iskolai könyvtár kialakítja a diákokban az egész életen át tartó tanuláshoz szükséges készségeket, továbbá fejleszti képzelőerejüket, lehetővé téve azt, hogy felelős állampolgárokként éljenek.

Az iskolai könyvtár missziója

Az iskolai könyvtár tanulást segítő szolgáltatásokat, könyveket és egyéb forrásokat biztosít, amelyek az iskolai közösség minden tagja számára lehetővé teszik, hogy kritikus gondolkodóvá, valamint minden típusú és formátumú információhordozó hatékony alkalmazójává váljon. A közösség hozzáférhet a szélesebb könyvtári és információs hálózathoz, összhangban az UNESCO nyilvános könyvtárakról szóló nyilatkozatának az alapelveivel.

A könyvtár munkatársai segítik a könyvek és más információforrások használatát, a szépirodalomtól a szakirodalomig, a nyomtatott információhordozóktól az elektronikus médiumokig, akár helyben használva, akár távolról érve el azokat. Anyagai kiegészítik és gazdagítják a tankönyveket, taneszközöket és módszereket.

Bizonyított tény, hogy ha a könyvtárosok és a tanárok együttműködnek, akkor a tanulók az eddiginél magasabb szinten képesek elsajátítani a szükséges olvasási, tanulási, problémamegoldási, információs, kommunikációs és technikai készségeket.

Az iskolai könyvtárak szolgáltatásait az iskolai közösség minden tagja számára egyformán biztosítani kell, függetlenül koruktól, fajuktól, nemüktől, vallásuktól, nemzeti hovatartozásuktól, nyelvüktől, szakmai vagy társadalmi státusuktól. Speciális szolgáltatásokat és dokumentumokat kell biztosítani mindazok számára is, akik valamilyen fogyatékoságuk miatt nem tudják felhasználni az általános könyvtári szolgáltatásokat és az anyagokat.

A szolgáltatásokhoz és a gyűjteményekhez való hozzáférhetőség az ENSZ Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatán alapul, s nem vethető alá semmiféle ideológiai, politikai, vallási cenzúrának vagy kereskedelmi nyomásnak.

A törvényhozás és a hálózatok finanszírozása

Az iskolai könyvtár nélkülözhetetlen valamennyi az írni-olvasni tudást, a művelődést szolgáló hosszú távú stratégiához, az oktatáshoz, az információellátáshoz, a gazdasági, társadalmi és kulturális fejlődéshez. A helyi, a regionális vagy az országos hatóságok felelőssége a speciális törvényhozási és politikai támogatás biztosítása. A könyvtárnak adekvát és hosszú távra szóló költségvetést kell kapnia a megfelelően képzett munkatársak, az anyagok, a technikai eszközök és a feltételek biztosítására. A hozzáférésnek ingyenesnek kell lennie.

Az iskolai könyvtár a helyi, a regionális és az országos könyvtári és információs hálózat nélkülözhetetlen partnere.

Ha az iskolai könyvtár a felszereléseket, a berendezéseket és/vagy a forrásokat más típusú könyvtárakkal (mint pl. közkönyvtár) közösen használja, akkor az iskolai könyvtár sajátos célkitűzéseit külön kell elismerni és dotálni.

Az iskolai könyvtár céljai

Az iskolai könyvtár az oktatási folyamat integráns része.

Az alapvető iskolai könyvtári szolgáltatások az írni-olvasni tudás fejlesztése, az információs műveltség, a tanítás, a tanulás és a kultúra szempontjából a következők:

- támogatja és erősíti az iskola pedagógiai programjában és helyi tantervében megfogalmazott célok megvalósítását;
- fejleszti és fenntartja a gyermekekben az olvasás és a tanulás szokását és örömét, valamint a könyvtárhasználatot az egész életre szólóan;
- felkínálja a lehetőséget az információ létrehozására és felhasználására a gyermekek tudásának, értelmi képességeinek, képzelőerejének fejlesztése és szórakozása érdekében;
- segít minden tanulót a tanulásban, az információhasználat és -értékelés készségeinek gyakorlásában – függetlenül az információ típusától, formájától vagy hordozójától, beleértve a társas érintkezés módjaira vonatkozó érzékenység fejlesztését is;
- hozzáférést biztosít a helyi, a regionális, az országos és a világ információforrásaihoz és azokhoz a lehetőségekhez, amelyek a tanulókat különféle eszmékkel, tapasztalatokkal és véleményekkel szembesíti;
- szervezi a kulturális és társadalmi tudatosságot és érzékenységet fejlesztő tevékenységeket;
- együttműködik a tanulókkal, a tanárokkal, az iskola vezetőivel és a szülőkkel az iskola pedagógiai programjának megvalósításában;
- kinyilvánítja a szellemi szabadság és az információhoz való hozzáférés szükségességét a hatékony és felelős állampolgárság, továbbá a demokráciában való részvétel szempontjából;
- biztosítja az olvasás lehetőségét, az információforrásokat és az iskolai könyvtári szolgáltatásokat az egész iskolai közösség számára és azon túl is.

Az iskolai könyvtár az alapfeladatokat úgy teljesítheti, ha fejleszti célkitűzéseit és szolgáltatásait, kiválogatja és megszerzi a forrásokat, biztosítja a megfelelő információforrásokhoz való fizikai és intellektuális hozzáférést, valamint az oktatási helyszínt és a jól képzett munkatársakat.

A munkatársak

Az iskolai könyvtáros szakmailag jól képzett dolgozó, aki felelős az iskolai könyvtár munkájának megtervezéséért és a működtetésért, akit egy lehetőleg jó szakembergárda segít, s aki együttműködik az iskolai közösség minden tagjával, továbbá kapcsolatot tart a közkönyvtárakkal és más forrásokat kezelő intézményekkel.

Az iskolai könyvtáros szerepe iskolánként változó, függ a költségvetéstől, a tantervektől és az iskola tanítási módszereitől az adott ország jogi és pénzügyi keretei között. Specifikus összefüggésekben olyan általános tudással és szakmai áttekintéssel, rálátással is kell

rendelkeznie, mely akkor válik aktuálissá, amikor a könyvtárosnak hatékony iskolai könyvtári szolgáltatásokat kell kialakítania és működtetnie.

A mindinkább hálózattá szervezett környezetben az iskolai könyvtárosnak értenie kell a tanárok és a tanulók információkezelési készségei kialakításának a megtervezéséhez és megtanításához. Ezért szakmailag folyamatosan tovább kell képeznie magát.

Működés és működtetés

A hatékony és felelős működés biztosítása érdekében:

- az iskolai könyvtári szolgáltatás alapelveit pontosan, az iskola pedagógiai programjának megfelelően a célokat, a főbb teendőket és a szolgáltatásokat rögzítve kell meghatározni;
- az iskolai könyvtárat a szakmai irányelveknek és szabványoknak megfelelően kell megszervezni és működtetni;
- a szolgáltatásoknak az iskolai közösség valamennyi tagja számára elérhetőeknek kell lenniük és a helyi közösség keretei között megvalósulniuk;
- elő kell segítenie az együttműködést a tanárokkal, az iskola vezetőivel, szülőkkel, más könyvtárosokkal és információs szakemberekkel, valamint a helyi közösség különböző csoportjaival.

A nyilatkozatban foglaltak megvalósítása

A kormányokat az oktatásért felelős minisztereken keresztül ösztönözzük, hogy olyan stratégiákat, politikai irányelveket és terveket fejlesszenek ki, melyek a nyilatkozatnak az alapelveit átültetik a gyakorlatba. Ennek része a nyilatkozat megismertetése a tanárokkal és a könyvtárosokkal az alap- és továbbképzés során.

**Az iskolai könyvtár mindenki számára a tanítás és tanulás
színhelye**

**Végrehajtási elvek
az**

**IFLA és az UNESCO közös iskolai könyvtári
nyilatkozatához**

A mű eredeti címe:

The IFLA/UNESCO school library guidelines

2002

BEVEZETÉS

2000-ben jelent meg az IFLA és az UNESCO közös iskolai könyvtári nyilatkozata Az iskolai könyvtár mindenki számára a tanítás és tanulás színhelye címmel. A nyilatkozat fogadtatása az egész világon jó volt, és számtalan nyelvre lefordították. Egyre-másra készülnek az új fordítások, és ez alkalmat ad a könyvtárosoknak arra, hogy saját iskolai könyvtáruk, régiójuk és országuk iskolai könyvtárainak presztízsét hathatósan emeljék.

A nyilatkozat megállapítja:

„A kormányokat az oktatásért felelős minisztereken keresztül ösztönözzük, hogy olyan stratégiákat, irányelveket és terveket fejlesszenek ki, melyek a nyilatkozat alapelveit átültetik a gyakorlatba.”

A végrehajtási elvek azért készültek, hogy tájékoztassák az országos és a helyi döntéshozókat az egész világon, és támogatást, iránymutatást adjanak a könyvtáros közösségnek. Azért fogalmazták meg, hogy az iskolákat a nyilatkozat alapelveinek megvalósításában segítsék.

Az végrehajtási elvek tervezetének elkészítése sok ország igen különböző helyi körülmények között dolgozó könyvtárosát arra ösztönözte, hogy valamennyi iskolatípusban kipróbálják, és az igényeikhez igazítsák azokat. Az Irányelveket a helyi körülményeknek megfelelően kell értelmezni és alkalmazni.

Az IFLA-konferenciák idején műhelybeszélgetések folytak; tanácskozásokat szerveztek, és vitákat tartottak könyvtári szakértők személyes részvételével, illetve e-levelezés révén. A sok vita és megbeszélés végeredményeként alakultak ki az Irányelvek; a szerkesztők mindezért nagyon hálásak.

Köszönet az iskolai könyvtárak és forrásközpontok szekciójában működő állandó bizottság tagjainak és sok országnak az elküldött irányelveikért, melyek az IFLA/UNESCO-irányelvekhez információt és ötleteket adtak, különösen nagy segítséget nyújtott az IFLA által 2001-ben megjelentetett a *Közkönyvtárak irányelvei* című dokumentum.

A szekció 2002-ben kiadta az *Iskolai könyvtár ma és holnap* elnevezésű dokumentumot is. Reméljük, hogy a nyilatkozat, a jövőkép és az irányelvek együttesen alapul szolgálnak kiváló iskolai könyvtárak számára az egész világon.

**Tove Pemmer Saetre és
Glenys Willars
2002**

1. FEJEZET

KÜLDETÉS ÉS IRÁNYELVEK

“Az iskolai könyvtár mindenki számára a tanítás és tanulás színhelye.”

1.1 Küldetés

“Az iskolai könyvtár biztosítja napjaink információra és tudásra alapozott társadalmában a feladatok sikeres ellátásához szükséges alapvető információkat és eszméket. Az iskolai könyvtár kialakítja a diákokban az egész életen át tartó tanuláshoz szükséges készségeket, és fejleszti képzelőerejüket, lehetővé téve azt, hogy felelős állampolgárokként éljenek.”

1.2 Irányelvek

Az iskolai könyvtár irányításának a keretét a világosan meghatározott irányelvek adják. A könyvtári irányelvekben az iskola egészére érvényes küldetést és igényeket kell megfogalmazni, és ennek tükröznie kell az iskola erkölcsi világméretét, céljait, feladatait, valamint valós gyakorlati életét.

Az irányelvek meghatározzák, hogy mikor, hol, kinek és ki által valósul meg a könyvtár biztosította összes lehetőség. A könyvtári irányelvek csak akkor valósíthatók meg, ha az egész iskolai közösség támogatja és segíti az abban megfogalmazott célok és feladatok elvégzését. Ezért annyi beleérzéssel kell megírni, amennyivel csak lehet, annyi eszmecsere előzze meg, amennyi megtehető, és nyomtatott formájában a lehető legszélesebb körhöz kell eljuttatni. Ily módon a küldetésnyilatkozat filozófiája, eszméi, koncepciója és a gyakorlatra, a fejlesztésre vonatkozó törekvések világossá válnak, mindenki megérti és jóváhagyja, ami pedig lehetővé teszi a hatékony és lelkes gyakorlati megvalósítást.

Az irányelveknek átfogónak és működőképesnek kell lennie. Az iskolai könyvtárosnak nem egyedül kell elkészítenie azt, hanem közösen a tanári karral és a vezetőséggel. Az irányelvek tervezetét széles körben meg kell beszélni az iskolában, s alapos és nyílt vitában elfogadtatni. Maga a dokumentum és az azt követő tervek a könyvtár szerepét a következő szempontok szerint állapítja meg:

- a helyi tanterv,
- tanulási módszerek az iskolában,
- a megfelelő nemzeti és a helyi szabványok és elvárások,
- a diákok tanulása és személyes fejlődési igényeik,
- a tanárok tanítási igényei,
- a teljesítményszint emelése.

Az iskolai könyvtárak hatékony, sikeres és jó működéséhez a következő összetevők járulnak hozzá:

- a gazdálkodás és költségvetés,
- az elhelyezés,
- a források,
- a szervezet,

- a munkatársak,
- a könyvtárhasználat,
- a fejlődés / fejlesztés lehetősége.

Mindezek az összetevők alapvető fontosságúak a megvalósítható irányelvekhez és működési tervekhez. A későbbiekben ez a dokumentum részletesebben is foglalkozik majd mindezekkel. A működési tervnek stratégiákból, feladatokból, célkitűzésekből, felmérő és értékelő rutinból kell felépülnie. A küldetésnyilatkozatnak és a működési tervnek olyan aktív dokumentumnak kell lennie, amely rendszeres felülvizsgálatot igényel.

1.3 Felmérés és értékelés

Az iskolai könyvtári célok elérése során a vezetőknek folyamatosan figyelnie kell a szolgáltatások teljesítését, biztosítva ezzel, hogy az alkalmazott stratégia révén elérjék a meghatározott célokat. Időközönként, a trendek meghatározása érdekében statisztikai vizsgálatokat is szükséges végezni. Az éves értékelésnek a terv fő területeit le kell fednie, hogy válaszolni tudjon a következő kérdésekre:

- teljesítették-e a feladatokat, megvalósultak-e a könyvtár, a tanterv és az iskola kinyilvánított céljai;
- megfelelnek-e az iskolai közösség igényeinek;
- képesek-e a változó igényeknek megfelelni;
- rendelkeznek-e megfelelő dokumentumforrásokkal;
- hatékony-e a pénzfelhasználás?

A könyvtári célok elérésének monitorozásában, felmérésében és értékelésében a következő kulcsfontosságú teljesítménymutatók bizonyulhatnak hasznos eszközöknek:

Használati mutatók:

- az egy főre jutó kölcsönzések száma az iskolai közösségben (külön lebontva a diákokra és a tanárookra is),
- az egy főre jutó könyvtárlátogatások száma az iskolai közösségben (külön lebontva a diákokra és a tanárookra is),
- az egy kötetre jutó kölcsönzés (azaz: forgási sebesség),
- egy nyitvatartási órára eső kölcsönzések száma (tanítási időn belül és azon kívül),
- az iskolai közösség tagjainak egy főre eső referenzkérdései száma (lebontva külön a diákokra és a tanárookra is),
- a számítógépek és on-line információs források használata.

A forrásokhoz való hozzáférés mutatói:

- az iskolai közösség egy tagjára jutó könyvek száma,
- az iskolai közösség egy tagjára jutó terminálok, illetve személyi számítógépek száma,
- az iskolai közösség egy tagjára jutó, on-line elérést biztosító számítógépek száma.

A humán erőforrások mutatói:

- a könyvtári munkatársak - teljes munkaidőben foglalkoztatottra átszámítva - számaránya az iskolai közösségben,
- az egy könyvtári munkatársra - teljes munkaidőben foglalkoztatottra átszámítva - jutó könyvtárhasználat.

Minőségi mutatók:

- a felhasználói megelégedettség mutatói,
- a célcsoportok eredményei,
- a konzultációs tevékenység.

Gazdaságossági mutatók:

- az alapfeladatok, szolgáltatások és más tevékenységek egységárai,
- az alapfeladatokra eső személyzeti költségek (pl. könyvkölcsönzés),
- a könyvtár összköltségéből az iskolai közösség egy-egy tagjára jutó összeg,
- a könyvtár összköltségének százalékos aránya a teljes iskolai költségvetésben,
- a médiára fordított kiadások százalékos aránya a teljes könyvtári költségvetésben.

Összehasonlító mutatók:

- a teljesítménymérő statisztikai adatok összevetése más, hasonló nagyságú és jellegű iskoláknak a megfelelő és összehasonlítható könyvtári szolgáltatásaival.

2. FEJEZET

FORRÁSOK

“A könyvtárnak adekvát és hosszú távra szóló anyagi fedezetet kell kapnia a megfelelően képzett munkatársak, az anyagok, a technikai eszközök és a feltételek biztosítására. A hozzáférésnek ingyenesnek kell lennie.”

2.1 Az iskolai könyvtár anyagi fedezete és költségvetése

Annak biztosítása érdekében, hogy a könyvtár megkapja az iskola költségvetéséből a jogos részesedését, a következő szempontok fontosak:

- meg kell érteni az iskola költségvetési folyamatát,
- figyelembe kell venni a költségvetési időszakok menetrendjét,
- tudni kell, kik a kulcsemberek,
- biztosítani kell, hogy a könyvtári igények is megjelenjenek.

A költségvetési tervnek a következő részekből kell állnia:

- a megvásárolandó új források összköltsége (pl. könyvek, időszaki kiadványok, nem nyomtatott anyagok); a tájékoztatóanyagokra költendő összeg (pl. poszterek),

- az irodaszerek és az ügyvitelhez szükséges anyagok ára,
- bizonyos összeg a rendezvények számára,
- az információs és kommunikációs technikai (IKT - ICT) eszközök, a szoftver- és licencköltségek, amennyiben ezek nem jelennek meg az egész iskolára vonatkozó IKT-költségekben.

Az általános szabály az, hogy az iskolai könyvtár kapja meg az oktatási rendszerben az egy diákra jutó költségek legalább 5%-át (nem számítva a költségbe a fizetéseket, a kiegészítő oktatás költségeit, az utaztatást és a felújítási alapokat).

A munkatársak bérét tartalmazhatja a könyvtár költségvetése, de egyes iskoláknál ennél sokkal megfelelőbb, ha az az összes dolgozó bértömegéhez tartozik. Mindezek mellett fontos hangsúlyozni, hogy a könyvtári dolgozók díjazásának megállapítása olyan feladat, amelybe az iskolai könyvtárost be kell vonni. A könyvtári dolgozók fizetésére fordítható összeg szorosan összefügg olyan fontos dolgokkal, mint az, hogy hány órát tart nyitva a könyvtár, milyen színvonalon és mennyi szolgáltatást tud biztosítani. Speciális projektek vagy egyéb fejlesztések - mint a könyvtár felszerelése új polcokkal - külön fedezetet igényelnek.

A költségvetés felhasználását gondosan meg kell tervezni az egész évre, s ennek összhangban kell lennie az irányelvekkel. Az éves jelentéseknek rá kell világítaniuk arra, hogyan használták fel a könyvtári költségvetést, és tisztázniuk kell, hogy a könyvtárra költött pénz elegendő volt-e a feladatok elvégzésére és az irányelvekben meghatározott célokra.

Az iskolai könyvtárosnak tisztában kell lennie a megfelelő összegű könyvtári költségvetés fontosságával, és meg kell győznie az iskola vezetését arról, hogy a könyvtár az egész iskolai közösséget szolgálja. A pénzügyi támogatás növelésének igényét a következőkkel érdemes alátámasztani:

- A diákok tanulmányi teljesítménye előre jól jelezhető az iskolai könyvtár munkatársainak száma és a gyűjtemény nagysága alapján.
- Azok a diákok, akik magasabb pontszámot érnek el az egységes tesztek megoldásában, általában olyan iskolákból érkeznek, ahol nagyobb az iskolai könyvtári dolgozók létszáma, több a könyv, az időszaki kiadvány és a videofelvétel, s ez független más, akár a gazdasági tényezőktől is.

2.2 Elhelyezés és alapterület

Az iskolai könyvtárnak az oktatásban betöltött fontos szerepét tükröznie kell a felszerelésének, bútorzatának és eszközeinek is. Alapvető fontosságú, hogy az iskolai könyvtár funkcióit és használatát figyelembe vegyék új iskolaépületek tervezésekor, valamint a meglévők átalakításakor is.

Az iskolai könyvtárak felszerelésére vonatkozóan nem létezik általánosan elfogadott szabvány, de hasznos és segítséget jelent, ha a van egy bizonyos szabálysor, amelyre a tervezés alapozható annak érdekében, hogy az új vagy újonnan kialakított könyvtár a lehető leghatékonyabban feleljen meg az iskola igényeinek. A tervezési folyamatnak a következő tényezőket is figyelembe kell vennie:

- központi elhelyezés, lehetőség szerint a földszinten,
- elérhetőség és közelség: minden oktatási területhez közel legyen,

- zajtényezők: legalább a könyvtár bizonyos részei mentesek legyenek a külső zajtól,
- megfelelő és elegendő világítás: ablakokkal és mesterséges fényvel egyaránt,
- megfelelő hőmérséklet (pl. légkondicionálás, fűtés): egész évben jó munkafeltételek biztosítása és a gyűjtemények állagának megóvása érdekében,
- a fogyatékos olvasók speciális igényeinek figyelembevétele a tervezés során,
- elegendő alapterület ahhoz, hogy a könyvgyűjtemény elférjen, melynek részei a szépirodalom és a szakirodalom, a kötött és fűzött könyvek, újságok és magazinok, nem nyomtatott dokumentumok, valamint legyen hely a tárolás, a tanulás, az olvasás, a számítógépes olvasóhelyek, a kiállítások, a dolgozók munkahelye és a kölcsönzőpult számára,
- a rugalmas kialakítás tegye lehetővé a tevékenységek sokféleségét, és adjon lehetőséget a jövőbeni tantervi és technológiai változásokhoz igazodó újabb funkcionális egységek kialakítására.

Új könyvtár tervezésekor érdemes átgondolni a különböző célú funkcionális terek alábbi jegyzékét:

- a tanulói, kutatói tér: a tájékoztatópult, a katalógusok, az on-line számítógépes munkaállomások, a tanuló- és kutatóasztalok, a kézikönyvtár és az alapgyűjtemény számára,
- kötetlen olvasói tér: az írni-olvasni tudást, az egész életen át tartó tanulást és a szabadidős olvasást, művelődést segítő könyvek, időszaki kiadványok elhelyezésére,
- oktatási tér: ülőhelyek és terek kis csoportos és nagy csoportos tevékenység, valamint egész osztály hagyományos tanítása számára, 'oktatófal' a szükséges oktatástechnikai eszközökkel felszerelve, valamint a kiállítási terület,
- tér a munkavégzéshez és a csoportos projektekhez: területek a könyvtári munka és az egyének, csoportok és osztályok megbeszélései, valamint a médiakészítés feltételeinek biztosítása számára,
- igazgatási és ügyintéző tér: kölcsönzőpult, irodai egység, hely a könyvtári nem nyomtatott dokumentumok feldolgozásához, audiovizuális eszközök és egyéb anyagok tárolóhelye.

2.3 Bútorzat és felszerelés

Az iskolai könyvtár megtervezése és kialakítása azért is központi jelentőségű, mert ettől függ, hogyan fogja a könyvtár az egész iskolát szolgálni. Az esztétikus külső hozzájárul ahhoz, hogy az iskolai közösség jól érezze magát, valamint ahhoz, hogy kialakuljon a vágya, hogy idejét a könyvtárban töltsse el.

A megfelelően felszerelt iskolai könyvtár főbb jellemzői:

- biztonságosság,
- jó világítás,
- úgy tervezték meg, hogy a szilárd, tartós és a célnak megfelelő bútorzat elhelyezhető legyen benne, ugyanakkor megfeleljen a speciális terekre vonatkozó, a tevékenységekhez kapcsolódó igényeknek és a könyvtárhasználói elvárásoknak is,
- a tervezésnél figyelembe vették, hogy a lehető legkevesebb korlátozással elégtételt ki az iskola egyedi igényeit,

- megtervezésekor ügyeltek arra, hogy meg tudjon felelni a könyvtári foglalkozásokban, az iskola pedagógiai programjában, valamint a gyorsan fejlődő audio-, video- és elektronikus technológiában bekövetkezett változásoknak is,
- úgy tervezzék meg, hogy lehetővé tegye a bútorzat, az eszközök, a felszerelések és a dokumentumok helyes használatát, karbantartását és biztonságát,
- az elrendezése és a munka megszervezése lehetővé teszi a rendszerezett és változatos forrásgyűjtemény bármely részéhez való egyenlő és gyors hozzáférést,
- az elrendezése esztétikus és megnyerő az olvasók számára, valamint egyértelmű, vonzó útbaigazító táblákkal, feliratokkal segít a szabadidős tevékenységben és a tanulásban.

2.4 Elektronikus és AV-eszközök

Az iskolai könyvtár fontos feladata, hogy kapu legyen napjaink információra alapozott társadalmához. Ezért hozzáférést kell biztosítani minden szükséges elektronikus, számítástechnikai és audiovizuális eszközhöz. Ezek közé tartoznak az alábbiak:

- számítógépes munkaállomások internet-hozzáféréssel,
- a diákok korához és szintjéhez alakított nyilvános katalógusok,
- magnetofonok,
- CD-ROM-lejátszók,
- szkennerek,
- videolejátszók,
- látási vagy más testi fogyatékosok számára kifejlesztett számítógépes eszközök.

A számítógépes gyermekbútoroknak könnyen állíthatóknak kell lenniük, hogy megfeleljenek a gyermekek testméreteinek.

2.5 Dokumentumforrások

A könyvtár magas színvonalú elhelyezése és a széles körű, jó minőségű források biztosítása alapvető. Ezért létfontosságú a gyűjtőköri szabályzat, amely meghatározza a gyűjtemény célját, témakörét és tartalmát, valamint a külső információhoz való hozzáférést.

2.6 Gyűjtőköri szabályzat – gyűjteményszervezési alapelvek

Az iskolai könyvtárnak hozzáférést kell biztosítani a források széles köréhez annak érdekében, hogy kielégítse az olvasóknak az oktatáshoz, az információszerzéshez és az egyéni fejlődéshez kapcsolódó igényeit. Alapvető a gyűjtemény folyamatos fejlesztése, hogy a felhasználók állandóan új anyagok közül is választhassanak.

Az iskolai könyvtár munkatársainak a közös gyűjteményszervezési alapelvek kialakítása érdekében együtt kell működniük az iskolai vezetőkkel és a tanárokkal. A gyűjtőköri szabályzatnak a tanterven, az iskolai közösség speciális igényein és érdeklődési körén kell alapulnia, és tükröznie kell az iskolán kívüli társadalom sokféleségét. A gyűjtőköri szabályzatnak a következő fő részeket kell tartalmaznia:

- az IFLA - UNESCO iskolai könyvtári nyilatkozatából az iskolai könyvtár misszióját,

- a szellemi szabadság kinyilvánítását,
- az információ szabadságát,
- a gyűjteményszervezési alapelvek célját és kapcsolatát az iskolához és a tantervhez,
- a hosszú és a rövid távú célkitűzéseket.

2.7 A hagyományos dokumentumok gyűjteménye

A könyvgyűjtemény ésszerű mennyisége tíz könyv diákonként. A legkisebb iskolának legalább 2.500 gyűjtőkörbe tartozó és korszerű tételre (könyvre) van szüksége ahhoz, hogy kiegyensúlyozott könyvállománya legyen a különböző korú, képességű és háttérű olvasók számára. A gyűjtemény legalább 60%-ának a tananyaghoz kapcsolódó szakirodalomnak kell lennie.

Az iskolai könyvtárnak a fentiekén kívül a szabadidős tevékenységekhez kapcsolódó dokumentumokat is be kell szereznie: népszerű regényeket (bestseller), zenei felvételeket, számítógépes játékokat, videokazettákat, videolemezeket, magazinokat és posztereket. Ezeket az anyagokat a diákokkal együttműködve kell kiválasztani, így biztosítva, hogy érdeklődésüknek és kultúrájuknak megfeleljenek, de megtartsuk az ésszerű erkölcsi szintet.

2.8 Elektronikus források

A szolgáltatások körébe bele kell tartoznia az olyan elektronikus információforrásokhoz való hozzáférésnek is, melyek a tantervet és a felhasználók érdeklődési körét és kultúráját tükrözik. Az elektronikus források közé kell tartoznia az internethez való hozzáférésnek, a megfelelő referenz- és a teljes szövegű adatbázisoknak, valamint az oktatáshoz kapcsolódó számítógépes szoftvercsomagoknak. Ez utóbbiak általában CD-ROM-on vagy DVD-n kaphatók.

Alapvető fontosságú, hogy olyan számítógépes könyvtári feldolgozórendszert válasszunk, amellyel az elfogadott nemzetközi és nemzeti bibliográfiai szabványoknak megfelelően lehet osztályozni és katalogizálni a forrásokat. Ez teszi lehetővé, hogy azok a szélesebb hálózatokba is bekerülhessenek. A világ számos helyén az iskolai könyvtárak hasznára van a helyi közösségen belül, hogy anyaguk bekerül a közös katalógusba. Ilyen együttműködés megnövelheti a könyvek feldolgozásának hatékonyságát és minőségét, s megkönnyíti a források összerendezését a legjobb eredmény érdekében.

3. FEJEZET

A DOLGOZÓK

"Az iskolai könyvtáros szakmailag jól képzett dolgozó, aki felelős az iskolai könyvtár munkájának megtervezéséért és működtetéséért, akit egy lehetőleg jó szakembergárda segít, s aki együttműködik az iskolai közösség minden tagjával, továbbá kapcsolatot tart a közkönyvtárakkal és más intézményekkel."

3.1 Könyvtári munkatársak

A könyvtári szolgáltatások gazdagsága és minősége a könyvtárban és az annak háttérben meglévő humán erőforrásoktól függ. Ezért különleges fontosságú, hogy jól képzett és erősen motivált, az iskola nagyságának és a könyvtári szolgáltatásokkal szemben támasztott követelményeknek megfelelő számú szakember alkossa a könyvtár dolgozói gárdáját. Ez ebben a szöveggörnyezetben szakképzett könyvtárosokat és könyvtáros asszisztenseket jelent. Tanárok, technikusok, szülők és más önkéntes dolgozók támogathatják még a könyvtári munkát. Az iskolai könyvtárosoknak szakképzetteknek kell lenniük, ezenkívül az oktatásemélet és tanulásmódszertan területén további képzettséget kell szerezniük.

Az iskolai könyvtári munkatársak irányításával kapcsolatban az egyik fő cél az, hogy mindnyájan világosan lássák a könyvtári szolgáltatási alapelveket, pontosan körülhatárolt feladataik és felelősségük legyen, kellően szabályozott feltételek között legyenek alkalmazva, és fizetésük versenyképes legyen, amely tükrözi a munka szakszerű és hivatásszerű ellátását.

Az önkéntesek nem dolgozhatnak a fizetett dolgozók helyettesítőiként, csak segítőként, alkalmazásuk szerződésen alapul, hivatalos keretet adva az iskolai könyvtári tevékenységekbe való bevonásuknak. A helyi vagy országos szaktanácsadók külső tanácsadókként alkalmazhatók az iskolai könyvtári szolgáltatások fejlesztésével kapcsolatos kérdésekben.

3.2 Az iskolai könyvtáros szerepe

A könyvtáros fő feladata az, hogy elősegítse az iskola küldetésének és céljainak elérését, ideértve az értékelési eljárásokat, s kialakítsa és alkalmazza az iskolai könyvtár küldetését és céljait. Az iskola felső vezetőivel, az igazgatókkal és tanárokkal együttműködve az iskolai könyvtáros is részt vesz a tervezésben és a tanterv megvalósításában. A könyvtáros az, aki rendelkezik az információellátással és az információs problémák megoldásával kapcsolatos tudással és készségekkel, valamint szakértelemmel a nyomtatott és az elektronikus források felhasználása terén. Tudása, készségei és szakképzettsége az adott iskolai közösség igényeit kielégíti. Ezeken felül még a könyvtárosnak olvasást ösztönző rendezvényeket kell szerveznie és népszerűsíteni a gyermekeknek szóló irodalmat, médiumokat és kultúrát.

Amint a könyvtárnak tantárgyközi (interdiszciplináris) feladatokat is fel kell vállalnia, az iskolai vezetők támogatása alapvetővé válik. Ilyenkor a könyvtáros közvetlenül az igazgatónak vagy az igazgatóhelyettesnek tartozik beszámolóval. Ekkor fontos igazán, hogy a könyvtárost a tanári kar egyenrangú tagjaként fogadják el, és a könyvtári egység vezetőjeként joga legyen részt venni a team-munkában, valamint minden megbeszélésen.

A könyvtárosnak vonzó, hívogató és mindenki számára félelem és előítélet nélkül hozzáférhető környezetet kell teremtenie a tanulás és a szabadidő eltöltése számára. Minden könyvtárban dolgozónak jó kapcsolatban kell lennie a gyermekekkel, a fiatalokkal és a felnőttekkel.

3.3 A könyvtáros asszisztens szerepe

A könyvtáros asszisztens a könyvtáros beosztottja és segítője a munkában. Ez a feladatkör adminisztrációs és technikai tudást és készségeket feltételez. A könyvtáros asszisztensnek alapfokú könyvtárosi végzettséggel kell rendelkeznie. Ha ez nem volna meg, a könyvtárnak kell biztosítania annak megszerzését. A munkakör bizonyos feladatai rutintevékenységeket tartalmaznak, pl.: rendrakást a polcon, a könyvtári anyag kölcsönzését, a visszavételt és a feldolgozást.

3.4 Együttműködés az iskolai könyvtáros és a tanárok között

A könyvtári szolgáltatások kínálati lehetőségek teljes kihasználása érdekében alapvető a tanárok és az iskolai könyvtáros közötti együttműködés.

A tanárok és a könyvtáros az alábbi célok eléréséért működnek együtt:

- a tananyag elvégzése során folyamatosan fejlesszék és értékeljék a diákok tanulását,
- fejlesszék és értékeljék a diákok információszerzési készségeit és információhasználati tudását,
- óraterveket dolgozzanak ki,
- speciális, könyvtárat is tartalmazó, kiterjesztett tanulási környezetben végzendő projektmunkákat készítsenek elő és valósítsanak meg,
- olvasásfejlesztő programokat és kulturális rendezvényeket készítsenek elő és hajtsanak végre,
- integrálják a tantervbe az információs technológiát,
- az iskolai könyvtár fontosságáról győzzék meg a szülőket.

3.5 Az iskolai könyvtári dolgozók készségei

Az iskolai könyvtár olyan szolgáltatás, mely az iskolai közösség minden tagjának szól: a diákoknak, a tanároknak, a vezetőknek, a szaktanácsadóknak, valamint a szülőknek. Valamennyi csoport sajátos kommunikációs és együttműködési készségeket igényel.

A legfontosabb használók a diákok és a tanárok, de olyan szakmabeliek, mint a vezetők és a szaktanácsadók is olvasói közé tartoznak.

Az iskolai könyvtár munkatársaitól elvárt alapvető jellemvonások és készségek a következők:

- legyen képes arra, hogy pozitív hozzáállással és nyílt gondolkodásmóddal kommunikáljon a gyermekekkel és felnőttekkel,
- legyen képes arra, hogy megértse a felhasználók igényeit,
- legyen képes arra, hogy egyénekként és csoportokként az iskolán belül és kívül együttműködjön,
- ismerje és értse a kulturális sokféleséget,

- ismerje a tanulásmódszertan és tanuláselmélet tudományos eredményeit,
- ismerje az információs készségeket és azt, hogyan használható fel az információ,
- ismerje könyvtár gyűjteményét alkotó dokumentumokat, és tudja, hogyan található meg azokat,
- ismerje a gyermekirodalmat, a médiumokat és a kultúrát,
- legyenek készségei a menedzsment és a marketing területén,
- az információs technológia alkalmazásához legyenek ismeretei és készségei.

3.6 Az iskolai könyvtáros feladatai

Az iskolai könyvtárostól a következő tevékenységeket várják el:

- elemezze az iskola közösségének forrás- és információigényét,
- alakítson ki alapelveket és alkalmazza azokat a gyakorlatban a szolgáltatások fejlesztése érdekében,
- alakítsa ki a gyűjteményépítés alapelveit és a könyvtári források rendszerét,
- katalogizálja és osztályozza a könyvtár anyagait,
- tanítsa a könyvtárhasználatot,
- tanítsa meg az információs ismereteket és az információs készségeket,
- segítse a diákokat és a tanárokat a könyvtár anyagainak és az információs technikáknak a használatában,
- adjon tájékoztatást, és a megfelelő anyagok használatával válaszoljon az információkérésre,
- segítse elő az olvasási programokat és a kulturális rendezvényeket,
- vegyen részt a tanterv végrehajtásához kapcsolódó tervezőtevékenységekben,
- vegyen részt a tanulási tevékenységek előkészítésében, végrehajtásában és értékelésében,
- segítse elő az iskola általános értékelési rendszerének természetes részeként a könyvtári szolgáltatások értékelését,
- alakítson ki a külső szervezetekkel partneri kapcsolatot,
- készítsen költségvetést, és hajtsa végre azt,
- alkosson stratégiai terveket,
- vezesse és képezze a könyvtári dolgozókat.

3.7 Etikai kívánalmak

Az iskolai könyvtár munkatársai felelősek azért, hogy magas szintű etikai kívánalmaknak feleljenek meg, amikor az iskolai közösség tagjaival foglalkoznak. Minden olvasóval egyformán kell foglalkozni képességétől és előismereteitől függetlenül. A szolgáltatásokat úgy kell kialakítani, hogy az egyes felhasználók igényeinek megfeleljenek. Annak érdekében, hogy az iskolai könyvtár nyitott és biztonságos tanulási környezetet nyújtó szerepét erősítsük, a munkatársaknak a tanácsadói szerepüket kell előtérbe helyezniük a régi ételemben vett tanári szerepkör helyett. Ez elsősorban és leginkább azt jelenti, hogy a könyvtári szolgáltatások során inkább alkalmazkodniuk kell a felhasználó szempontjaihoz, mint hagyni, hogy saját elképzeléseik és előítéleteik befolyásolják őket.

4. FEJEZET

PROGRAMOK ÉS TEVÉKENYSÉGEK

“Az iskolai könyvtár az oktatási folyamat integráns része.”

4.1 Programok

A nemzeti tanterv és az országos oktatásfejlesztési programok esetén az iskolai könyvtáraknak hatékony eszközként kell működniük, hogy végrehajtsák a következő nagyszerű célokat:

- az információs műveltség átadása, az iskolarendszer egészében, az egyes oktatási szinteknek megfelelően,
- az információforrások elérhetővé tétele a diákok számára az oktatás valamennyi szintjén,
- az információ és a tudás nyitott átadása minden tanulócsoportnak a demokratikus és az emberi jogok gyakorlása érdekében.

Az országos és a helyi szinten is tanácsos speciális programok kialakítása az iskolai könyvtár fejlesztése érdekében. Az ilyenfajta programok az adott helyzettől függően különböző célokat és tevékenységeket tartalmazhatnak. Néhány példa ezekre:

- nemzeti és helyi szabályozók, útmutatók kidolgozása és nyilvánosságra hozatala,
- modellkönyvtárak létrehozása a 'legjobb gyakorlat' bemutatására,
- iskolai könyvtári bizottság alakítása helyi és nemzeti szinten,
- az iskolai és a közkönyvtárak közötti együttműködés hivatalos kereteinek megtervezése országos és helyi szinten,
- iskolai könyvtárosok számára szakmai képzési programok kezdeményezése és nyújtása,
- iskolai könyvtári projektek - pl. az olvasómozgalom - számára anyagi fedezet biztosítása,
- kutatások kezdeményezése és finanszírozása az iskolai könyvtárak tevékenysége, illetve fejlesztése területén.

4.2 Együttműködés a közkönyvtárakkal és a források közös használata

Az iskolai és a közkönyvtárak közötti együttműködés igen hasznosnak bizonyulhat egy adott közösségben a gyermekeknek és a fiatal felnőtteknek szóló iskolai könyvtári szolgáltatások színvonalának javítása érdekében. Az írásos együttműködési szerződésnek a következő fő pontokat kell tartalmaznia:

- az együttműködés közös szabályai,
- az együttműködési területek felsorolása és meghatározása,
- a gazdasági vonzatok és a költségek megosztásának tisztázása,
- az együttműködési időszak tervezett ideje.

Például a következők lehetnek az együttműködés területei:

- a dolgozók közös képzése,
- közös gyűjteményfejlesztés,
- közös programtervezés,
- az elektronikus szolgáltatások és hálózatok koordinációja,
- együttműködés a tanulási segédeszközök kifejlesztésében és a felhasználók képzésében,
- az osztályok látogatásai a közkönyvtárban,
- az olvasás és a műveltség közös népszerűsítése,
- a könyvtári szolgáltatások együttes meghirdetése a gyermekek és fiatal felnőttek körében.

4.3 Tevékenységek az iskola szintjén

Az iskola missziójának és jövőképeinek megvalósítása érdekében az iskolai könyvtárnak széles körű tevékenységet kell végeznie, és jelentős szerepet kell vállalnia. A cél, hogy az iskolai közösségen belül minden lehetséges olvasó igényét kiszolgáljon, és a különböző célcsoportok speciális szükségleteit is kielégítse.

A programokat és a tevékenységeket a következő személyekkel szoros együttműködésben kell megtervezni:

- az igazgató / vezető tanár,
- a szakmai munkaközösségek vezetői,
- a tanárok,
- a segédmunkatársak,
- a diákok.

A felhasználók megelégedettsége függ attól, hogy az iskolai könyvtár képes-e meghatározni az egyének és a csoportok igényeit és szolgáltatásait az iskolai közösség változó igényeinek megfelelően fejleszteni.

Az igazgató és az iskolai könyvtár

Az igazgató mint az iskola pedagógiai vezetője és a tanterv megvalósításának keretét és megfelelő környezetet teremtő kulcsembere el kell, hogy ismerje a hatékony iskolai könyvtári szolgáltatások fontosságát, és azok használatát elő is kell mozdítania.

Az igazgatónak szorosan együtt kell működnie a könyvtárral az iskolai fejlesztési tervek kialakításában, különösen az információs műveltség és az olvasásfejlesztő programok területén. A tervek megvalósításához az igazgatónak biztosítani kell a rugalmas időbeosztást és a forrásokat, lehetővé téve a tanárok és a tanulók számára, hogy hozzáférjenek a könyvtárhoz és szolgáltatásaihoz.

Az igazgatónak fentiekén kívül biztosítania kell az oktatási és a könyvtárosi feladatokat ellátó dolgozók közötti együttműködést. Azt is meg kell teremtenie, hogy az iskolai könyvtárosok be legyenek vonva az oktatás- és tantervfejlesztésbe, a munkatársak folyamatos továbbképzésébe, a programok és a diákok tanulásának értékelésébe.

Az egész iskola értékelésébe az igazgatónak a könyvtár értékelését is integrálnia kell (ld. az 1. fejezetet), és ki kell emelnie, hogy egy erős iskolai könyvtári szolgáltatás hozzájárulása alapvető fontosságú a kitűzött oktatási követelmények megvalósításához.

A szakmai munkaközösségek vezetői és az iskolai könyvtár

A munkaközösségek vezetőinek mint egy-egy szakterület képviselőinek együtt kell működniük a könyvtárral, hogy biztosítva legyen a munkaközösség tantárgyi területének megfelelő információforrások széles választéka és a speciális igényeiket kielégítő szolgáltatás. Az igazgatóhoz hasonlóan a munkaközösségek vezetőinek is be kell vonnia a könyvtárat a fejlesztések megtervezésébe, kiemelt figyelmet fordítva a könyvtárra, mint létfontosságú tanulási környezetre és tanulási forrásközpontra.

A tanárok és a könyvtár

A tanárok és a könyvtáros közötti együttműködésről már a 3.4. alfejezetben szó volt. Érdemes mégis ezt néhány szemponttal kiegészíteni.

A tanárok oktatásfilozófiája elvi alapul szolgál a tanítási módszerek kiválasztásához. Néhány módszer, mely azon a hagyományos szemléleten alapul, hogy a tanár és a tankönyv a legfontosabb a tanulási források között, az iskolai könyvtár szerepét a tanulási folyamatban nem tartja fontosnak. Ha ez a szemlélet azzal az erős vággal kapcsolódik össze, hogy az osztályterem ajtaját tartjuk csukva, és szigorúan ellenőrizzük a diákok tanulási tevékenységét, a könyvtár fontos, információs támogatást nyújtó szerepe akár ki is lehet zárva a tanár gondolatai közül. Még akkor is fontos a könyvtár számára, hogy a tantervhez kapcsolódó segítő szolgáltatásként megtalálja a helyét, ha sok tanár előnyben részesíti a 'bankügyletszerű oktatási alapelveket', és ezért úgy tekintenek a diákra, mint feltöltendő passzív tárolókra, átadva nekik a tudásukból egy válogatást. A partneri kapcsolatok létrehozása érdekében hasznos stratégiának bizonyul az imént leírt alapelvek keretében is, ha a könyvtár különösen a tanárok között népszerűsíti szolgáltatásait. Az ilyen népszerűsítésnek a következőket kell kiemelnie:

- olyan forrásokat tud biztosítani a tanároknak, melyek szélesítik szaktudásukat, vagy javítják tanítási módszereiket;
- képes forrásokat biztosítani a különböző értékelési és mérési stratégiákhoz;
- partnerként dolgozhatnak az osztálytermi munka megtervezésében és megvalósításában;
- segíteni tud a tanárok abban, hogy megbirkózzanak a legkülönbözőbb nevelési, tanítási helyzetekkel, speciális szolgáltatásokat szervezve azok számára, akik nagyobb támogatást, illetve több ösztönzést igényelnek;
- a könyvtár kapu a globális faluhoz a könyvtárközi kölcsönzés és az elektronikus hálózat révén.

Azon tanárok, akik fejlettebb és nyitottabb oktatási alapelveket vallanak, valószínűleg buzgóbb könyvtárhasználók. A fentiekben említett feladatokon és lehetőségeken túl, az oktatás helyszínéként is használhatják a könyvtárat, elmozdulva ezzel a hagyományos oktatási módszerektől. Annak érdekében, hogy aktívvá tegyék a diákokat a tanulási folyamat során, és fejlesszük önálló tanulási készségeiket, a tanárok a könyvtárral például a következő területeken működhetnek együtt:

- információs műveltség, fejlesztve a diákok 'kérdőszellemét' és megtanítva őket arra, hogy az információ kritikus és kreatív felhasználói legyenek,

- projektmunkák és a feladatok elvégzése,
- minden szinten a diákok olvasásra motiválása egyénileg és csoportkeretekben.

A diákok és a könyvtár

A diákok jelentik az iskolai könyvtár legfontosabb célcsoportját. Az iskolai közösség más tagjaival való együttműködés csak azért fontos, mert a diákok érdekében történik.

A diákok számos különböző célra használhatják a könyvtárat. Nyitott, szabad, félelem nélküli tanulási környezetként kell megélniük, ahol minden típusú feladatot elvégezhetnek, mind egyénileg, mind csoportosan.

A lehetséges tanulói tevékenységek közé tartoznak a következők:

- a hagyományos házi feladat,
- a projektmunka és a problémamegoldó feladat,
- az információkeresés és -használat,
- a portfóliók / mappák és anyagok készítése, melyeket a tanárnak és az osztály többi tanulójának mutatnak majd be.

Internethasználat

Az új elektronikus források különös kihívást jelentenek minden könyvtárhasználó számára. Használatuk nagyon meg is zavarhatja őket. A könyvtáros képes segíteni annak bemutatásában, hogy ezek a forrásanyagok csak a tanulási és a tanítási folyamat eszközei, eszközök a cél érdekében, de nem magát a célt jelentik.

A könyvtárhasználók nagyon csalódnak akkor, ha információt keresve azt hiszik, hogy ha az internetre kapcsolódhatnak, akkor minden információs problémájuk megoldódik. Általában ennek az ellenkezője az igaz. A könyvtáros segíthet az olvasónak az internet használatában, és segíthet az információkeresésből származó frusztráció legyőzésében. Ezen a területen a legfontosabb, hogy a lehető legrövidebb időn belül a releváns és minőségi információt válasszuk ki az interneten. A diákoknak is fokozatosan ki kell alakítaniuk a készségüket, hogy a forrásmunkák minden témaköréből megtalálják, szintetizálják és integrálják az információt és az új tudást.

Az információs műveltség programjai ezért a könyvtár egyik legfontosabb feladatai közé tartoznak. (További átgondolásra ld. a korábbiakban leírt A tanárok és a könyvtár című fejezetet).

Az iskolai könyvtár kulturális feladatköre

A könyvtárat fesztelenül is lehet használni, olyan esztétikus kulturális és stimuláló környezetként, amely a folyóiratok, a regények, egyéb kiadványok és az audiovizuális források sokféleségét tartalmazza.

A könyvtárban rendezvények is szervezhetők, többek között kiállítások, író-olvasó találkozók és nemzetközi irodalmi napok. Ha elegendő hely van, akkor a diákok az irodalom által inspirált színelőadásokat tarthatnak a szülők és a többi tanuló előtt, a könyvtáros pedig könyvekről szóló beszélgetéseket szervezhet az ifjabb diákoknak, illetve történeteket mesélhetnek. A könyvtáros felkeltheti az érdeklődést az olvasás iránt, és szövegértés- és olvasásfejlesztési programokat szervezhet. Az olvasásfejlesztő tevékenységeknek egyaránt van kulturális és tanulási jellege. A könyvtárosok hozzáállásának – amikor olvasnivalót adnak – egyszerre kell gyakorlatiasnak és

rugalmasnak lennie, és az egyéni érdeklődést támogatva el kell ismerniük az olvasók személyes jogait. A diákok szocializációs folyamatát és személyes fejlődését elősegítheti az igényeiknek és a szintjüknek megfelelő szép- és szakirodalom olvasása.

Együtműködés a szülőkkel

Országonként változik annak a hagyománya, hogyan vonják be a szülőket és a gondviselőket az iskolai tevékenységekbe. A könyvtár lehetőséget biztosít a szülőknek az iskola munkájába való bekapcsolódásra. Önkéntesként gyakorlati feladatok teljesítésében segíthetnek, és a könyvtár munkatársainak támogatói lehetnek. Részt vehetnek olvasási programokban is úgy, hogy gyermekeik otthoni olvasási tevékenységét motiválják. Gyermekeikkel együtt részt vehetnek irodalmi vitacsoportokban, és így mintegy a tanulás mestereiként hozzájárulhatnak az olvasási tevékenységek sikeréhez.

A szülők bevonásának másik módja a 'könyvtár baráti köre' csoport megalakítása. Egy ilyen csoport külön anyagi eszközöket is biztosíthat a könyvtári tevékenységekre, és segít olyan kulturális rendezvények szervezésében, amelyekhez több forrásra van szükség, mint amennyivel a könyvtár rendelkezik.

5. FEJEZET

A KÖNYVTÁR FEJLESZTÉSE ÉS A TANULÁS

5.1 Népszerűsítés

Az iskolai könyvtár nyújtotta szolgáltatásokat és lehetőségeket folyamatosan népszerűsíteni kell, egyértelművé téve a célcsoportok számára az intézmény alapvető szerepét: partnerként a tanulásban és kapuként mindenfajta információforráshoz. A célcsoportokat már többször említettük. Közéjük tartozik az igazgató és az iskola vezetésének további tagjai, szakmai közösségek vezetői, tanárok, diákok, az iskolaszék vezetői és a szülők. Nagyon fontos, hogy a népszerűsítés módját az iskola jellegének és különböző felhasználóinak megfelelően alakítsuk ki.

5.2 Könyvtárfejlesztés és marketing

Az iskolai könyvtárnak dokumentumban lefektetett, az igények elemzésén alapuló stratégiával és népszerűsítési irányelvekkel kell rendelkeznie, melyek megadják a célokat és a cselekvési tervet. Az iskolai vezetőkkel és a tanári karral együttesen kell kidolgozni ezt.

A dokumentumnak a következő részekből kell állnia:

- a célkitűzések és stratégiák,
- a célkitűzések elérését biztosító akcióterv,
- az értékelés módszerei.

A szükséges tevékenységek a célkitűzésektől és a helyi körülményektől függően különbözőek lehetnek. Szemléltetésül néhány alapvető szempontot mutat be a következő jegyzék:

- az iskolai könyvtári honlap létrehozása és frissítése, amely ismerteti a szolgáltatásokat és biztosítja az összeköttetést (linkek) a hasonló honlapokkal és portálokkal,
- bemutatók és kiállítások szervezése,
- a nyitvatartási időt, a szolgáltatásokat és a gyűjteményt ismertető kiadványok megjelenítése,
- a tanórákhoz és a tantárgyközi témakörökhöz kapcsolódó forrásjegyzék és összefoglaló készítése,
- az új diákokkal és szüleikkel történő találkozáskor tájékoztatás a könyvtárról,
- 'könyvtár baráti köre' csoportok szervezése a szülők és mások számára,
- könyvvásárok és kulturális vetélkedők szervezése,
- hatékony belső és külső feliratok készítése,
- kapcsolatfelvétel kezdeményezése a környék más szervezeteivel (pl. közkönyvtárak, múzeumi szolgáltatások és helytörténeti szervezetek).

Az akciótervet évenként kell értékelni, felülvizsgálni és módosítani, és valamennyi, irányelveket meghatározó dokumentumot legalább két évente alaposan meg kell vitatni.

5.3 Felhasználóképzés

A könyvtárra alapozott tanfolyamok és azok a programok, melyek megismertetik a diákokat és a tanárokat a könyvtár használatával, talán a leghatékonyabb marketingeszközök. Ezért nagyon fontos, hogy ezeket a tanfolyamokat jól tervezzék meg, és tartalma átfogó és kiegyensúlyozott legyen.

Mivel ezeknek a programoknak kulcsszerepük van a könyvtárban, ezért a 4. fejezetben is tárgyalható lett volna. A marketing szerepe azonban olyan jelentős mindenfajta felhasználóképzés során, hogy talán még lényegesebb, hogy ebben a fejezetben tárgyaljuk ezt a kérdést.

A kifejezetten tanárok számára tervezett tanfolyamoknak világosan be kell mutatniuk a könyvtárnak a tanulási és a tanítási folyamatban betöltött szerepét, s hogy a könyvtár munkatársaitól milyen segítség kapható. Ezek a tanfolyamok – kapcsolódva a részt vevő tanárok tanította tantárgyakhoz –, elsősorban az információkeresés gyakorlati oldalára helyezik a hangsúlyt. A releváns források megtalálásában nyert tapasztalataikon keresztül a tanárok mélyebben megértik, hogy a könyvtár milyen módon képes kiegészíteni az osztályban végzett munkát, és hogyan integrálható mindez a tantárgyakba.

Az iskola más tanulási programjaihoz hasonlóan a tanulónak szervezett kurzusok különböző részeinek logikus rendben kell követniük egymást, hogy segítsék az előrelépést és a folyamatosságot a diákok tanulásában. Ez azt jelenti, hogy a készségeket és a forrásokat lépésenként és szintenként kell fokozatosan bevezetni. Az iskolai könyvtárosnak kell a felhasználóképzési programokért a fő felelősséget vállalnia, de együtt kell működnie a tanárokkal is, azért hogy azok különböző alkotóelemei a lehető legjobban kapcsolódjanak a tananyaghoz. A tanárnak mindig jelen kell lennie a diákok könyvtárhasználati képzésén, melyben a könyvtárossal együttműködve tanácsadóként szerepel.

A felhasználóképzés során három fő területet kell figyelembe venni:

- ismeretek a könyvtárról; mi a célja, milyen szolgáltatásokat biztosít, milyen a szervezete és milyen forrásokat tartalmaz,

- készségek az információkeresés és -használat területén,
- motiváltság a könyvtár használatában az iskolarendszerű és az informális tanulási projektek végzése során.

5.4 Tanulási készségbeli és információs műveltségi programok modellje

Filozófia

Az információs műveltséggel rendelkező diákok kompetens, önálló tanulók. Tudatában kell lenniük információs igényeiknek, és aktívan be kell kapcsolódniuk az eszmék világába. A problémamegoldó képességeiknek magabiztosan kell működniük, és tudniuk kell, mi a releváns információ. Képeseknek kell lenniük, hogy információszerzésre és kommunikációra használják a technikai eszközöket. Minden helyzetben biztosnak kell lenni magukban, akkor is, amikor több válasz is van, akkor is, amikor egyáltalán nincsen. Magas szinten kell dolgozniuk, és minőségi munkákat készíteniük. Az információs műveltségű diákoknak rugalmasnak kell lenniük, képeseknek arra, hogy a változásokhoz alkalmazkodjanak, és mind önállóan, mind csoportban jól tudjanak tevékenykedni.

Az információs műveltségi irányelvek minden diák számára olyan tanulási módszert biztosítanak, amely átvihető más szakterületre is, és az oktatási környezetből a valódi életbe is.

Az irányelvek pontosan meghatározzák, hogy a diáknak képesnek kell lennie arra, hogy

- az információból értelmezze a lényegét,
- jó minőségű munkákat készítsen,
- önállóan tanuljon,
- munkacsoport tagjaként hatékonyan tevékenykedjen,
- az információt és információs technikát felelősen és etikusan használja.

A fenti filozófiát étellel telítő tanulási készségek a következők:

- az önálló (önszabályozott) tanulás készsége,
- az együttműködési készség,
- a tervezési készség,
- az információ megtalálásának és összegyűjtésének készsége,
- a kiválasztás és az értékelés készsége,
- a rendszerezés és a lejegyzés (rögzítés) készsége,
- a közlés (kommunikálás) és megvalósítás készsége,
- az értékelési készség.

Az önálló (önszabályozott) tanulás készsége

Az önálló (önirányított) tanulás készsége alapvető az egész életen át tartó tanulás szempontjából. Az önálló diákoknak képeseknek kell lenniük világos információs célokat kitűzni, és olyan módon megszervezni a haladást, hogy el is éri azokat.

Képeseknek kell lenniük, hogy a médiumokat forrásként használják az információs és személyes igényeiknek megfelelően, megkeresve a kérdésekre a választ, megvizsgálva az alternatív lehetőségeket és értékelve a különböző szempontokat. Képeseknek kell lenniük, hogy szükség esetén segítséget kérjenek, ismerve a könyvtár szervezetét és struktúráját. A könyvtáros tanulási partnerként szerepel, a diákoknak a tanulási tevékenységükre vonatkozóan szaktanácsot ad, de nem oktat.

Az együttműködési készség

Az iskolai könyvtár az a hely, ahol az egyéni különbségek kapcsolódnak a források és technológia sokféleségével. Amikor a diákok csoportokban dolgoznak, akkor megtanulják, hogyan védjék meg az álláspontjukat, és azt is, hogyan lehet a véleményeket építő módon bírálni. Elfogadják a különböző gondolatokat, és tiszteletben tartják mások eltérő háttérét és tanulási stílusát. Még ezen is túlmenően segítenek olyan projektek kialakításában, amelyek tekintettel vannak az egyéni különbségekre, és hozzájárulnak az egyéni feladatok szintéziséhez. A könyvtáros lehet a csoport tanácsadója, a szükséges mértékben támogatva a problémamegoldó tevékenységet a könyvtár forrásként történő alkalmazásában.

A tervezési készség

Minden kutatómunka, feladat, projekt, tanulmány vagy témakör elvégzésének alapvető előfeltételét jelentik a tervezési készségek. A tanulási folyamat kezdeti szakaszában olyan tevékenységek, mint az ötletgyártás (brainstorming), a kérdés megfelelő körülhatárolása és a kulcsszó meghatározása nemcsak találékonyságot, hanem rendszeres gyakorlatot is igényel.

A tervezési készségekkel rendelkező diáknak képesnek kell lennie arra, hogy kialakítsa a célokat, megfogalmazza a megoldandó problémákat, és megtervezze az adott célra használandó munkamódszereket. A tervezés folyamatában a könyvtárosnak olyan mértékben kell részt vennie, amennyire a diák azt igényli. A könyvtárostól elvárják, hogy a megtalálható forrásokról és a munkafolyamat elejétől kezdve bármely feladat elvégzésének lehetséges útjáról tanácsot adjon.

Az információ megtalálásának és összegyűjtésének készsége

Az információ megtalálásának és összegyűjtésének készsége alapvető fontosságú ahhoz, hogy diákok megbirkózzanak az információkereséssel a könyvtárban és önálló tanulásuk során. Ezek a készségek magukban foglalják a tárolási rend (betűrend és a szám szerinti rend) megértését, és a különböző információkereső eszközök használatát a számítógépes adatbázisokban és az interneten. Az információ megtalálását biztosító készségeket többször is szükséges megerősíteni. Ezen készségeknek a tananyag egészével kell kapcsolatban állniuk, és fokozatosan fejleszthetők a tantárgyi keretben. A készségek gyakorlásában a mutatók, a kézikönyvek széles köre, valamint az információs technológia teljes választéka használható. A kompetens tanuló, aki rendelkezik ezekkel a készségekkel, képes integrálni azokat, amikor olyan különböző információ-létrehozó módszerekkel dolgozik mint a kérdőív, az interjú, a kísérlet, a megfigyelés és a forráselemzés. A könyvtárosnak az információ megtalálásának és összegyűjtésének területén az egyének és csoportok speciális igényeinek megfelelő tanfolyamokat kell terveznie. A tanárokkal együttműködve kell a tervezni. A készségek többféle módon történő kialakítása a könyvtári felhasználóképzés leglényegesebb részét alkotja.

A kiválasztás és az értékelés készsége

Szükséges, hogy a diákokban a kritikus és értékelő gondolkodás készsége kifejlődjék. A fentiekben említett készségekkel együtt ezek a készségek alapvető fontosságúak ahhoz, hogy a könyvtárhasználatnak optimális eredménye legyen.

A készségeket fejlesztő programoknak a következők gyakorlását kell magukban foglalniuk:

- a megfelelő kérdések megfogalmazása.
- a lehetséges források meghatározása,
- különféle stratégiák alkalmazása,
- az ésszerű időkeretek kialakítása,
- etikai döntések meghozatala.

A könyvtárosnak elsősorban a diákokat kell irányítani, hogy hogyan találjanak releváns, korszerű, megbízható információt, és hogyan fedezzenek fel bármilyen egyoldalúságot vagy pontatlanságot. A források széles körét kell megvizsgálni, összehasonlítani és értékelni, így biztosítva, hogy a hipotézisek és a következtetések a lehető legszélesebb tudás alapján jöjjenek létre. A kompetens diáknak képesnek kell lennie arra, hogy megállapítsa a hitelességre, a teljességre, a formai jellemzőkre, a relevanciára, a nézőpontra, a megbízhatóságra és az időszerezésre vonatkozó kritériumokat.

A rendszerezés és a lejegyzés (rögzítés) készsége

A könyvtár feladatára vonatkozó hagyományos elképzelések gyakran az információ gyűjtésére és kiválasztására korlátozódnak. Még nem ilyen mértékben elfogadott, hogy az információk a következetes megszerzése és rendszerezése is idetartozik. Az iskolai könyvtárban azonban a folyamatnak ez a része is ugyanolyan fontos, mint a kezdeti lépések. A könyvtárosnak ezen készségek fejlesztésében is segítenie kell a projekteken vagy házi feladatokon dolgozó diákokat. Ezért a könyvtárosnak a projektről készülő jelentés felépítésére vonatkozó szokásokat szakértőként kell ismernie, tanácsot kell adnia a diákoknak, hogyan írják a címet, a fejezeteket és az utalásokat. A könyvtárban és a könyvtáros támogatásával kell fejleszteni az olyan készségeket, mint az összefoglaló írása, az idézés, a teljes és pontos bibliográfia összeállítása. A kompetens tanulóknak képeseknek kell lenniük a jegyzetelésre, az információ tárolására és a felhasználásra való előkészítésre.

A közlés (kommunikálás) és megvalósítási készsége

A két legnehezebb tanulási készség az információ értelmezése és felhasználása a projekt vagy feladat végzése közben. Ezen készség segítségével a diák megmutatja, hogy valóban tudja értelmezni az információt, amit átad. Az összegyűjtött információ átalakítása az egyén saját ismeretévé valóban nagy kihívást jelent.

A kompetens diáknak képesnek kell lennie arra, hogy az információt a következőképpen dolgozza fel:

- a különböző forrásokból származó információk integrálása,
- a következtetések levonása,
- a döntéshozatal,

- az értelmezés kialakítása,
- a kapcsolatok kialakítása a meglévő ismeretekhez.

A fentiekén kívül képesnek kell lennie arra, hogy:

- világosan kommunikáljon,
- visszatükrözze a kitűzött célokat és elvárásokat,
- hatékony bemutatókészségekkel rendelkezék.

A könyvtáros feladata az, hogy tanácsot adjon, és képezze a diákokat ezekben a tevékenységekben, és olyan tanulási környezetet hozzon létre a könyvtárban, amely a diákok támogatásra vonatkozó igényeit kielégíti.

Az értékelési készség

Az értékelési folyamat és az eredmény jelenti a tanulási feladat végső fázisát. Nagyon fontos, hogy a tanulók képesek legyenek az erőfeszítésükkel és az eredményükkel kapcsolatos kritikai gondolkodásra.

Ezért a kompetens tanulónak a következőkre kell képesnek lennie:

- a kész feladatot az eredeti tervvel összevetni és meghatározni, hogy a munka elérte-e a célját,
- meghatározni a tanulási feladat erősségeit és gyengeségeit,
- jövőbeni feladatai tökéletesítése érdekében átgondolni a javítási lehetőségeket és azok alkalmazását.

Két oka van annak, hogy a tanárok mellett a könyvtárost is részt vegyen az értékelésben. Az egyik az, hogy tájékoztatást kapjon arról, hogyan volt képes a könyvtár a felhasználók igényeinek megfelelni. A másik ok pedig az, hogy képes legyen aktív tanulási partnerként tevékenykedni, aki a tanulási folyamat és a végtermék közötti kapcsolatra rá tud világítani.

Sok országban helyi hatóságok és iskolai könyvtárak nagyon sikeres terveket dolgoztak ki a felhasználóképzés területén. Néhány közülük az interneten is megtalálható.

IRODALOMJEGYZÉK

Válogatott hivatkozási jegyzék

American Association of School Librarians, *Information power: guidelines for school library media programs*. ACET, 1988.

Australian School Library Association at www.asla.org.au/policy.htm

Policy statements on:

- Information literacy
- Electronic information literacy
- Resource based learning and the curriculum
- Resource provision
- Teacher librarian qualifications
- School library resource centre funding
- School library bill of rights

Canadian School Library Association, A Position statement on effective school library programs in Canada. www.cla.ca/divisions/csla/pub_3.htm

Convention of Scottish local authorities, *Standards for school library services in Scotland*. COSLA, 1999. ISBN 1872794467

Hannesdóttir, Sigrún Klara (ed), *School librarians: guidelines for competency requirements*. IFLA, 1995. ISBN 9070916576

Haycock, Ken - Blanche Woolls. *School librarianship: international perspectives and issues*. Hi Willow Research & Publishing/ IASL, 1997. ISBN 1 89086 122 7

IFLA/UNESCO The school library manifesto: the school library in teaching and learning for all. IFLA, 2000

www.ifla.org/VII/s11/pubs/manifest.htm

www.ifla.org/VII/s8?unesco/eng.htm

Library Association of Ireland, *Policy Statement on School Library Services*, 1996.

www.libraryassociation.ie/policy/schools.htm

Library Services for Education, *Central to excellence: guidelines for effective school libraries*. Leicestershire County Council, 2002. ISBN 0850224403

LISC guidelines –second edition forthcoming. www.liscni.co.uk

The primary school library guidelines. Library Association, 2000. ISBN 0953740404

School libraries: guidelines for good practice. Library Association of Ireland, 1994. ISBN 0946037248

School Library Standards and Evaluation: list of American websites at

www.sldirectory.com/libsf/resf/evaluate.html

Scottish Library Association et al., *Taking a closer look at the school library resource centre: self-evaluation using performance indicators*. 1999.

www.slainte.org.uk/Slicpubs/schoolpis.pdf

South Africa, Department of Education. *A National Policy Framework for School Library Standards*, July 1997. <http://education.pwv.gov.za/teli2/policydocuments/library1.htm>

Stripling, Barbara K. *Learning and libraries in an information age: Principles & practice*. Libraries Unlimited, 1999. ISBN 1 56308 666 2

Tilke, Anthony (ed), *Library Association guidelines for secondary school libraries*. Library Association, 1998. ISBN 1856042782

**Információs hatalom
Partnerkapcsolatok építése a tanuláshoz**

Tömörítvény

A tömörítvény alapjául szolgáló mű:

**Information power
Building partnership for learning**

prepared by

**American Association of School Librarians
Association for Educational Communications Technology**

**American Library Association
Chicago, London
1998**

Bevezetés – jövőkép - küldetés

A második évezred végén az iskolai könyvtári szolgáltatások radikális hangsúlyváltáson estek át. Az iskolai könyvtári média program lényege a források biztosításáról a diákokra helyeződött át, akik egész életen át tartó tanulási közösségeket hoznak létre. A középpontban továbbra is a tanulók és a tanulás áll, ez határozza meg az iskolai könyv- és médiatáros új feladatkörét is. A hatékony oktatómunkát holisztikus folyamatnak kell tekinteni, amely kiterjed a diákok életének minden aspektusára, és amely megköveteli a folyamatos értékelést, visszajelzést.

Az információs műveltség – az információk megtalálásának és felhasználásának képessége – az egész életen át tartó tanulás kulcsa. Az iskolai könyvtári média program feladata, hogy megteremtse az egész életen át tartó tanulás alapjait. Az iskolai könyvtár messze többet jelent ma már, mint egy könyvekkel teli helyiséget, sokkal inkább egy aktív, technikailag gazdagon felszerelt tanulási környezet, az információforrások rendezett tára. Ugyanígy az iskolai könyv- és médiatárosok feladata is inkább a tanulás támogatása, nem az információterjesztés. Az iskolai könyvtári média programok ötvözik a hatékony tanulási és tanítási stratégiákat, tevékenységeket az információszerzési képességekkel. Az információhoz való hozzáférés lehetőségei kétségtelenül tovább fognak bővülni a 21. században, ezzel együtt nő egy olyan iskolai könyvtári média program jelentősége, mely hozzásegíti a felhasználókat azon készségek megszerzéséhez, amelyek birtokában meg tudják találni és hasznosítani tudják az eredményes és teljes élethez szükséges valamennyi információt.

Az iskolai könyv- és médiatáros az információs műveltség követelményrendszerét felhasználhatja ahhoz, hogy megteremtse és működtesse a széles tanulói közösség – diákok, tanárok, irányítók, szülők és közvetlen környezetük - számára hasznos programokat, amelyek támogatják az egész életen át tartó tanulást.

Filozófia

Napjainkban a diákok olyan világban élnek és tanulnak, amelyet radikálisan megváltoztatott a nagy mennyiségű és változatos formátumú információhoz való gyors hozzáférés. A hagyományos nyomdatechnikában bekövetkezett innovációk kiegészültek az elektrotechnikai fejlesztésekkel, és teljesen átalakították az információkeresés és információszerzés módjait. A diákok rutinosan használják a különböző formátumokat, az egyszerű képeskönyvektől a bonyolult multimédia csomagokig, az irodalmi klasszikusoktól a honlapokig. Egyszerre kell a sokféle formátumú információ ügyes fogyasztóivá és előállítóivá válniuk, hogy a magánéletben és a gazdasági életben is eredményesek legyenek a kommunikáció-korszakában. A jó iskolai könyvtári média programok dinamikusak, érdekesek, diákközpontúak, így valamennyi diák számára biztosítják a megfelelő szint elérését.

Napjaink tanuláselmélete a diákokat aktív és elkötelezett információhasználóknak tekinti, és aláhúzza a hozzáértő használat elsajátításának a fontosságát. A kognitív pszichológia a tanulást az információkkal és a tapasztalatokkal való dinamikus interakciókon keresztül aktív tudásépítési folyamatként határozza meg. Az információelmélet teoretikusai egyetértenek abban, hogy az információkeresés folyamata tükrözi az ekként leírt tanulási folyamatot: a diákok maguk keresnek, értelmezik és ütköztetik a forrásokat, és olyan munkákat készítenek, melyek hatékonyan fogalmazzák meg és kommunikálják az üzenetet. A tanuláselmélet és az információelmélet alapelemei tehát konvergálnak fölvetve azt, hogy az információ megszerzésében, értékelésében és hasznosításában kialakuló jártasság lényegében azonos az autentikus tanulóval, amit a modern oktatáselmélet támogat.

Az autentikus tanulás elősegítése megköveteli a modern tanuláselmélet és információelmélet elveinek elfogadását, valamint az oktatás beágyazottságának, kontextusának új felfogását. Mindez magában foglal egy az eddigetől alapvetően eltérő tanulási környezetet a

diákok számára. Az új kontextus középpontjában a „tanulóközösség” eszméje áll. Valamennyien – diákok, tanárok, oktatásirányítók, szülők, helyi, regionális, állami, nemzeti és nemzetközi közösségek – egész életünkön át tartó kapcsolatban állunk, hogy kielégítsük a folyamatosan változó információs igényeinket. Ennek az új tanulóközösségnek nincsenek időbeli, térbeli, életkori, foglalkozásbeli vagy tudományos korlátai, a kapcsolatot az érdeklődés, a szükségletek és a távközlési technika bővülő lehetőségei határozzák meg.

A diákközpontú iskolai könyvtári média programok arra koncentrálnak, hogy segítsék a tanulói tevékenységet ebben a tanulóközösségben. A cél az, hogy valamennyi diák önállóan, kreatívan keressen információt, értékelje és használja föl azokat a problémák megoldására, kíváncsisága kielégítésére. Ezen képességek birtokában önálló és etikus, magukat folyamatosan képző tanulókká válhatnak, akik elégedettek személyes életükkel, felelős és eredményes tagjai a tanulóközösségnek és az egész társadalomnak.

Az iskolai könyv- és médiatárosok mindig is megkülönböztetett szakértelemmel nyúltak az információhoz, és a kutatások széles köre bizonyítja, hogy ez a szakértelem milyen nagy mértékben segítheti a diákok jobb teljesítményét. A iskolai könyv- és médiatárosok mesterien tudják összefogni a különböző formátumú információkat és a változatos felhasználói igényeket. Az utóbbi években úttörő szerepet vállalt a szakma az új technika keltette tanulási igények meghatározásában és kielégítésében. A diákközpontú iskolai könyvtári média programok talpköve, hogy a iskolai könyv- és médiatáros kiegyensúlyozottan együttműködik a tanárokkal, az oktatásirányítókkal és mindazokkal, akik részt vesznek a diákoknak a kommunikációs korszakba való bevezetésében. Az iskolai könyv- és médiatáros mind a megvalósítás, mind a szakértelem vonatkozásában nélkülözhetetlen partner, így szerepe az alábbiakra terjed ki:

- Előmozdítja és erősíti a diákok azon érdeklődését és képességeit, melyek az olvasáshoz, a hallás utáni és a vizuális ismeretszerzéshez kapcsolódnak.
- Az információs felfogások, stratégiák és képességek teljes tárházát kínálja a diákoknak, hogy tökéletesen elsajátítsák a globális forráskészlet hasznosítását.
- Fejleszti mindazokat a képességeket, amelyekre a diákoknak szükségük van ahhoz, hogy az információkból értelmes tudást építsenek fel:
 - az információközlés összetettségének és ellentmondásainak elemzése,
 - a különböző nézőpontok – egyéni vélemény, tudományos és kulturális értelmezések – fölismerése,
 - az információ értő fölhasználása a kritikus gondolkodásban, döntéshozásban és problémamegoldásban,
 - új információk és szellemi termékek létrehozása, amelyek az eszméket eredményesen és hatékonyan adják tovább,
 - az információval való felelősségteljes bánásmód, különös tekintettel a szellemi szabadságra, az információhoz való egyenlő hozzáférésre, a szellemi tulajdonra a globális interkonnektivitás korában,
 - felkészítés az egész életen át tartó tanulásra, azaz olyan tanulókká nevelni a diákokat, akik asszimilálni tudják a különböző nézőpontokat, el tudják fogadni a változásokat, és maguk is hozzá tudnak járulni a közösség jólétéhez.

Az iskolai könyv- és médiatárosoknak kitüntetett szerepük van a tanulóközösségben, hiszen ők az összekötő kapocs a diákok, a tanárok és az információforrások között. A diákközpontú iskolai könyvtári média program ennek érdekében három fő pilléren nyugszik: együttműködés, irányítás és technika. Ezek adják meg az iskolai könyvtári média program egyedi arculatát. A három pillért az iskolai könyv- és médiatáros speciális felelőssége köti össze:

- Mint tanár együttműködik a diákokkal és a tanulóközösség más tagjaival a tanulási és más információs igények elemzésében, a források megtalálásában és használatuk meghatározásában, valamint a források által nyújtott információk értelmezésében és közvetítésében. Az iskolai könyv- és médiatárosnak ismernie kell az oktatással, tanulással kapcsolatos kutatások legfrissebb eredményeit, és alkalmaznia kell azokat a legkülönbözőbb szituációkban – különösen az információszerzéssel, -értékeléssel és -hasznosítással összefüggésben. Az oktatási folyamat teljes jogú résztvevőjeként naprakészen kell tartania tudását és készségeit annak érdekében, hogy hatékonyan tudjon együtt dolgozni a tanárokkal, az iskolavezetéssel és más munkatársakkal – egyrészt azért, hogy ők is értsék az információval kapcsolatos problémákat, másrészt azért, hogy megkapják mindazokat a lehetőségeket, amelyekkel fejleszthetik információs műveltségüket, azon belül is információtechnikai ismereteiket.
- Partnerként az oktatásban az iskolai könyv- és médiatáros részt vesz az információs igények, a tananyag, a tanulási eredmények és a változatos formátumú (nyomtatott, nem nyomtatott, elektronikus) információforrások közötti kapcsolatok meghatározásában. Vezető szerepe van a diákok információs és kommunikációs képességeinek fejlesztéséhez szükséges irányelvek, gyakorlat és tanterv kialakításában. Szorosan együttműködik a szaktanárokkal a feladatok és az értékelés megtervezésében, valamint a szaktárgyi követelményeknek megfelelő információs és kommunikációs készségek integrálásában.
- Információs szakemberként irányítói és szakértői szerepe van a következőkben: az információforrások valamennyi formájának beszerzésében és értékelésében; abban, hogy a tanárok, a vezetés, a diákok és mások is megismerjék az információs problémát, s ennek tudatában működjenek együtt; az iskolai könyv- és médiatárban és azon kívül is alkalmazható stratégiák kidolgozásában az információkereséshez, -eléréshez, -értékeléshez. A technológia meghatározta környezetben az iskolai könyv- és médiatáros egyrészt jól ismeri az igényes e-forrásokat, másrészt folyamatosan ügyel az elektronikus és hagyományos eszközök épségére, minőségére és etikus használatára.
- Programirányítóként az iskolai könyv- és médiatáros együttműködik a tanulóközösség valamennyi tagjával az iskolai könyvtári média program megtervezésében, továbbá az ahhoz kapcsolódó tevékenységek irányításában. Az iskolai könyv- és médiatáros meggyőződése, hogy a diákok jövőbeli személyes és anyagi boldogulásához fontos az információk és információs technikák használata, ennek érdekében megfelelő ismeretekkel, előrelátással és vezetői képességekkel, alkotó módon és energikusan irányítja az iskolai könyvtári média programot a 21. században. Az iskolai könyv- és médiatáros vezetői jártassága, valamint a költségvetés elkészítésével, a berendezésekkel és a felszereltséggel összefüggő ismeretek birtokában megtervezi, végrehajtja és értékeli a programot, biztosítva annak minőségét mind a célok tekintetében, mind a napi gyakorlatban.

Az iskolai könyvtári média program küldetése és céljai

Az iskolai könyvtári média program feladata annak biztosítása, hogy a diákok és az intézmény munkatársai az eszmék és az információk hatékony felhasználói legyenek. Ehhez az alábbiakra van szükség:

- intellektuális és fizikai hozzáférés bármilyen formátumú dokumentumhoz;
- képzés, amely ismereteket ad, és növeli az érdeklődést az olvasás, a hallás utáni és a vizuális ismeretszerzés, valamint az eszmék és az információk felhasználása iránt;
- együttműködés más pedagógusokkal az egyéni tanulói igényekhez igazodó tanulási stratégiák megtervezésében.

A küldetés napjainkban: az információs műveltség átadása, a diákok önálló tanulásra való képességének kialakítása. Az iskolai könyvtári média program fő célja a tanulóközösségek fejlesztése. A célrendszer az alábbi elemekből épül fel:

1. Az információkhoz való intellektuális hozzáférés biztosítása olyan tanulási tevékenységeken keresztül, amelyek szervesen beépülnek a tantervbe, és valamennyi diákot segítik az információs műveltség megszerzésében, azaz mindegyik műveltségi területen kialakulnak azok a hatékony, kognitív stratégiák, melyek átfogják a válogatást, a keresést, az értékelést, a szintézist, a kreatív alkotást és az információk közlését bármely formában.
2. Az információkhoz való fizikai hozzáférés biztosítása:
 - Gondosan válogatott és módszeresen rendszerezett helyi gyűjtemény, amely tartalmazza a különböző tanulási forrásokat valamennyi tantárgyhoz nehézségi szintenként és valamennyi formátumban.
 - Dokumentumok és információk hozzáférhetővé tétele az iskolán és a könyv- és médiatáron kívülről is, igénybe véve az elektronikus hálózatokat, a könyvtárközi kölcsönzést, és együttműködve más információközvetítőkkel a helyi és a távoli információk elérését biztosító berendezések kezelésének megtanítása érdekében.
3. A tanulás során olyan tapasztalatok szerzése, melyek arra ösztönzik a diákokat, hogy jó ítéletképesek, fogyasztókká, valamint a kommunikációs technológia és média valamennyi lehetőségével élni tudó, ügyes információ-előállítóvá váljon.
4. Megfelelő segítség, irányítás és együttműködés, hogy a tanárok beépítsék a módszereket, az információs technikát az oktatómunkába.
5. Olyan források és gyakorlat, melyek támogatják az egész életen át tartó tanulást, s alkalmazhatók a különböző oktatási és tanulási módszerekhez, az eltérő érdeklődési körökhöz és képességekhez egyaránt.
6. Az iskola információs központjaként helyet ad az integrált és interdiszciplináris tanulásnak, és az információk széles köréhez biztosít hozzáférést a nem helyben tanulók számára is.
7. A különböző forrásokon és tevékenységeken keresztül bemutatja a tapasztalatokat, a véleményeket, a szociális és kulturális perspektívák sokféleségét, alátámasztva azt a fölfogást, hogy a szellemi szabadság és az információhoz való hozzáférés nélkülözhetetlen egy demokrácia felelős polgárai számára.

Az információs műveltség követelményrendszere az iskolai tanuláshoz

Az információs műveltség kilenc követelménye:

Információs műveltség

1. Az információs műveltséggel rendelkező diák eredményesen és hatékonyan jut hozzá az információkhoz.
2. Az információs műveltséggel rendelkező diák kritikusan és hozzáértően értékeli az információkat.
3. Az információs műveltséggel rendelkező diák pontosan és kreatívan használja az információkat.

Önálló tanulás

4. Az információs műveltséggel rendelkező, önálló tanulásra képes diák keresi a saját érdeklődésének megfelelő információkat.
5. Az információs műveltséggel rendelkező, önálló tanulásra képes diák be tudja fogadni az irodalom és más művészeti ágak alkotásait.
6. Az információs műveltséggel rendelkező, önálló tanulásra képes diák kiválóságra törekszik az információkeresésben és az ismeretek létrehozásában.

Társadalmi felelősségérzet

7. Az a diák, aki pozitív tagja a tanulóközösségnek és a társadalomnak, rendelkezik információs műveltséggel és felismeri az információ jelentőségét a demokratikus társadalomban.
8. Az a diák, aki pozitív tagja a tanulóközösségnek és a társadalomnak, rendelkezik információs műveltséggel, és etikusán cselekszik az információval, illetve az információs technikával kapcsolatban.
9. Az a diák, aki pozitív tagja a tanulóközösségnek és a társadalomnak, rendelkezik információs műveltséggel és hatékony résztvevője az információ keresésével és előállításával foglalkozó csoportoknak.

Az információs műveltség követelményeinek részletezése

1. *Az információs műveltséggel rendelkező diák eredményesen és hatékonyan jut hozzá az információkhoz.*

Az információs műveltséggel rendelkező diák tudja, hogy a jó információ elengedhetetlen ahhoz, hogy megfeleljen a mindennapi élet információs kihívásainak és lehetőségeinek. Tudja, mikor kell meglévő tudását további információkkal bővíteni, hogyan kell olyan kérdéseket feltenni, amelyek elvezetnek a megfelelő információhoz, és hol keresse azokat. Tudja azt is, hogyan kell egy keresést felépíteni annak érdekében, hogy a sokféle forrás és formátum között az igényének legmegfelelőbb információt találja meg.

Teljesítménymutatók

1. Felismeri az információs igényt.

Teljesítményszintek:

Alapszint: Tud példákat hozni, amikor egy adott probléma megoldásához saját ismeretein túl további információkra van szükség.

Haladó szint: Ha szembe kerül egy információs problémával, meg tudja határozni, hogy szükség van-e a megoldáshoz saját ismeretein túli információkra.

Felső szint: Meg tudja ítélni, hogy az információs problémák adott sorozata megoldható-e a saját ismeretei alapján, vagy további információk szükségesek.

Az, hogy egy diák átlát egy problémát, annak megértését jelenti, hogy a gondolatok, elképzelések kapcsolódnak egymáshoz, és hogy egy probléma továbbiakat foglalhat magában.

2. Tudja, hogy a pontos és átfogó információ az alapja az intelligens döntéshozatalnak

Teljesítményszintek:

Alapszint: Példákat tud hozni a döntéshozatalhoz szükséges pontos és pontatlan, kielégítő és elégtelen információra.

Haladó szint: Meg tudja magyarázni a különbséget a pontos és pontatlan, kielégítő és nem kielégítő információ között.

Felső szint: Meg tudja ítélni a döntések minőségét az alapján, hogy mennyire pontosak és kielégítőek a döntés alapjául szolgáló információk.

A diák érti, hogy az információk nem egyféle, hanem többféle megközelítést adják a dolgoknak, ezért nyitott a más fölfogások iránt. Döntéshozatal előtt meg tudja ítélni, hogy mennyire teljes a rendelkezésre álló információ.

3. Az információs igény alapján kérdéseket tud megfogalmazni

Teljesítményszintek:

Alapszint: Fel tud tenni legalább egy átfogó kérdést, amely segít megtalálni a szükséges információt.

Haladó szint: Fel tud tenni átfogó és specifikus kérdéseket egyaránt, amelyek segítenek megtalálni a szükséges információt.

Felső szint: Az információs igény változásával változtat a kérdéseken, újakat tesz föl, másokat elhagy.

A diákok változtatják és módosítják a kérdéseiket, ahogy a kutatásaik során haladnak előre. Olyan lényegbe vágó kérdéseket tesznek fel, amelyek nem egyszerűen tényekre vonatkoznak, hanem előmozdítják az elmélyült gondolkodást, a szintézist és az újonnan szerzett ismeretek bemutatását.

4. Fölismeri az információ lehetséges forrásainak sokféleségét.

Teljesítményszintek:

Alsó szint: Fel tud sorolni információforrásokat, és el tudja magyarázni, melyikből milyen típusú információ nyerhető.

Haladó szint: Meg tudja határozni az adott kérdésre választ adó információforrások körét.

Felső szint: Használni tudja az információforrások teljes körét a különböző információs igények kielégítésére.

A diákok elsajátítják az információs igényeket kielégítő különféle formátumok megtalálásának stratégiáit, ismerte a nyomtatott, a nem nyomtatott és az elektronikus forrásokat, s tudja, hogy azok szempontjai és a tárgyalás mélysége eltérő, továbbá különbséget tudnak tenni az elsődleges és másodlagos források között.

5. Sikeres keresési stratégiákat alakít ki és alkalmaz az információ megtalálásához.

Teljesítményszintek:

Alapszint: Vannak ötletei, hogyan lehetne a szükséges információt meghatározni és megtalálni.

Haladó szint: Tervet tud készíteni a szükséges információ megkeresésére.

Felső szint: Az információ megszerzése céljából a különféle igényeknek és helyzeteknek megfelelő terveket készít és módosítja azokat.

A diákok gyorsan és hatékonyan találják meg a kérdéseiknek legmegfelelőbb információkat az összegyűjtött forrásokban, és módosítják a stratégiájukat a formátumoknak, a rendezési elveknek és a keresési lehetőségeknek, illetve a kutatott témának megfelelően.

2. Az információs műveltséggel rendelkező diák kritikusan és hozzáértően értékeli az információkat.

Az információs műveltséggel rendelkező diák okosan és körültekintően mérlegeli az információkat, hogy meghatározza minőségüket. Ismeri a hagyományos és az újonnan megjelenő elveket, melyekkel megállapítható az információ pontossága, érvényessége, relevanciája, teljessége és elfogulatlansága. Okosan alkalmazza ezeket az elveket a különböző információforrásokkal és formátumokkal kapcsolatban, logikus és megalapozott módon ítéli meg, hogy az adott igényhez kapcsolódó információkat elfogadja, elvesse vagy másokkal váltsa fel.

Teljesítménymutatók

1. Meg tudja határozni, mi a pontos, a releváns és a teljes körű információ.

Teljesítményszintek:

Alapszint: Definíciókkal vagy példákkal meg tudja határozni, mi a pontos, a releváns és a teljes körű.

Haladó szint: Összehasonlítja és szembeállítja az egy témára vonatkozó forrásokat annak érdekében, hogy meghatározza, melyik a pontosabb, a relevánsabb, illetve átfogóbb.

Felső szint: Sok témához vagy információs problémához kapcsolódóan meg tudja ítélni, hogy az információ mennyire pontos, releváns és teljes körű.

A diákok fölismerik, hogy a különböző forrásokban egymásnak ellentmondó tényeket találhatnak, és még kijegyzetelés előtt meg tudják határozni az adott információk pontosságát és relevanciáját. A téma összetettsége, a kutatás jellege és a várt eredmény függvényében ítélik meg az összegyűjtött információ megfelelő voltát.

2. Különbséget tesz tények, nézőpontok és vélemények között.

Teljesítményszintek:

Alapszint: Fölismeri a tényeket, véleményeket és nézőpontokat a különböző információs forrásokban és termékekben.

Haladó szint: Meg tudja magyarázni, miben különbözik egymástól a tény, a vélemény és a nézőpont.

Felső szint: Össze tudja gyűjteni saját munkájához szükséges tényeket, véleményeket és nézőpontokat.

A diákok tudják, mikor kell tényeket használni, mikor használhatók a vélemények, és hogyan lehet a vélemények érvényességét igazolni. Meg tudják határozni, hogy a különböző nézőpontok hogyan befolyásolhatják az ellentmondásos kérdésekben a tényeket és a véleményeket.

3. Felismeri a pontatlan és a félrevezető információkat.

Teljesítményszintek:

Alapszint: Az információforrásokban és az információs termékekben felismeri a pontatlan és félrevezető információkat.

Haladó szint: Meg tudja magyarázni, hogy a pontatlan és félrevezető információk hogyan eredményezhetnek téves következtetéseket.

Felső szint: Meg tudja ítélni, hogy az információk mennyire pontatlanok, előítéletesek vagy félrevezetők az egyes információforrásokban és az információs termékekben.

A diákok különbséget tesznek a rosszul vagy tévesen értelmezett, illetve a tévesen állított tények, valamint a vélekedésekből eredő pontatlanságok között. Képesek fölismerni, hogy a pontatlanságot az információk figyelmen kívül hagyása vagy a szemléletmód okozta-e. A pontatlanságot a több forrásból gyűjtött információk összevetésével állapítják meg.

4. Ki tudja válogatni az adott problémához, illetve kérdéshez használható információkat.

Teljesítményszintek:

Alapszint: Felismeri az egy adott speciális problémánál vagy kérdésnél alkalmazható információkat.

Haladó szint: Elemzi a különböző forrásokból származó információkat, hogy meghatározza, melyek alkalmazhatók egy speciális információs problémánál.

Felső szint: Integrálni tudja a pontos, a releváns és a teljes körű információkat egy adott probléma megoldásához.

A diákok folyamatosan értékelik a kutatási problémákat, kiválasztva azon főbb állításokat és az azokat támogató részleteket, amelyek pontosan és átfogóan kielégítik a speciális információs igényeket. Változtatni tudnak a témán és a keresési stratégián, ha olyan információt találnak, amely nem illik az előzetes ismereteik közé, vagy amely új szempontokat ad a témához.

3. Az információs műveltséggel rendelkező diák pontosan és kreatívan használja az információkat.

Az információs műveltséggel rendelkező diák ügyesen és hatékonyan kezeli a különböző kontextusokban megjelenő információkat. Rendszerezi és integrálja a különféle forrásokból származó és eltérő formátumú információkat annak érdekében, hogy döntéshozatalhoz, problémamegoldáshoz, kritikus érveléshez vagy kreatív alkotáshoz hasznosítsa őket. Elő tudja adni a különböző információkat, elméleteket különböző célok szerint, tudományosan és kreatívan, bármilyen hallgatóság előtt, iskolán belül és kívül, nyomtatásban, nem nyomtatott vagy elektronikus formában egyaránt. Az alábbi követelményrendszer segíti az olyan munkák megtervezését és kivitelezését, amelyek kritikus és kreatív gondolkodáson alapulnak, és valóságos problémákat dolgoznak fel. A teljesítménymutatók hangsúlyozzák, hogy a megszerzett információt nem elég pusztán beilleszteni a készülő munkába, a gondolkodási folyamatba beletartozik, hogy a diákok az információkat következtetések levonására használják, vagy újraértelmezik azokat.

Teljesítménymutatók

1. A gyakorlati alkalmazás céljának megfelelően rendszerezi az információkat.

Teljesítményszintek:

Alapszint: Ismeri az információk rendszerezésének különféle módjait – pl. időrendi, tematikus, hierarchikus stb.

Haladó szint: Az információs problémának vagy kérdésnek megfelelően különféle módokon tudja rendszerezni az információkat.

Felső szint: Az információk különböző típusait tartalmazó információs termékeket a leghatékonyabban tudja rendszerezni.

A diákok értelemszerűen és mások által is jól átlátható módon rendszerezik az információkat. Ismerik a közönséget, a formai követelményeket és a bemutatandó téma vagy kérdés alapgondolatait.

2. Az új információt be tudja építeni saját ismeretei közé.

Teljesítményszintek:

Alapszint: Felismeri és megérti az új információkat és gondolatokat.

Haladó szint: Adott témában az addigi ismereteket új információkkal kombinálva von le következtetéseket annak érdekében, hogy új jelentést hozzon létre.

Felső szint: Integrálja előzetes ismereteit és a különböző forrásokból származó információkat annak érdekében, hogy új jelentést hozzon létre.

A diákok következtetéseket vonnak le abból, hogy az összegyűjtött információkra alapozva új ismereteket hoznak létre ezeket az új ismereteket összekapcsolják addigi tudásukkal.

3. Alkalmazza az információkat a kritikus gondolkodásban és a problémamegoldásban.

Teljesítményszintek:

Alapszint: Fölismeri az adott információs igényre választ adó információkat.

Haladó szint: Különböző forrásokból származó információkat használ egy információs probléma vagy kérdés megoldásához.

Felső szint: Átgondolja, hogyan lehet az információt egy információs probléma vagy kérdés megoldásához használni.

A diákok gondolkodási stratégiákat fejlesztenek ki úgy, hogy megfelelő információkat, új nézeteket és levont következtetéseket hatékonyan szintetizálva problémákat oldanak meg.

4. Az információkat és az eszméket a megfelelő formában tudja bemutatni és kommunikálni.

Teljesítményszintek:

Alapszint: Meg tudja nevezni a különböző fajta információk bemutatására alkalmas formátumokat.

Haladó szint: Ki tudja választani a megfelelő formátumot aszerint, hogy milyen maga az információ, milyen a közönség, illetve milyen a megoldandó probléma jellege.

Felső szint: Ki tudja választani az információ bemutatására legalkalmasabb formátumot, és meg tudja indokolni a választását.

A diákok ki tudják választani azt a formát, amely leginkább igazodik a megcélzott közönség igényeihez, a vizuális vagy nyomtatott közlés követelményeihez, az előadás hosszához, és a kiválasztott formát az előadandó gondolatok természetéhez és összetettségéhez igazítják.

Az önálló tanulás követelményei

4. Az információs műveltséggel rendelkező, önálló tanulásra képes diák keresi a saját érdeklődésének megfelelő információkat.

Az önállóan tanuló diák alkalmazni tudja az információs műveltség alapelveit a saját érdeklődéséhez kapcsolódó információk megszerzésében, értékelésében és felhasználásában. Aktívan és önállóan meg tudja keresni azokat az információkat, amelyek segítik a pályaválasztásában, a közösségben, az egészség megőrzésében, a szabadidős tevékenységben és egyéb helyzetben. A megszerzett információkból értelmes tudást épít fel, és ezt a tudást pontosan, kreatívan kommunikálja különféle formátumokban.

Teljesítménymutatók

1. Információkat tud keresni saját jólétével, pályaválasztásával, közösségi létével, egészségével és a szabadidő eltöltésével kapcsolatban.

Teljesítményszintek:

Alapszintek: Alkalomszerűen keresi a személyes érdeklődéséhez vagy jólétéhez kapcsolható információkat.

Haladó szint: Rendszeresen végez keresést a meglévő ismeretein túl a személyes érdeklődéséhez vagy jólétéhez kapcsolódó információkra vonatkozóan.

Felső szint: Sok forrást vizsgál meg, hogy információt találjon személyes érdeklődéséhez vagy jólétéhez kapcsolódóan.

A diákok ugyanazokat az elveket és stratégiákat alkalmazzák a tanulmányaikhoz szükséges és a személyes érdeklődésüknek megfelelő információk megkeresésére és felhasználására. Az információs műveltségük próbája az, hogy az ismereteket alkalmazni tudják az életben a célok eléréséhez.

2. Megtervezi, elkészíti és értékeli az érdeklődési körébe vágó információs termékeket és megoldásokat.

Teljesítményszintek:

Alapszint: Rendszerezi és bemutatja az öt érdeklő témára vonatkozó alapvető információkat.

Haladó szint: El tud készíteni egy információs terméket, vagy megoldásokat tud találni a személyes érdeklődéséhez kapcsolódó témában.

Felső szint: Meg tudja ítélni a személyes érdeklődéséhez kapcsolódó témára vonatkozó saját információs termékének és megoldásainak minőségét.

A diákok alkalmazni tudják problémamegoldó készségeiket a személyes döntéseiknél. Saját információs termékeiket megosztják azokkal, akik szintén személyes döntések előtt állnak. A visszajelzések alapján változtatnak termékeiken vagy a megoldáson.

5. Az információs műveltséggel rendelkező, önálló tanulásra képes diák tudja értékelni az irodalmi és egyéb művészeti alkotásokat.

Az önállóan tanuló diák alkalmazni tudja az információs műveltségét arra, hogy hozzáférjen irodalmi és művészeti alkotásokhoz, befogadja és értékeli azokat, s maga is létrehozzon ilyeneket. Aktívan és önállóan megkeresi a nyomtatott, nem nyomtatott és elektronikus formában megjelent irodalmi művekben az értékelhető szempontokat. Képes arra, hogy értelmezze és élvezze is a művészeti alkotásokat, valamint létre tud hozni maga is olyan munkákat, melyek kihasználják a különböző formátumok erősségeit.

Teljesítménymutatók

1. Kompetens és belső motivációval rendelkező olvasó.

Teljesítményszintek:

Alapszint: Meg tudja magyarázni a különféle szépirodalmi alkotásokat, és vitatkozni is tud róluk.

Haladó szint: Tud válogatni az irodalmi művek között, elemzi a cselekményeket, témákat és a szereplőket.

Felső szint: Rendszeresen olvas, tudja értékelni az olvasott mű erősségeit és gyengéit.

A diákok keresik a különböző formátumú irodalmi forrásokat információszerzés és műélvezet végett egyaránt.

2. Értelmezni tudja a különböző kreatív formákban közölt információk jelentését.

Teljesítményszintek:

Alapszint: Beszélgetni, vitatkozni tud filmekről, színdarabokról és a kreatív információközlés más fajtáiról.

Haladó szint: Képes elemezni és megmagyarázni a művészeti alkotásokban rejlő információkat.

Felső szint: Értékelni tudja a kreatív formában közölt információk erősségeit és gyengéit.

A diákok össze tudják kapcsolni az általános emberi tapasztalatokat és a saját, személyes életük tapasztalatait.

3. Létre tud hozni különféle formátumú kreatív alkotásokat.

Teljesítményszintek:

Alapszint: Ki tudja fejezni kreatívan az információkat, gondolatokat egyszerű formákban.

Haladó szint: Az információk, gondolatok kreatív kifejezésére számos formát kombinál a munkájában.

Felső szint: Az információkat, gondolatokat úgy tudja kifejezni egyedi és kreatív módon, hogy a végeredmény az információt különféle formátumokba integrálva tartalmazza.

A diákok ki tudják választani és alkalmazni tudják a különféle médiumokat annak megfelelően, hogy gondolataikat és érzelmeiket a lehető leghatékonyabban kommunikálják.

6. Az információs műveltséggel rendelkező, önálló tanulásra képes diák kiválóságra törekszik az információkeresésben és az önálló ismeretalkotásban.

Az önálló tanuló alkalmazni tudja az információs műveltség alapelveit, hogy értékelje a saját és mások információkereső és –előállító tevékenységét. Képes az önálló mérlegelésre, a kritikus gondolkodásra és információs termékek létrehozására. Felismeri, hogy a törekvések mikor sikeresek és mikor nem, valamint vannak stratégiái arra, hogy az információk megváltozásával hogyan módosítsa, fejlessze a terméket.

Teljesítménymutatók

1. Értékelni tudja az információkereső folyamat és az eredmény minőségét.

Teljesítményszintek:

Alapszint: Lépésről lépésre tudja értelmezni a keresést, és meg tudja állapítani, mely lépések voltak hasznosak a probléma megoldása szempontjából.

Haladó szint: Az információkereső folyamat valamennyi lépését és az eredményt is értékelni tudja meghatározott információs problémákhoz kapcsolódóan.

Felső szint: Nemcsak értékelni tudja a keresési folyamat minden fázisát, hanem szükség esetén módosítja is azt, hogy javítsa a folyamatot és az eredményt is.

A diákok értékelik a saját munkájukat, és módosításokat hajtanak végre a másoktól kapott visszajelzések alapján. Saját követelményrendszer tudnak felállítani. Szükség szerint meg tudják változtatni az információkereső stratégiát. Maguk is értékelik a keresési folyamatot az ilyen és hasonló kérdések megválaszolásával: A kérdéseim tényleg a probléma mélyére hatoltak? Elegendő információt találtam ahhoz, hogy a kérdésről pontos képet kapjak? A kutatást spirális folyamatnak tekintik, vagyis a kérdésekre adott válaszok alapján újra és újra megisméltik a keresést. Saját követelményrendszerük alapján folyamatosan értékelik munkájuk minőségét.

2. Alaposan átgondolja azokat a stratégiákat, melyek alapján fölülvizsgálja, fejleszti és megújítja ismeretalkotását.

Teljesítményszintek:

Alapszint: Példát tud hozni a munka fölülvizsgálatát, fejlesztését és megújítását szolgáló alapvető stratégiákra.

Haladó szint: Ki tudja választani és alkalmazni tudja a megfelelő stratégiákat a munka fölülvizsgálatához, fejlesztéséhez és megújításához.

Felső szint: Felismeri a hiányosságokat saját tudásában, ki tudja választani és alkalmazni tudja az ezek felszámolásához megfelelő stratégiákat.

A diákok a speciális feladatnak megfelelően módosítják munkájukat, ehhez felhasználják hasonló korú társaik véleményét, a más modellekkel való összehasonlítást és egyéb kísérleti stratégiákat.

A társadalmi felelősségérzetre vonatkozó követelmények

7. Az a diák, aki pozitív tagja a tanulóközösségnek és a társadalomnak, rendelkezik információs műveltséggel, és felismeri az információ jelentőségét a demokratikus társadalomban.

Az információs kérdésekben megfelelő szociális érzékenységgel rendelkező diák tudja, hogy az információkhoz való hozzáférés a demokrácia működésének egyik alapja. A különböző nézőpontok, tudományos és kulturális irányzatok között megtalálja az információkat, és ki tud alakítani egy érvekkel alátámasztott álláspontot az egyes kérdésekről. Felismeri, hogy az információkhoz (sokféle formából, minden lehetséges formában) való egyenlő hozzáférés alapvető jog a demokráciában.

Teljesítménymutatók

1. Megkeresi az információkat a különböző forrásokban, kontextusokban, tudományterületeken és kultúrákban.

Teljesítményszintek:

Alapszint: Több lehetséges forrást is fel tud sorolni egy kérdés megválaszolásához.

Haladó szint: A különböző nézőpontokat tükröző források széles körét tudja hasznosítani egy adott probléma megoldásánál.

Felső szint: Megkeresi azokat a forrásokat, amelyek eltérő kontextusban, tudományos vagy kulturális megközelítésben foglalkoznak egy témával, értékeli tudja ezek használhatóságát az adott probléma megoldása szempontjából.

A diákok megkeresik a különböző véleményeket és nézőpontokat, többféle forrást használnak, hogy megismerjék az információt körülvevő változatos kontextusokat, figyelnek arra, kinek a véleményéről, milyen kulturális háttérről vagy történeti összefüggésről van szó.

2. Elfogadja az információkhoz való egyenlő hozzáférés alapelvét.

Teljesítményszintek:

Alapszint: Meg tudja magyarázni, miért fontos, hogy minden osztálytársa hozzáférjen az információkhoz, azok forrásaihoz és az információs technikához.

Haladó szint: Úgy tudja hatékonyan használni az információkat, a forrásokat és a technikát, hogy közben mások is hozzáférjenek azokhoz.

Felső szint: Stratégiai javaslatokat tud tenni, hogyan biztosítható osztálytársai és mások számára az egyenlő hozzáférés az információkhoz, azok forrásaihoz és az információs technológiához.

A diákok időre visszahozzák a dokumentumokat, meg tudnak osztani a korlátozott hozzáférésű forrásokon, tisztában vannak mások jogaival és szükségleteivel, úgy fogják fel az egyenlő hozzáférés elvét, mint a tanulást alapvető és meghatározó kulturális tényezőt, nem pedig mint szigorúan korlátozó szabályt.

8. Az a diák, aki pozitív tagja a tanulóközösségnek és a társadalomnak, rendelkezik információs műveltséggel, és etikus viszonyul az információhoz, illetve az információs technikához.

Az információs kérdésekben társadalmi felelősségérzettel rendelkező diák az információk megszerzésénél, értékelésénél és felhasználásánál alkalmazza a legmagasabb etikai követelményeket. Elismeri az egyenlő hozzáférés jelentőségét a demokratikus társadalomban, elfogadja a szellemi szabadság, a szellemi tulajdon elvét. Bármely információs formátumra – nyomtatott, nem nyomtatott, elektronikus – alkalmazni tudja ezeket az elveket.

1. Elfogadja a szellemi szabadság alapelveit.

Teljesítményszintek:

Alapszint: Meg tudja határozni és példákkal bemutatni a szellemi szabadságot.

Haladó szint: Elemezni tudja a szellemi szabadságot érintő különböző helyzeteket (pl. könyvek, videók a könyvtárban).

Felső szint: Meg tudja ítélni, milyen következményekkel járhat egy közösség számára a szellemi szabadság elvének figyelmen kívül hagyása.

A diákok bátorítják egymást a szabad kifejezés jogának gyakorlásában, csoportmunkánál elfogadják egymás gondolatait, elvárva minden tagtól az ötleteket.

2. Elfogadja a szellemi tulajdon elvét.

Teljesítményszintek:

Alapszint: Példákat tud hozni, mit jelent a szellemi tulajdon elvének elfogadása.

Haladó szint: Elemezni tud helyzeteket (pl. dolgozat írása vagy egy multimédiás termék előállítás), amelyeknél figyelembe kell venni a szerzői jogokat, hogy meghatározza a szellemi tulajdonjogok védelméhez szükséges lépéseket.

Felső szint: Kerüli a plagizálást, helyesen idéz, megfelelően készít másolatokat, használ föl szövegeket és képeket stb. a saját munkáinál.

A diákok értik a jogszerű felhasználás fogalmát, és alkalmazni is tudják ezt, kerülik a plagizálást, önálló következtetéseik meghozatala előtt információkeresést folytatnak. Saját szavaikkal fogalmazzák meg következtetéseiket, nem ismétlik meg mások érvelését. Megfelelő bibliográfiai formában idézik a felhasznált forrásokat.

3. Felelősségteljesen használja a technikai eszközöket.

Teljesítményszintek:

Alapszint: Fel tudja sorolni a számítógépek, a szoftverek és a hálózat használatára vonatkozó iskolai szabályzat főbb pontjait.

Haladó szint: Hatékonyan találja meg az információt az iskolában található számítógépek, szoftverek és hálózat segítségével.

Felső szint: Egy adott információs probléma megoldásánál követni tudja a számítógépek, szoftverek és a hálózat használatára vonatkozó iskolai útmutatásokat.

Az információs eszközök használatánál a diákok követik a szabályokat és útmutatásokat, az eszközöket az elvárt célokra használják, s vigyáznak azok működőképességére.

9. Az a diák, aki pozitív tagja a tanulóközösségnek és a társadalomnak, rendelkezik információs műveltséggel, és hatékony résztvevője az információ keresésével és előállításával foglalkozó csoportoknak.

Az információs kérdésekben társadalmi felelősségérzettel bíró diák sikeresen keresi, értékeli és használja az információkat – helyben, illetve a tanulóközösséget összekötő technikai eszközök segítségével is. Többféle forrásból, különböző szempontok szerint keresi és osztja

meg másokkal az információkat, elfogadva a különböző kultúrák és tudományok álláspontját. Együttműködik másokkal az információs problémák meghatározásában, a megoldások keresésében, a megoldások pontos és kreatív kommunikációjában.

Teljesítménymutatók

1. Megosztja tudását és információit másokkal.

Teljesítményszintek:

Alapszint: Hozzájárul a csoport munkájához az adott témára vonatkozó speciális tények, vélemények, nézőpontok fölmutatásával és közlésével.

Haladó szint: Az információforrásokból kiválogatja azokat az információkat és eszméket, amelyek közvetlenül hozzájárulnak a csoport munkájának sikeréhez.

Felső szint: Integrálni tudja saját tudását és információit a csoport többi tagjával.

A diákok készek a megszerzett információkat megosztani a csoport tagjaival. Megbeszélik gondolataikat a többiekkel, meghallgatnak másokat, és szükség esetén változtatnak az elképzeléseiken. Segítenek abban, hogy a csoport tagjai közötti vita és információcsere konszenzushoz vezessen.

2. Tiszteletben tartja mások gondolatait, szellemi háttérét, és értékeli mások közreműködését, elismeri hozzájárulásukat.

Teljesítményszintek:

Alapszint: Pontosan és teljesen le tudja írni mások elképzeléseit.

Haladó szint: Bátorítja a csoporttagokat egymás ötleteinek és információinak elfogadására.

Felső szint: Segíti, hogy a csoport tagjainak hozzászólásai szervesen beépüljenek a közös információs termékbe.

A diákok elvárják valamennyi csoporttagtól a közreműködést. Figyelmesen meghallgatják egymás véleményét, és tisztelettel válaszolnak a másik álláspontjára.

3. Együttműködik a többiekkel az információs problémák meghatározásában és a megoldások keresésében, személyesen és technikai eszközök segítségével egyaránt.

Teljesítményszintek:

Alapszint: Csoportban dolgozva saját gondolatait pontosan és hatásosan fejt ki, személyesen és technikai eszközök segítségével egyaránt.

Haladó szint: Aktívan részt vesz a vitákban – személyesen és technikai eszközök segítségével egyaránt –, amelyekben a csoport tagjai információs problémákat elemeznek és megoldásokat keresnek.

Felső szint: Aktívan részt vesz a vitákban – személyesen és technikai eszközök segítségével egyaránt –, amelyekben a csoporttagok információinak, elképzeléseinek integrálásával keresik az információs problémák megoldását.

A diákok egymással együttműködve határozzák meg az információs problémákat, és keresik a megoldásokat. Minden technikai eszközt fel tudnak használni, hogy megkönnyítsék a csoport információs szükségleteinek meghatározását, s egyaránt tudnak irányító és együttműködő, a vitákban aktívan részt vevő tagjai lenni a csoportnak.

4. Másokkal együttműködve tud információs termékeket és megoldásokat tervezni, fejleszteni és értékelni – személyesen és technika segítségével egyaránt.

Teljesítményszintek:

Alapszint: Egyszerűbb információs termékek készítésénél és értékelésénél együtt dolgozik társaival, személyesen vagy távközlési eszközök segítségével.

Haladó szint: Együtt dolgozik másokkal, személyesen vagy távközlési eszközök segítségével, hogy olyan terméket alkosson és értékeljen, amely összetett információkat és eszméket közöl.

Felső szint: Együtt dolgozik másokkal, személyesen vagy távközlési eszközök segítségével, hogy olyan terméket alkosson és értékeljen, amely különböző formákban létező információkat integrál.

A diákok érzik a másokkal való együttműködés felelősségét abban – akár személyes, akár technikán alapuló –, hogy a befejezett mű a gondolatok szintézisét adja. Mindenkit arra ösztönöznék, hogy egymás munkáját értékeljék és reflektáljanak rá. Az értékelések és a visszajelzések alapján fejlesztik a tartalmat, a kivitelezést és a munkamódszereket.

Együtműködés, irányítás és technika

Napjainkban a diákok egy izgalmas, kihívásokkal teli információs világban élnek, olyan társadalomban, amely egyre inkább függ a tudástól. A dinamikus, diákközpontú iskolai könyvtári média program előmozdítja az információs műveltséget és az egész életen át tartó tanulást – vagyis a valódi információs képesség alapját. Az iskolai könyv- és médiatárosoknak soha nem volt több lehetőségük arra, hogy autentikus, információközpontú tanulási környezetet teremtsenek, és ugyanakkor a rájuk háruló felelősség is sokkal nagyobb, mint valaha.

A világos és kreatív jövőkép elengedhetetlen ahhoz, hogy valóban hatásos és látványos legyen a program, amellyel az iskolai könyv- és médiatáros jól szolgálja a tanulóközösséget ebben a gyorsan fejlődő információs környezetben. Ez a jövőkép egyben azt az örömet is megadja az iskolai könyv- és médiatárosnak, hogy élvezze a tanulóközösséggel együtt megoldott problémák és a kreatív gondolkodás gyümölcsét.

A jövőkép alapjául három fogalom szolgál: az együtműködés, az irányítás és a technika. A három alapvető a helyi tényezőkhöz – szabályozás, személyzet, költségvetés –, valamint az iskolai könyv- és médiatáros saját személyiségéhez kell igazítani. A gátló tényezőket is figyelembe kell venni: az iskolavezetés nem mindig támogatja az irányítói ambíciókat, a költségvetés nem mindig engedi meg a technikai fejlesztést, sokszor a tanárok sem partnerek az iskolai könyv- és médiatáros együtműködési szándékához. Az ilyen és ehhez hasonló helyzetek még nagyobb kreativitást kívánnak az iskolai könyv- és médiatárostól, hogy az iskolai könyvtári média programban meg tudja valósítani az együtműködést, az irányítást és a technika alkalmazását.

Ahhoz, hogy valóban értsük az együtműködés, az irányítás és a technika jelentőségét a tanulóközösség életében, tágabb kontextusban kell tárgyalni ezeket a fogalmakat, a diákközpontú forrásközpontok kontextusában. A fő cél, hogy a diákok teljes jogú tagjaivá váljanak a tanulóközösségnek – vagyis az egyének és szervezetek azon világméretű hálózatának, amely egy életen át keresi a folyton változó információs igények megoldását. Az iskolai könyvtári média programok jelentik a tanulóközösség élő környezetét, az iskolai könyv- és médiatárosoknak pedig döntő szerepük van abban, hogy ez a környezet hatékonyan funkcionáljon. Az iskolai könyv- és médiatárosok teszik élővé a tanulóközösséget azáltal, hogy irányító szerepet töltenek be a tanárokkal, az iskola vezetőivel és másokkal való együtműködésben, amelynek célja a diákok támogatása, hogy információs igényeiket az információs technológia segítségével hatékonyan tudják kielégíteni.

Az együtműködés, az irányítás és a technika központi szerepet játszik az iskolai könyvtári média program minden pontjánál és az iskolai könyv- és médiatáros valamennyi feladatánál egyaránt. Elméletileg és gyakorlatilag is ezek jelentik a program alapját.

Az iskolai könyvtári média program másik három meghatározó eleme: a tanulási-tanítási folyamat, az információhoz való hozzáférés és a programirányítás. Ezek határozzák meg az iskolai könyv- és médiatáros szerepét a diákok ismeretszerző munkájában. A tanulást és tanítást támogató szolgáltatások, valamint az információszolgáltatás közvetlenül segítik a tanulást, a program irányításával kapcsolatos tevékenységek pedig szervezetenként támogatják a program megvalósulását.

A középpontban a tanulás áll. A hatékony iskolai könyvtári média program feladata, hogy támogassa a diákok tanulását a tanterv keretein belül és azon túl egyaránt. A pedagógusoknak fel kell ismerniük, hogy az információs műveltség az egész életen át tartó önálló tanulás alapvető tényezője. Az információs műveltség elsajátíttatásával – amely nélkülözhetetlen a tananyag megértéséhez, a kritikus gondolkodáshoz és a problémamegoldáshoz - az iskolai könyvtári média program egyedülálló és alapvető támogatást ad a tanulásához.

Az információs műveltség követelményrendszere jó eszköz arra, hogy a diákok képesek legyenek egész életük során önállóan és folyamatosan tanulni. Ezt az eszközt – amely

megadja az alsó évfolyamoktól a középiskola végéig a tanulási követelményeket – arra tervezték, hogy segítségére legyen az iskolai könyv- és médiatárosoknak az információs műveltség tantervbe való beépítésében. Így tehát az információs műveltség követelményrendszere a jövőkép megvalósításának kulcsa.

Együttműködés

Gyakorlati ötletek az együttműködés megvalósításához:

- Alakíts ki jó kapcsolatokat a tanárokkal, legyél megközelíthető!
- Ébressz elvárásokat a tanároknál az iskolai könyvtári média programmal szemben!
- Legyél a tantervi célok szakavatott ismerője!
- Mutasd meg a kapcsolatot az információs műveltség és a tantervi célok között!
- Kérd a tanárok segítségét az iskolai könyvtári média program fejlesztésénél!
- Legyél rugalmas az elvárásokkal és az időbeosztással kapcsolatban!
- Legyél kitartó!

A valódi együttműködés megvalósítása meglehetősen idő- és energiaigényes feladat. A teljes iskolai személyzettel való együttműködő kapcsolat modellként szolgálhat a diákok számára.

Irányítás

A folyamatos és jövőképpel rendelkező irányítómunka alapvető fontosságú az iskolai könyvtári média program sikeréhez. Habár az irányító stratégiák általában a színpad mögött maradnak, az információs társadalom számtalan lehetőséget nyújt az iskolai könyv- és médiatárosok számára, hogy láthatóbbá tegyék irányítótevékenységüket. Például a tantervfejlesztési és oktatási munkákban való részvétel lehetővé teszi, hogy a könyv- és médiatáros rávilágítson az információban gazdag környezetben történő tanulás jellemzőire, és olyan tanterv kialakításáért szálljon síkra, amelyen végighúzódnak az információs műveltség elsajátítása minden tantárgyban, valamennyi évfolyamon. Ugyancsak vezető szerepe lehet a iskolai könyv- és médiatárosnak a reformokban azáltal, hogy rávilágít az információ-központú tanulás és a 21. században szükséges új készségek közti kapcsolatokra. A könyv- és médiatárosnak aktív szerepe van abban, hogy rávegye az oktatókat a technikai eszközök használatára, hogy felismerje a tanárok szükségleteit, segítse tanulásukat, és irányítsa a munkatársak fejlődését szolgáló tevékenységeket. Az iskolai könyv- és médiatárosnak mindig hangsúlyoznia kell, hogy az információs műveltség az autentikus, önálló tanulás legfőbb alapja.

Az iskolai könyv- és médiatáros irányító szerepe egyrészt „középről való vezetést” jelent, másrészt egy aktív, jól látható irányítómunkát is magába foglal. Ebbe beletartozik egy személyes edzői munka, valamint hangadó részvétel a döntéshozatalban, ha a szükséges, a döntés felelősségét is vállalva. Az információs műveltség segítségével ösztönzi a könyv- és médiatáros a tanulóközösség tagjait, hogy olyan tudást és készségeket szerezzenek, amivel részt tudnak vállalni az iskola és a társadalom életében. Egy másik szinten az iskolai könyv- és médiatárosnak vezető szerepe van abban, hogy hatékony teamek jöjjenek létre az iskolában és a tágabb közösségben egyaránt, s hogy megfelelően tájékozottak legyen a tagok a véleményalkotáshoz. A továbbképzési lehetőségek ajánlásával az iskolai könyv- és médiatáros példát adhat az egész életen át tartó tanulásra.

Irányítótevékenységét az iskolai könyv- és médiatáros formális és informális úton egyaránt gyakorolja. Segíti a diákokat az információs műveltség elsajátításában és az

autentikus tanulásban. Vannak kevésbé nyilvánvaló módjai is az irányítómunkának: pl. lelkesítés, hogy mindenki járuljon hozzá a csoportmunkához, a diákok ösztönzése, hogy a tanulóközösség teljes jogú tagjaivá váljanak, illetve a figyelem ráirányítása a iskolai könyv- és médiatáros hivatásra.

Technika

Az iskolai könyv- és médiatárosnak irányító szerepe van az iskolában található technikai eszközök használatában is. A technika alkalmazásának irányítójaként fontos feladata van annak megtervezésében, hogy a diákok az autentikus tanuláshoz szükséges gyakorlati tapasztalatokat megszerezzék, a technikai eszközök értelmes és célszerű használatát elsajátítsák. Azáltal, hogy ismeri az információ szerkezetét és jellemzőit, valamint a közvetítőeszközök működését, az iskolai könyv- és médiatáros széles körű tapasztalatot tud átadni a pedagógusoknak és iskola vezetőinek. Ez a sokoldalú tudás teszi lehetővé a tanulóközösségben betöltött irányító szerepét.

Tanulás és tanítás

Az iskolai könyvtári média programnak az oktatáskutatás és a pedagógiai gyakorlat legjobb eredményeire kell építenie.

- Demonstrálja, hogy az együttműködésen alapuló tanítás, amelyben hangsúlyos szerep jut az információs műveltségnek, megfelelő környezetet jelent az autentikus tanuláshoz az iskolában.
- Ösztönzi a diákokat a tanulásban, hogy képessé váljanak egész életük során a folyamatos tanulásra, s ismereteik túllépjenek a tantervek formális tartalmán.
- Modellálja az élő, együttműködésen alapuló tanulási kultúrát, és támogatja az egész tanulóközösség aktív részvételét.

Az iskolai könyv- és médiatáros pedagógusként és az oktatásban részt vevő partnerként egyaránt irányító szerepet tölthet be ennek a tanulási kultúrának a kialakításában. Tanárként felhasználja a hagyományos és az újabb forrásokat, az elektronikus médiát, hogy a tanulóközösséget információsan műveltte tegye. Az oktatásban közreműködő partnerként alkalmazza a tanulásemeléssel, az információs műveltséggel és az információs technológiával kapcsolatos egyedülálló tapasztalatait a tanulás támogatásában.

A tanulás és tanítás alapelvei az iskolai könyvtári média programban

1. Az iskolai könyvtári média programnak teljes mértékben illeszkednie kell a tantervhez.

A diákok tanulmányi eredményeinek javításához a tananyagnak és az információs készségeknek a tanulás minden szintjén harmóniában kell lenniük. Rengeteg gondosan tervezett alkalmat kell teremteni a diákok számára, amikor az egyes tantárgyakhoz mindenféle formában információt szerezhetnek, azt hasznosíthatják és értékelhetik. Így tudja támogatni az iskolai könyvtári média program az információs műveltség megszerzését tanulás közben.

A tananyag és az információs műveltség integrálásához az iskolai könyv- és médiatárosnak részt kell vennie az iskolában folyó tantervfejlesztési és technikai innovációs munkákban. Az oktatószemélyzet teljes jogú tagjaként az iskolai könyv- és médiatáros azért küzd, hogy az információs műveltség központi helyet kapjon a tantervben. Ugyancsak ő képviseli az információs műveltség célrendszerét a különböző szintű oktatási hatóságoknál is.

Az iskolai könyv- és médiatáros feladatai:

- A tanterv átfogó ismerete, az információs műveltség beépítése a tantervbe.
- Részvétel a tantárgyi, illetve évfolyamokhoz kötődő teamekben és bizottságokban a helyi és az országos szinten egyaránt, melyek célja:
 - a tantervfejlesztés,
 - az információs műveltséget is magába foglaló tanulási célok kitűzése,
 - az információs műveltséget és a kritikus gondolkodást támogató információforrások ajánlása.
- Részvétel a technikai fejlesztési bizottságokban annak érdekében, hogy a fejlesztések megfelelőképpen integrálják az információs műveltség céljait.

- Együttműködés a tantestülettel és a tanulóközösség más tagjaival az információs műveltséghez tartozó kompetenciák integrálásához a teljes tanulási-tanítási folyamatba.

2. *Az információs műveltség követelményrendszere szerves részét kell hogy képezze az iskola helyi tantervének.*

Az információs műveltség követelményrendszere képezi az iskolai könyvtári média program alapját. Ez nem más, mint az információs készségek – kommunikáció, elemzés, összegzés, szervezés; és értékelés – intellektuális integrációja. Ezek a követelmények világosan mutatják, hogy az információs készségek szerves részét képezik a tanulásnak és a tanításnak, valamint a tanterv minden pontjához illeszkednek. A követelményrendszer rámutat, hogy az információs műveltség az oktatás minden szintjén, valamennyi tudományterületen erősíti a kritikus gondolkodást és a problémamegoldást, ezáltal szilárd elméleti alapot ad az iskolai könyvtári média programnak.

A követelményrendszer alapján a könyv- és médiatáros a tantervnek megfelelően alakítja ki a szolgáltatásokat és a forrásokkal való ellátást.

Az iskolai könyv- és médiatáros feladatai:

- Az információs műveltség követelményeinek és a tantervhez való kapcsolódásának megismertetése.
- Ésszerű indokok kidolgozása, hogy miért kell a követelményrendszert az oktatási szabályozókba és a tantervi irányelvekbe integrálni az iskolai és annál szélesebb szinteken egyaránt.
- Speciális tervek készítése, hogy hogyan lehet az információs műveltség követelményeit beépíteni a napi oktatási gyakorlatba.
- Rendszeres együttműködés a tanárokkal és a tanulóközösség tagjaival a diákok ösztönzésében az információs műveltség megszerzésére, az önálló tanulásra és az információk felelősségteljes használatára.

3. *Az iskolai könyvtári média program modellálja és támogatja az együttműködésen alapuló tervezést és tantervfejlesztést.*

A kutatás és a gyakorlat alapozza meg az iskolai könyvtári média program központi szerepét az együttműködésen alapuló tervezésben és tantervfejlesztésben. A program tekintettel van az iskolán belüli tanulóközösség minden tagjának szükségleteire és képességeire. Ez a nézőpont az iskolai könyvtári média programot állítja középpontba, és összehozza a pedagógusokat és a könyvtárosokat az innovatív tantervek fejlesztéshez. Azt is modellálja, hogyan lehet a tantervi célokat és az információs készségeket aktív és autentikus tanulási tapasztalatokká ötvözni.

Az iskolai könyvtári média program megmutatja a speciális kapcsolatokat az információs műveltség és a tantervi követelmények között. Az információs műveltség követelményrendszere az a kiindulópont, ahonnan az integrált oktatás és az együttműködésen alapuló tervezés elindulhat. Támogatja az iskolai könyv- és médiatáros irányító szerepét a tanulási szükségletek elemzésében, az oktatási stratégiák meghatározásában és a teljesítmények értékelésében.

Az iskolai könyv- és médiatáros feladatai:

- Az információs műveltség követelményrendszerének az oktatástervezés alapjaként való alkalmazása.
- Rendszeres együttműködés a tantestülettel és a tanulóközösség tagjaival az információs műveltséget is integráló tananyagfejlesztésben és olyan tevékenységek tervezésében, információforrások meghatározásában, amelyek támogatják ezt a tantervet.
- Az információs műveltség közös tervezéssel meghatározott koncepciójának és folyamatainak megismertetése a diákokkal és teljesítményük értékelése.

4. Az iskolai könyvtári média program modellálja és támogatja a kreatív, hatékony, együttműködésen alapuló oktatói munkát.

Az iskolai könyvtári média program a sikeres és fantáziadús tanítás központi forrása. A gyűjtemény tartalmazza a legfrissebb dokumentumokat a tanulásról és az oktatási módszerekről, a könyvtári tevékenységek pedig támogatják az információs korban szükséges készségek fejlesztéséhez elengedhetetlen innovatív megoldásokat. Formális és informális eszközeivel támogatja az aktív tudásépítést. A program demonstrálja, hogy az információs műveltség – az információk megszerzése, felhasználása és értékelése – kulcstényező a tantárgyi célok eléréséhez.

Az iskolai könyv- és médiatáros feladatai:

- Naprakész szakirodalmi gyűjtemény építése az oktatómunkát támogató dokumentumokból.
- A legfrissebb kutatási eredményeket is felhasználó tanítási és tanulási tevékenységek tervezése.
- Az oktatástervezés alapelveinek alkalmazása a tanulási tevékenységekben.
- Az információs készségek erősítése az olvasásfejlesztésben, az irodalmi nevelésben, az információkeresés tanításában és az információtechnika alkalmazásában.
- Annak bizonyítása a tanárok számára, hogy az információs készségek szerves részét képezik a tantárgyak tanításának.

5. Az információs források és szolgáltatások teljes köréhez való hozzáférés az iskolai könyvtári média programon keresztül alapvető fontosságú a tanuláshoz.

Az iskolai könyvtári média program arra a meggyőződésre épül, hogy az információkhoz való teljes körű hozzáférés a tanulási kultúra nélkülözhetetlen összetevője. A hatékony program a dokumentumok és szolgáltatások széles körét kínálja az iskola falain belül és kívül egyaránt. Ily módon kapu lehet mindazokhoz az információforrásokhoz, amelyekre a tanulóközösségnek az aktív, konstruktív tanuláshoz szüksége van.

Az iskolai könyv- és médiatáros az információval kapcsolatos kérdések szakembereként központi szerepet játszik az információforrások értékelésében, hozzáférhetővé tételében és szolgáltatásában könyvtáron belül és kívül. Ezekben a kérdésekben ő a tekintély az iskolában, a tantestület többi tagja elfogadja az ő útmutatásait.

Az iskolai könyv- és médiatáros feladatai:

- Folyamatosan építi és naprakészen tartja tudását az információval, annak forrásaival és technikai kérdéseivel kapcsolatban.

- Együttműködik a tantestület minden tagjával, hogy az információk teljes köre rendelkezésre álljon a diákok ismeretszerzéséhez.
- A diákok igényeinek megfelelő információforrások értékelése, beszerzése és szolgáltatása.
- Tanácsadás, segítségnyújtás az iskolai munkához szükséges információforrások beszerzésénél és értékelésénél.
- Kapcsolattartás a településen található információszolgáltatókkal a tanulási szükségletek kielégítése érdekében.
- Részvétel az iskolai könyvtár lehetőségeit kiterjesztő, a globális információelérést lehetővé tevő elektronikus hálózatokban és forrásmegosztó rendszerekben.

6. *Az iskolai könyvtári média program ösztönzi a diákokat az olvasásra, a vizuális és hallás utáni ismeretszerzésre tanulás és szórakozás céljából egyaránt.*

Az iskolai könyvtári média programok egyik nagy büszkesége, hogy régi hagyományokkal rendelkeznek a diákok olvasóvá nevelésében. Az olvasás mellett az utóbbi időben ezek a programok kiterjednek az ugyancsak fontos látás és hallás útján történő befogadás támogatására is. Az olvasás, a látás és hallás útján történő ismeretszerzés, valamint az írás és a kommunikáció azok az alapkészségek, amelyek az információs műveltség megszerzéséhez szükségesek. Azáltal, hogy az iskolai könyvtár lehetőséget ad ezek gyakorlására a szórakozási igények kielégítésén keresztül is, nevel és arra ösztönzi az iskolai közösséget, hogy minden kommunikációs eszközt hasznosítson.

Ideális esetben az iskolai könyv- és médiatáros együtt tud működni a szaktanárokkal, osztályfőnökökkel, olvasáskutatókkal, technikusokkal, hogy együtt mutassák meg a sikeres életvitel és az olvasási, vizuális stb. készségek közötti összefüggést.

Az iskolai könyv- és médiatáros feladatai:

- Bemutatja, hogyan kell a könyveket, videofilmeket, filmeket, multimédiát és az információk egyéb kreatív kifejezési formáit információszerzésre és a szórakozáshoz használni.
- Egyénileg és másokkal együttműködve is képes olyan programokat tervezni, amelyek olvasásra ösztönzik a diákokat.
- Egyénileg és másokkal együttműködve is képes olyan programokat tervezni, amelyek fejlesztik a médiaismeretet, beleértve filmek, televízió-műsorok és egyéb tömegkommunikációs termékek kritikus elemzését is.
- Az iskolán belül és kívül egyaránt képviseli az olvasás és a nyomtatott, grafikus vagy elektronikus formában megjelenő alkotások értékeit.

7. *Az iskolai könyvtári média program a tanulóközösség valamennyi tagjának tanulását támogatja, függetlenül attól, hogy milyen tanulási képességekkel, tanulási stílussal és igényekkel rendelkezik.*

Az iskolai könyvtári média programnak az iskolai tanulóközösség – diákok, tanárok, szülők, vezetők, helyi közösség – minden tagjának tanulási igényeit ki kell elégítenie. A kognitív elmélet hangsúlyozza az önállóság fontosságát a tanulásban, ezért a könyvtári média program a dokumentumok, tevékenységek és szolgáltatások széles körét nyújtja az egyének eltérő tanulási képességei, stílusa és igényei szerint. A gyűjteménynek és a könyvtári funkcióknak meg kell felelniük az eltérő fejlettségi szinteknek, a fizikai és szellemi rendellenességeknek, a különleges adottságoknak és tehetségeknek, a különféle kulturális háttereknek, illetve az információszerzés és –feldolgozás változatos stílusainak.

Ahhoz, hogy az iskolai könyvtári média program a diákok minden egyéni szükségletének képes legyen megfelelni, nélkülözhetetlen az együttműködés a tanulóközösség tagjaival. Az iskolai könyv- és médiatárosnak irányító szerepe van a tanulói igények felmérésében, az információszerzést támogató stratégiák kidolgozásában, az oktatáshoz szükséges források szolgáltatásában, valamint a tanulói szükségletek, érdeklődés és teljesítmények értékelésében.

Az iskolai könyv- és médiatáros feladatai:

- Olyan gyűjtemény építése, amely formailag és tartalmilag is változatos, támogatja a tanulóközösség igényeit, a különböző képességeket, szellemi háttérrel, igényeket és tanulási stílusokat.
- Egyénileg vagy a tantestülettel együttműködve elemzi az egyéni tanulói igényeket, különösen azokat, amelyek az információs műveltséghez kötődnek.
 - Az egyéni szükségleteknek megfelelő forrásokat és tevékenységeket javasol.
 - Alkalmazza az oktatástervezés alapelveit a tanulási tevékenységek fejlesztésére.
 - Az egyéni igényeknek megfelelő forrásokat készít, használ és értékeli, elemzi a diákok teljesítményét.
 - Olyan tevékenységeket és forrásokat szolgáltat, amelyek megfelelnek a tanulóközösség minden tagja egyéni igényeinek, különös tekintettel az információs műveltségre és a technikai eszközök alkalmazására.

8. Az iskolai könyvtári média program előmozdítja az egyéni és a közös tájékozódást.

Az informálódás fontos eleme a tanulásnak az információs korban, az iskolai könyvtári média programnak pedig kulcsszerepe van abban, hogy az iskolában lehetőség legyen a hatékony önálló kutatómunkára. A könyvtár fizikai és szellemi hozzáférést nyújt a források változatos köréhez, amelyek segítségével a diákok egyénileg és csoportosan is meg tudják oldani problémáikat, ki tudják elégíteni kíváncsiságukat. Az információs műveltség alapelveinek megfelelően az iskolai könyvtári média program teszi lehetővé a kutatási módszerek elsajátítását.

Az iskolai könyv- és médiatáros katalizátorként működik, hogy a tanulóközösségen belül kialakuljon a kutató szellemiség, igénnyé váljon az egész életen át tartó tanulás. A tanárokkal együttműködve segít a diákoknak sikeres információkeresési stratégiák kidolgozásában, és demonstrálja a csoportmunka jelentőségét a problémamegoldásban. A gondos és precíz munka megkövetelésével hangsúlyozza a felelősségteljes információkeresés és –felhasználás fontosságát.

Az iskolai könyv- és médiatáros feladatai:

- Intellektuális hozzáférést biztosít a diákok és a tanulóközösség többi tagja számára a szükségleteknek megfelelő (hagyományos és elektronikus) információforrások széles köréhez.
- Modellálja az önálló, az egész életen át tartó tanuláshoz szükséges attitűdöt és készségeket, fontosnak ítélve az érdeklődést és a kompetenciák széles körét.
- A tanárokkal együttműködve tanítja a diákoknak a hatékony kutatás lépéseit és elveit.
- Támogatja az információk és a technika színvonalas és felelősségteljes használatát az egyéni és csoportos kutatómunkánál.
- Támogatja, hogy az információs műveltség követelményrendszere legyen az útmutató a diákoknak az információforrások használatához.

9. Az iskolai könyvtári média program integrálja a technika használatát a tanulási és tanítási folyamatba.

Az iskolai könyvtár természetes otthona a tanulóközösséget szolgáló különféle technikai eszközöknek. A technika mint termék megjelenik az oktatáshoz szükséges új típusú dokumentumokban (videó, CD-ROM stb.), a technikai eljárások pedig a tanulási folyamatot támogatják az oktatástervezési céloknak megfelelően. Az információs műveltség követelményrendszere megadja a szükséges keretet az autentikus tanuláshoz nélkülözhetetlen információközpontú tevékenységek kialakításához.

Az iskolai könyv- és médiatáros technikai szakismereteit is felhasználva szorgalmazza a konstruktív tanuláshoz szükséges technikahasználatot. A technikai lehetőségek segítik abban is, hogy információban gazdag elektronikus tanulási környezetet teremtsen, amelynek révén a diákok az elektronikus források innovatív és kritikus fogyasztóivá válhatnak. A megfelelő technika kiválasztásához és alkalmazásához szükség van a tapasztalt és kezdő tanárokkal való szoros együttműködésre.

Az iskolai könyv- és médiatáros feladatai:

- Megfelelő szaktudás megszerzése a technikai termékek és folyamatok értékeléséhez.
- Útmutatás és segítségnyújtás a tanulóközösség tagjai számára az új média és technikai eszközök használatához, valamint a megfelelő információs és oktatási források értékeléséhez és kiválasztásához.
- A tantestület többi tagjával együttműködve információra alapozott tanulási tevékenységek kidolgozása, megvalósítása és értékelése az oktatástervezési alapelvek figyelembevételével.
- A technika hatékony alkalmazásának modellálása tanítási és tanulási helyzetekben.

10. Az iskolai könyvtári média program fontos kapocs a tágabb tanulóközösséghez.

Az iskolai könyvtári média program legfontosabb célja, hogy támogassa a diákok részvételét a tanulóközösségben, vagyis a különböző korú, nemzetiségű, képességű és helyzetű emberek világméretű közösségében, ahol ők kölcsönösen kapcsolatban állnak egymással, hogy az állandóan változó információs igényeket értelmezzék és megfeleljenek azoknak. A könyvtári média program a feladatát háromféle úton tudja betölteni:

- A fizikai és szellemi hozzáférés biztosítása az információk teljes köréhez.
- A tanulási és az információs készségek közötti alapvető kapcsolat demonstrálása.

- A diákok teljes körének támogatása mind az egyéni, mind a csoportmunkában.

Az iskolai könyv- és médiatáros a letéteményese annak, hogy az iskola kapcsolódni tudjon a globális tanulóközösséghez. Modellálja és támogatja az önálló kutatómunkát, ösztönzi a kritikus gondolkodást, a problémamegoldást és az autentikus tanulást. Vezető szerepe van a szakmai továbbképzési lehetőségek feltárásában, így támogatja a szakmai fejlődést, és ösztönöz az egész életen át tartó tanulásra. A tanárokkal együttműködve beépíti az információs műveltséget a tantervbe, segít az innovatív oktatási formák megtervezésében és kivitelezésében, az információs technika alkalmazásában, így biztosítja, hogy a diákok megszerezzék a szükséges tudásbázist.

Az iskolai könyv- és médiatáros feladatai:

- Olyan környezet kialakítása, amely támogatja az információs műveltséget, az önálló és csoportos kutatómunkát és az egész életen át tartó tanulást.
- Összehangolja az információforrásokhoz való hozzáférést az iskolán belül és kívül.
- A tanulás támogatása érdekében kapcsolatot tart fenn külső információs intézményekkel, például a közkönyvtárakkal, kormányhivatalokkal, üzleti szervezetekkel.
- Naprakészen tartja és folyamatosan építi saját tudását és készségeit, értékeli a munkatársak tanulási igényeit az információs területen, és megfelelő továbbképzési lehetőségekről gondoskodik.
- Támogatja az információs műveltség követelményeire épülő tantervfejlesztést, hogy a diákok fel legyenek vértézve mindazokkal az ismeretekkel, amelyekre a tanulóközösségben való hatékony részvételhez szükségük van.

Hozzáférés és szolgáltatás

Történetileg az iskolai könyvtár volt mindig is az elsődleges információt szolgáltató intézmény az iskolai közösség számára. Szerepe egyre fontosabbá válik, ahogyan nő az információ mennyisége, a formátumok száma, ahogy az információs műveltség is egyre nagyobb hangsúlyt kap. A kutatások és a gyakorlat egybehangzóan azt mutatják, hogy az információs műveltség nélkülözhetetlen a diákok iskolán belüli és kívüli boldogulásához. Az információkhoz való intellektuális és fizikai hozzáférés biztosításával – akár a könyvtárban, akár az osztályteremben, vagy bárhol a világban – az iskolai könyvtári média program a tanulóközösség szíveként funkcionál, mind a diákok, mind a tanárok számára.

Információs szakemberként az iskolai könyv- és médiatáros összekapcsolja a diákokat és másokat az autentikus tanuláshoz szükséges információkkal. A tanulóközösség valamennyi tagjának pontos, naprakész információra van szüksége, ezek megtalálásához, értékeléséhez és válogatásához nyújt segítséget az iskolai könyv- és médiatáros szakember. A tantestület információs kérdésekben legnagyobb tekintéllyel bíró tagjaként-vezető szerepe van abban, hogy a többiekkel együttműködve megteremtse az információkban gazdag tanulási környezetet.

Az információhoz való hozzáférés és az információs szolgáltatás alapelvei az iskolai könyvtári média programban.

1. Az iskolai könyvtári média program intellektuális hozzáférést biztosít a tanuláshoz szükséges információkhoz.

Az információs korszak hihetetlen mennyiségű információ azonnali elérését tette lehetővé. Az iskolai könyvtári média program stratégiákat biztosít a diákoknak és másoknak az információkhoz való intellektuális hozzáféréshez – keresés, ítéletalkotás és felhasználás –, amely stratégiákat a formális oktatás keretein belül és kívül egyaránt hasznosítani tudnak.

Ha az információkhoz való intellektuális hozzáférésről van szó, senki sincs jobb helyzetben, mint az iskolai könyv- és médiatáros. Szakértelme és tapasztalatai révén tudja, hogyan kell a gondolatokat kiemelni a tartalom egészéből, így tud segíteni a diákoknak, tanároknak és másoknak annak elsajátításában, hogyan jussanak el a fogalmakhoz, a tényekhez és a véleményekhez a hagyományos és modern információforrásokban.

Az iskolai könyv- és médiatáros feladatai:

- Naprakész és alapos tudással rendelkeznek az oktatással kapcsolatos dokumentumok teljes köréről, a diákok- és tanárok jellemzőiről, valamint arról, hogyan kell az egyéni szükségleteket megfelelő dokumentumokkal kielégíteni.
- A tantestülettel együttműködve olyan gyűjteményfejlesztési politikát dolgoz ki, amely az iskolai közösség valamennyi tagja számára biztosítja a legfrissebb információkhoz való hozzáférést.
- A tantestülettel együttműködve gondoskodik a külső információforrásokhoz (pl. internet) való megfelelő színvonalú hozzáférésről.
- Tájékoztató szolgáltatásokon keresztül segítséget nyújt a diákoknak és a tantestület tagjainak a megfelelő információforrások megtalálásához és azok tartalmának értelmezéséhez.
- Programokat és szolgáltatásokat tervez, amelyek az információs műveltség követelményrendszerének megfelelően intellektuális hozzáférést biztosítanak a tanuláshoz szükséges forrásokhoz.

2. *Az iskolai könyvtári média program fizikai hozzáférést biztosít a tanuláshoz szükséges információforrásokhoz.*

A fizikai hozzáférés a intellektuális hozzáférés előfeltétele. Az iskolai könyvtár gyűjteménye, felszerelése és technikai lehetőségei központi hozzáférési pontot jelentenek a tanulóközösség számára, amennyiben a szolgáltatások nem kötődnek a könyvtári helyiséghez és a tanítási időhöz. Az iskolai könyv- és médiatáros feladata, hogy olyan körülményeket teremtsen, amely megfelel a diákok, tanárok és mások oktatási szükségleteinek, s amelyben megtalálhatók a tanuláshoz és tanításhoz szükséges források.

Az iskolai könyv- és médiatáros által kialakított tervek, eljárások biztosítják, hogy legyen elegendő hely, megfelelő felszerelés, és kellőképpen rugalmas működési rend az információkhoz való teljes körű hozzáféréshez. Szakértelménél fogva vezető szerepe van a beszerzendő dokumentumok meghatározásában, a pénzügyi források megszerzésében és az aktív használat megszervezésében a hagyományos tanítási időn belül és azon túl is.

Az iskolai könyv- és médiatáros feladatai:

- Együttműködik az iskola vezetőivel, a tanárokkal és másokkal az iskolai könyvtár megtervezésében és felújításában, a szükséges fizikai és technikai felszerelés kiválasztásában és beszerzésében.
- Kiválasztja a legfrissebb forrásokat és a legfejlettebb berendezéseket, amelyek a tanulási célokhoz szükséges információk használatához kellene.
- Koordinálja az információforrásokhoz való hozzáférést és a kölcsönzést, ideértve
 - a nyomtatott dokumentumokat,
 - a reáliákat,
 - a hardvert és szoftvert,
 - a berendezési tárgyakat,
 - a különleges igényű diákok és más használók számára a speciális kiegészítő eszközöket és forrásokat.
- Megszervezi az információforrások hatékony használatát, katalógust épít, tartalmi feltárást végez, rendben tartja a gyűjteményt.
- Központosított rendszert tart fent a bibliográfiai számbavétel, a kölcsönzés intézéséhez és az információk terjesztéséhez.
- Az iskolai könyvtári média program célkitűzéseinek megfelelően kezeli a berendezéseket és a dokumentumokat.
- Mindent megtesz azért, hogy a tanulóközösség igényeinek megfelelő rugalmassággal legyenek hozzáférhetőek a dokumentumok, az eszközök, a szolgáltatások és a programok.

3. *Az iskolai könyvtári média program gondoskodik a tanulást támogató légkörről.*

Habár az iskolai könyvtár legfőbb feladata az információkhoz való hozzáférés biztosítása, az iskolai könyvtári média program küldetéséhez ma már az is hozzátartozik, hogy ösztönözzön az információkon alapuló tanulásra. A diákközpontú program kiegészíti a hagyományos könyvtári alapfunkciókat az információs műveltség elsajátíttatásával. A jó iskolai könyvtári média program ott kezdődik, hogy van egy barátságos, hívogató iskolai könyvtár, amelynek kellemes légköre kihat az iskola egészére, és tanulásra ösztönzi a diákokat és másokat.

A jó légkör megteremtésének kulcsa szintén az iskolai könyv- és médiatáros kezében van. Az aktív, autentikus tanuláshoz hozzátartozik a személyes értelmezés, és ez leginkább egy motiváló, inspiráló légkörben tud megtörténni. Az iskolai könyv- és médiatáros feladata, hogy a diákok jól érezzék magukat, mert a környezet is kényelmes, és a könyvtári személyzet is pozitívan áll hozzá a tanulók érdeklődéséhez és az információk iránti lelkesedéséhez.

Az iskolai könyv- és médiatáros feladatai:

- A tanárokkal, iskolavezetőkkel, diákokkal, szülőkkel és másokkal együttműködésben olyan programokat, szolgáltatásokat, környezetet és időbeosztást talál ki, amely mindenki számára kényelmes és hívogató.
- Kellemes, megnyerő fizikai környezetet teremt a könyvtárban, illetve az iskolai könyvtári média program megvalósításához.
- Mindig energikusan és lelkesen áll hozzá a diákok és a tanulóközösség tagjainak igényeihez.
- A dokumentumok és a berendezés elrendezésével, a terek kialakításával, az időbeosztással egyaránt ösztönöz az eredményes tanulásra.
- Az iskolai könyvtári média programot igyekszik megnyerővé tenni.

4. Az iskolai könyvtári média program megköveteli a rugalmas és egyenlő esélyeken alapuló hozzáférést az információkhoz és a forrásokhoz.

A diákközpontú iskolai könyvtári média programban a tanulási igények megelőzik az órarendet, az iskolai időbeosztást, a diákok beosztását és egyéb szervezési kérdéseket. A forrásokra és a szolgáltatásokra akkor van szükség, amikor az információs igények felmerülnek. Az előre meghatározott, szigorú nyitvatartási rend, a diákok korlátozása életkoruk, képességeik vagy más szempontok alapján akadályozza az egyéni érdeklődés kibontakozását és az autentikus tanulást. A rugalmas időbeosztás ezzel szemben sokkal több lehetőséget ad az iskolai könyv- és médiatáros számára a tanárokkal való együttműködésre. A rugalmasság, az esélyegyenlőség és a távoli elérhetőség fontos ahhoz, hogy kialakuljon az élő, aktív tanulóközösség.

Az iskolai könyv- és médiatáros szabad, alkalmas időben történő és könnyű hozzáférést biztosít a szolgáltatásokhoz, a forrásokhoz és a berendezésekhez. Valamennyi forrást hozzáférhetővé teszi mindenki számára, tekintet nélkül a képességekre, bármikor, tanítási időben és azon túl, kiterjesztett nyitvatartási renddel, könyvtárközi kölcsönzéssel, családi és lakossági programokkal és a gyűjteményhez való távoli hozzáférés biztosításával. Ehhez a rugalmassághoz természetesen megfelelő személyzetre van szükség, mind szakemberekre, mind asszisztensekre, akik alkalmazkodni tudnak a tanulók igényeihez.

Az iskolai könyv- és médiatáros feladatai:

- Együttműködik a tanulóközösséggel egy olyan rendszer kialakításában:
 - amely a forrásokat, az eszközöket és a szakmai segítséget a tanulási igény felmerülésekor teszi elérhetővé rugalmas időbeosztás, kiterjesztett nyitvatartási idő és technikai hozzáférés révén,
 - amely megfelel a szellemi szabadság és a szabad hozzáférés alapelveinek.
- Olyan könyvtári környezetet alakít ki, amely megfelel a tanulási igényeknek, figyelembe veszi az eltérő képességeket, rendelkezik megfelelő fizikai kiegészítő berendezésekkel.
- A könyvtári forrásokat és szolgáltatásokat - azok lehető legszélesebb használatára ösztönözve - elérhetővé teszi az iskola egész területén és azon kívülről éppúgy, mint a könyv- és médiatárban.

- Szívesen látja a szülőket, családokat és a tanulóközösség minden más tagját a könyvtárban a dokumentumok, eszközök és szolgáltatások igénybevételére.

5. A könyv- és médiatári gyűjtemény építése és fejlesztése közös feladat, amely összhangban van a tantervvel és a diákok eltérő tanulási igényeivel.

Az iskolai könyv- és médiatár gyűjteményének teljeskörűen kell tartalmaznia mindazokat az oktatáshoz és tanuláshoz szükséges dokumentumokat, amelyekre a tantervi célok eléréséhez szükség van. A folyamatosan értékelt és megújuló gyűjtemény emellett tükrözi a legfrissebb tanulásmódszertanokat, a leghatékonyabb oktatási módszereket és a tantárgyak tudományterületeihez tartozó legújabb kutatási eredményeket. Az együttműködésen alapuló gyűjteményfejlesztés támogatja az autentikus és aktív tanulást, a formátumok és tevékenységek változatosságával összeköti az információs műveltséget és a tantervi célokat.

Az iskolai könyv- és médiatáros feladata a kurrens, átfogó, magas színvonalú gyűjtemény építése, amelyben tükröződik a tanterv, a hagyományos és elektronikus források sokszínűsége, valamint az elkötelezettség a diákok, tanárok, illetve a tanulóközösség valamennyi tagja iránt. A tantestülettel való szoros együttműködésben az iskolai könyv- és médiatáros a katalizátor egy olyan gyűjtemény kialakításában, amely egyaránt támogatja a tanterv teljesítését és az információs műveltség megszerzését.

Az iskolai könyv- és médiatáros feladatai:

- Friss és átfogó ismeretekkel rendelkezik a tantervről, a diákok jellemvonásairól és igényeiről, valamint valamennyi témakör oktatási és információforrásairól.
- Együttműködik a tanárokkal a válogatás – a gyarapítás és az apasztás – irányelveinek meghatározásában.
- Folyamatosan fejleszti és értékeli a gyűjteményt, amelynek során figyelembe veszi a tanítás és tanulás változó igényeit és az újabb forrásokat.
- A dokumentumok megtalálásához alkalmazza a legújabb eszközöket és technikákat – pl. recenziók, kritikák, internet stb.
- Ajánlja az újabb információforrásokat a tanároknak, diákoknak és másoknak, közreadja a publikált értékeléseket, lehetővé teszi, hogy a tanárok részt vegyenek az előszerzeményezésben, a gyűjtemény folyamatos értékelésére ösztönzi a tanárokat, a diákokat és másokat.

6. *Az iskolai könyvtári média program a szellemi szabadság elvére épül.*

A szellemi szabadság az előfeltétele a demokráciában a tényleges és felelős állampolgárságnak. A könyvtárak történelmük során mindig is erőteljesen hangsúlyozták elkötelezettségüket ehhez az elvhez. Az iskolai könyvtári média programnak is ragaszkodnia kell a szabad kutatás atmoszférájához, amikor szembe néz az oktatási források aktuális kihívásaival. Az információkhoz való szabad hozzáférés nélkülözhetetlen ahhoz, hogy a diákok kritikus gondolkodókká, kompetens problémamegoldókká váljanak, akik képesek egész életükben tanulni, valamint sikeres és etikus tagjai a társadalomnak.

A szakmai szervezetek irányelveikkel és gyakorlatukkal támogatni tudják az iskolai könyv- és médiatárosokat az információhoz való szabad hozzáférés jogának védelmében. Az iskolai könyv- és médiatárosnak központi szerepe van abban, hogy az iskola felelősségteljesen gondoskodjon az eltérő vélemények, álláspontok bemutatásáról. Az iskolai könyv- és médiatáros azonnali hozzáférést biztosít az olyan információkhoz, programokhoz és szolgáltatásokhoz, amelyek illeszkednek a tanulási igényekhez, valamint mentesek bármiféle személyes, szélsőségesen elfogult vagy doktriner álláspontból eredő elutasítástól. Az információs műveltség követelményrendszere ahhoz is hozzásegíti az iskolai könyv- és médiatárost, hogy olyan tanulási tevékenységeket kínáljon, amelyekben a diákok elsajátíthatják a szellemi szabadsághoz kötődő személyes és társadalmi felelősségérzetet.

Az iskolai könyv- és médiatáros feladatai:

- A tantestülettel, a szülőkkel és a tanulóközösség más tagjaival együttműködve olyan irányelveket dolgoz ki, amely az iskola küldetésével és céljaival összhangban támogatja az információ szabadságát.
- A szellemi szabadság elvét olyan szolgáltatásokkal és forrásokkal támogatja, amelyek megeremtik a szabad kutatás atmoszféráját, és aktívan védelmezi az elvet mind az iskolában, mind a szélesebb tanulóközösségben.
- Együttműködik a tanárokkal, az iskola vezetőivel és a tanulóközösség más tagjaival a diákok igényeinek megfelelő gyűjtemény építésében.
- Nyitott a demokratikus társadalmat jellemző eszmékre, a szabad és komoly vitákra.
- Küzd a szellemi szabadságot korlátozó tényezők ellen, úgymint életkorhoz vagy évfolyamhoz kötődő megkötések, az elektronikus információkhoz való hozzáférés korlátozása, különleges engedélyhez kötött dokumentumhasználat, illetve zárt gyűjteményrészek.
- A tanárokkal együttműködve, az információs műveltség követelményrendszerét alkalmazva olyan tanulási tevékenységeket tervez, amelyek felvértezik a diákokat mindazokkal az ismeretekkel és készségekkel, amelyekkel hatékonyan és felelősségteljesen tudják az eszmék széles körét megtalálni, értékelni és felhasználni.

7. *Az iskolai könyvtári média programban megfogalmazott irányelvek, eljárások és gyakorlati megoldások megfelelnek a jogi normáknak és a szakmai etikának.*

Az iskolai könyvtári média program mindazoknak az eseményeknek a keresztműzében van, amelyek napjaink információs problémáit körülveszik. Nemzeti és nemzetközi csoportok foglalkoznak az információhoz való hozzáférés, a szólásszabadság és a technikai eszközök felelősségteljes használatának jogi és etikai kérdéseivel, a tanulóközösség pedig az iskolai könyvtári média programtól vár útmutatást ezekben a problémákban. Az információs műveltség követelményrendszere hangsúlyosan kezeli az etika és a felelősség problematikáját, alapot ad tehát a megfelelő politika kialakításához.

A legmagasabb jogi és etikai követelményeket követő irányelvek és eljárások kialakításával az iskolai könyv- és médiatáros vezető szerepet tölt be az információk és az információs technika felelősségteljes használatának megtanításában. Ő az, aki személyes példájával is modellálja a megfelelő viselkedésformákat, a tantestülettel együttműködve pedig részt vesz az iskola és a település közösségének felvilágosításában, a vonatkozó törvények és szabályok értelmezésében. Szakmájánál fogva is képviseli és tiszteletben tartja a szellemi tulajdonhoz fűződő jog elvét.

Az iskolai könyv- és médiatáros feladatai:

- Átfogóan és részletesen ismeri az iskolai könyvtári média programot befolyásoló, a hozzáférésre, a szerzői jogokra stb. vonatkozó hatályos jogszabályokat.
 - Elkötelezett a iskolai könyv- és médiatáros hivatás alapelvei iránt a szellemi szabadság, a bizalmas információk, a használói jogok és egyéb, a szellemi tulajdonnal kapcsolatos jogi kérdések vonatkozásában.
 - A tanárokkal, az iskolavezetéssel és másokkal együttműködve olyan irányelveket és eljárásokat alakít ki és hoz nyilvánosságra, amelyek megfelelnek a szerzői jognak és egyéb jogi normáknak.
 - Bemutatja az információk és az információs technika etikus és felelősségteljes használatát, figyelembe véve a másolásra vonatkozó jogi útmutatásokat, biztosítva a bizalmas információkezelést és gondoskodva az információkhoz való egyenlő hozzáférésről.

Programirányítás

A jól szervezett, diákközpontú iskolai könyvtári média programot gondos tervezés, megfelelő személyzeti háttér, fantáziadús és hatékony irányítás jellemzi, ezek lényegesek ahhoz, hogy megfeleljen korunk tanulási szükségleteinek. Az ilyen program, kellőképpen erős vezetői támogatás mellett, sokban segíti a diákok munkáját. Az iskola tanulási kultúrájának központi eleme, amely erős, ösztönző és éltető hatással van a diákok teljesítményére. A kreatív és hatékony programirányítás támogatja az autentikus és az egész életen át tartó tanulást.

Az iskolai könyv- és médiatáros felelőssége, hogy szakértelme felhasználásával irányítsa az iskolai könyvtári média programot. Irányít, összehangol, alkalmazza technikai készségeit annak érdekében, hogy a program naprakész, átfogó legyen, és teljes mértékben integrálódjon az iskola életébe. Az iskolai könyv- és médiatáros irányítói feladatait gyakran a színpalak mögött látja el.

Vezetési alapelvek az iskolai könyvtári média programban

1. Az iskolai könyvtári média program támogatja az iskola küldetését, céljait és folyamatos fejlesztését.

Az iskolai könyvtári média program küldetése – „támogatni a diákokat és munkatársakat, hogy az eszmék és az információk hatékony használói legyenek” – a kulcs az iskolai nevelés küldetésének teljesítéséhez, a diákok tanulásának segítéséhez. Az információs műveltség alapkészségnek számít az információs korban. Az iskolai könyvtári média program célkitűzései alapozzák meg az iskolának, mint izgalmas, információ-központú tanulóközösségnek a vízióját.

Az iskolai könyv- és médiatáros feladata, hogy biztosítsa az iskolai könyvtári média program illeszkedését az iskola céljaihoz. A tanárokkal, az iskolavezetéssel és a tanulóközösség más tagjaival együttműködve megalkotja azokat a formális dokumentumokat – pl. küldetésnyilatkozat, tervek, irányelvek, eljárásrend –, amelyek elhelyezik az információs műveltséget és az iskolai könyvtári média programot az iskola adminisztratív rendszerében. A programot össze kell hangolni az iskola minden aspektusával, a szükségletekkel, a technikai tervekkel, a tantervi reformokkal, a fejlesztési törekvésekkel, így az iskolai könyv- és médiatárosnak központi szerepe van a sikeres tanulóközösség életében.

Az iskolai könyv- és médiatáros feladatai:

- Olyan küldetésnyilatkozatot, célkitűzéseket, irányelveket és eljárásrendet dolgoz ki és hajt végre, amelyek tükrözik az iskola egészének küldetését és céljait.
- Az információs műveltség követelményrendszerét beépíti az iskolai könyvtári média programhoz tartozó valamennyi dokumentumba.
- Részt vesz az iskola döntéshozó testületeinek munkájában.
- Minden lehetséges adminisztratív csatornát felhasznál, hogy az iskolai könyvtári média programot az iskola pedagógiai programjának lényeges elemeként ismertesse el.
- Részt vesz az iskola fejlesztését támogató szükségletvizsgálatokban, az eredményeket pedig (főként azokat, amelyek az információs technikára vonatkoznak) felhasználja a program és a szolgáltatások továbbfejlesztéséhez.

2. Minden iskolában legalább egy teljes munkaidejű szakképzett iskolai könyv- és médiatárosnak kell dolgoznia, akinek a munkáját az iskolai könyvtári média program feladatainak végrehajtásához szükséges további szakképzett személyzet segíti.

A képzett könyvtári személyzet alapvető a tanulói teljesítmények szempontjából. Lennie kell legalább egy teljes időben foglalkoztatott, szakképzett iskolai könyv- és médiatárosnak, akinek a munkáját szükség esetén további kisegítők támogatják. A sikeres, magas színvonalú program megköveteli a kompetens szakembereket, akik el tudják látni a program irányítását, részt vesznek az oktatási és adminisztratív tervezésben, beépítik az információs műveltséget a tanulási tevékenységekbe, és irányítani tudják a technikai eszközök használatát.

A szakképzett iskolai könyv- és médiatáros felsőfokú könyvtárosi és pedagógiai végzettséggel rendelkezik. A megfelelő szakképzettség felelősséget is jelent, és egyenjogú taggá teszi az iskolai könyv- és médiatárost a tantestületben. A szakképzett iskolai könyv- és médiatáros mellett kisegítőkre is szükség van, akik az adminisztratív és technikai jellegű munkákat elvégzik. Az iskolai könyv- és médiatáros irányítja a könyvtári személyzet munkáját, naprakészen tartja tudásukat és készségeiket a program céljainak megfelelő területeken.

Az iskolai könyv- és médiatáros feladatai:

- Rendszeres kapcsolatban áll a felsőbb szervekkel, hogy biztosítsa a program megvalósításához szükséges személyzeti feltételeket.
- Folyamatosan frissíti saját ismereteit az információs műveltségről, a tanulásról és tanításról, az információhoz való hozzáférés módjairól, az adminisztrációról és a felügyeletről, a technika használatáról, valamint-mindazokról a kérdésekről, amelyek beleillenek a szakmai követelmények sorába.
- Rendszeresen részt vesz a helyi rendezvényeken, hogy támogatást szerezzen a programnak, és hogy tisztában legyen az iskolán kívüli ügyekkel.
- Részt vesz a teljesítmények értékelésében, úgy is, mint a könyvtár felelős vezetője, és úgy is, mint egy alkalmazott, akinek feladata a folyamatos szakmai fejlődés.
- Aktívan részt vesz a helyi és országos szakmai szervezetek munkájában, hogy mindig naprakészen ismerje a szakmai törekvéseket.

3. Az iskolai könyvtári média program végrehajtásához az iskola pedagógiai programjához, szolgáltatásaihoz, felszereléséhez, méretéhez, a tanuló- és pedagóguslétszámhoz igazodó, megfelelő szakértelmű és létszámú személyzet szükséges.

A program forrásaihoz és szolgáltatásaihoz való színvonalas és rugalmas hozzáférés létszámban és szaktudásban egyaránt megfelelő könyvtári személyzetet követel. A személyzet létszáma az iskola pedagógiai programjának, szolgáltatásainak és technikai ellátottságának függvénye. Az információs műveltség és a kritikus gondolkodás tantervbe illesztéséhez szükség van a teljes időben foglalkoztatott szakképzett iskolai könyv- és médiatárosokra.

Az iskolai könyv- és médiatáros szakképzett könyvtárosként együttműködik a tantestület többi tagjával az információra épülő tevékenységek megtervezésében, végrehajtásában és értékelésében, a diákok aktív, autentikus tanulásra nevelésében. Ennek érdekében az iskolai könyv- és médiatárosnak magának a tantervi és oktatási kérdésekre kell koncentrálnia, miközben a kisegítő személyzet az ő irányítása alatt működteti magát az iskolai könyvtári média programot.

Az iskolai könyv- és médiatáros feladatai:

- Elemzi a pedagógiai program követelményeit, a tanuló- és pedagóguslétszámot, valamint az iskola más meghatározó tényezőit a szükséges könyvtári személyzet megállapításához.
- Képviselet az, hogy megfelelő létszámú személyzet szükséges ahhoz, hogy az iskolai könyvtári média program kielégítően szolgálja az iskola teljes tanulóközösségét.
- A technikai követelmények meghatározásában együttműködik a tantestülettel, különösen a technikai szakemberekkel.
- A program gördülékeny működése érdekében felügyeli és értékeli a technikai és kiegészítő munkatársak munkáját.
- Elérhetővé teszi a könyvtárat és annak személyzetét a tanárok és a diákok számára tanítási időben és mindenkor, amikor szükséges, hogy az információs műveltség követelményei integrálhatók legyenek a tanulási folyamatba.

4. A hatékony iskolai könyvtári média program megköveteli a folyamatos vezetői támogatást.

A program csak teljes és aktív vezetői támogatás mellett tudja betölteni küldetését, elérni céljait. Folyamatosan meg kell nyernie az iskola vezetőinek a támogatását – beleértve a rendszeres költségvetési támogatást ugyanúgy, mint azt, hogy a program fontosságát elismerjék az iskola küldetésének szempontjából –, amely lehetővé teszi az autentikus tanulás erősítését a tanterv keretein belül és azon túl, és segíti a diákokat, hogy információs műveltséggel rendelkező, önálló, felelősségteljes tanulókká váljanak.

Az iskolai könyv- és médiatárosnak központi szerepe van abban, hogy megszerezze azt az adminisztratív és anyagi támogatást, amit a program megkövetel. Ő alapozza meg a program központi szerepét a tanulásban, továbbá azokat a kapcsolatokat, amelyek a program megértéséhez és elfogadtatásához szükségesek.

Az iskolai könyv- és médiatáros feladatai:

- Együttműködést kezdeményez az iskola igazgatójával és más vezetőivel az iskolai könyvtári média program küldetésének és céljainak meghatározásához.
- Rendszeresen tájékoztatja az igazgatót és a vezetőket terveiről, tevékenységéről és eredményeiről.
- Részt vesz az iskola vezetői testületében, hogy információkat adjon a program anyagi és egyéb igényeiről.
- Az igazgatóval és a vezetőkkel együtt határozza meg az iskolai könyvtári média program és a könyvtári személyzet értékelési kritériumait.
- Tájékoztatja a tanulóközösség minden tagját az iskolai könyvtári média program szerepéről a tanulásban, ezáltal arra ösztönzi az iskola vezetőit, hogy támogassák a programot.

5. Az iskolai könyvtári média program hatékony megvalósításához nélkülözhetetlen az átfogó, együttműködésen alapuló, hosszú távú stratégiai tervezés.

A hosszú távú sikerhez elengedhetetlen az átfogó, csapatmunkán alapuló, kreatív tervezés. A tervek jelentik a térképet a célok eléréséhez. A stratégiai terveknek tükrözniük kell az iskolai könyvtári média program küldetését, támogatnia kell az iskola egészének a küldetését, és nélkülözhetlenné kell tenni az iskolai könyvtári média programot az iskola küldetésének végrehajtásához.

Az iskolai könyv- és médiatárosnak egyedülálló rálátása van az információ jelenlegi és potenciális használatának jellemzőire, tehát fel tudja vázolni az aktív, kiterjesztett tanulóközösség képét, amely meghatározza a programtervezés egyes lépéseit. Az információs műveltség követelményrendszere felhasználható tervezési segédeszközként.

Az iskolai könyv- és médiatáros feladatai:

- Prioritást ad a programtervezésnek, megfelelő időt és energiát szentel ennek a rendszeres tervező munkának.
- Részt vesz az iskola hosszú távú stratégiai terveit készítő bizottságok munkájában (iskolafejlesztés, technikai fejlesztés, tantervfejlesztés stb.).
- Rendszeresen együtt dolgozik a tanárokkal, diákokkal, az iskola vezetőivel olyan hosszú távú stratégiai tervek kidolgozásában, amelyek összehangolják az iskolai könyvtári média programot és az információs műveltség követelményeit az iskola céljaival, prioritásaival és a nemzeti tantervi követelményekkel.
- Kidolgozza az iskolai könyvtári média program terveit, amelyek:
 - meghatározzák a program küldetését és céljait, irányt adnak a humán, a fizikai és a gazdasági erőforrások szervezésének és menedzselésének,
 - kialakítják a személyzet tagjainak szerepeit és a felelősségi köröket, a figyelmet a program hatékonyságára és megbízhatóságára irányítják,
 - alkalmazkodnak a változásokhoz olyan kritikus területeken, mint az iskola létszáma, a források és a technikai eszközök fejlődése, elérhetősége.

6. Az iskolai könyvtári média program csak akkor marad élő, ha folyamatosan értékelik és fejlesztik.

Az iskolai könyvtári média program rendszeres értékeléssel maradhat vitális és a diákok tanulásának központi eleme. Az értékelés a tervezési folyamatnak is alapvető része. Biztosítani kell, hogy a program céljai aktuálisak és diákközpontúak legyenek, hogy hatékonyan el lehessen érni őket. Az értékelés csapatmunka, a tanuláshoz, tanításhoz, információs műveltséghez kötődő világos elveken kell alapulnia. Az értékelésnek mindenek fölött arra kell koncentrálnia, mennyire sikerült a diákokat a tanulóközösség aktív, önálló tagjaivá tenni, akik hatékonyan, kreatívan és felelősségteljesen használják az információkat.

Az iskolai könyv- és médiatáros értékeli a tanulóközösség információs igényeit, és hogy az iskolai könyvtári média program egyes elemei mennyire szolgálják ezeket az igényeket. Kialakítja és végrehajtja azokat az értékelési ciklusokat, amelyek garantálják a folyamatos figyelmet a program céljai és szolgáltatásai iránt. Az értékelési terv specifikus, formai lépések szerint zajlik, az alábbi tényezőkre helyezve a hangsúlyt: a diákok tanulása, az információs műveltség követelményrendszerének helye a tantervben, az információs technika szerepe az iskolában, a források és eszközök minősége, az irányelvek és az eljárások minősége, relevanciája.

Az iskolai könyv- és médiatáros feladatai:

- Naprakész ismeretei vannak az információkkal és az információs technikával kapcsolatos kérdésekről, valamint az iskolai könyvtári média program értékeléséhez alkalmazható módszerekről, eszközökről.
- A tanárokkal, a diákokkal, az iskolavezetéssel és másokkal együttműködve elkészíti és végrehajtja az információs igények és az ezeket szolgáló iskolai könyvtári média program értékelésének átfogó tervét.
- Rendszeres adatgyűjtést végez az iskolai könyvtári média program tényleges és potenciális használóinak véleményéről.
- Kvantitatív és kvalitatív eszközöket (pl. statisztikai módszerek, megfigyelés, interjú) egyaránt felhasznál a bemenet és a kimenet mérésére,—az értékeléshez szükséges adatgyűjtéshez.
- Az adatok elemzése alapján döntéseket hoz, majd kialakítja az iskolai könyvtári média program folyamatos értékelésének tervét és elveit.
- A program értékeléséről rendszeresen jelentéseket készít a tanárok, a diákok, iskolavezetés és a közösség többi tagja számára.

7. Az iskolai könyvtári média program sikeres végrehajtásához megfelelő anyagi támogatásra van szükség.

Az információs műveltség elterjesztése a társadalomban költséges feladat. Az iskolai könyvtári média program olyan finanszírozást kíván, amely egyenlő lehetőségeket biztosít minden diák számára. Egy olyan korban, amikor az információhoz való hozzáférés alapján meghatározható a szegények és gazdagok közötti különbség, az iskolai könyvtári média programnak kell gondoskodnia mindazon információhoz és oktatáshoz való hozzáférésről, amelyre a diákoknak és másoknak szükségük van az aktív, autentikus, információalapú tanulás során. Az iskolai könyvtári média program olyan költségvetést kíván, amely lehetővé teszi a különböző formátumú információhordozók folyamatos gyűjtését és olyan oktatási infrastruktúra létrehozását, amely segíti a diákokat abban, hogy megtanulják ezen információk értelmes, kreatív használatát.

Az iskolai könyv- és médiatárosnak - szoros együttműködésben a tanárokkal, az iskolavezetéssel és másokkal – vezető szerepe van egy olyan program költségvetésének megtervezésében és irányításában, amely biztosítja a tantervi és tanulási igényeknek megfelelő hardver, szoftver és egyéb anyagok folyamatos gyarapítását, karbantartását és fejlesztését. Az ő feladata továbbá, hogy költségigényt nyújtson be a berendezések és felszerelések korszerűsítésére, valamint a munkatársak támogatására és a szolgáltatások fejlesztésére, hogy a program megfeleljen a diákok, a tanárok, az iskolavezetés és mások növekvő és változó információs igényeinek.

Az iskolai könyv- és médiatáros feladatai:

- A tanulóközösséggel együtt munkálkodva meghatározza az iskola információs és oktatási igényeit, majd kialakítja a költségvetést, amely gondoskodik azoknak a forrásoknak a beszerzéséről és karbantartásáról, amelyekre az iskolai könyvtári média programnak a fenti igények kielégítéséhez szüksége van.
- Az elszámolási rend szerint adminisztrálja a költségvetést, ügyelve az információs és oktatási igényekre, és a helyi szabályoknak megfelelően jelenti a kiadásokat.

- Naprakész információkkal rendelkezik a hagyományos és elektronikus források áráról, a távközlési és más díjakról, valamint az iskolai költségvetés mellett szóba jöhető más finanszírozási forrásokról.
 - Tanulmányozza és lehetőség szerint hasznosítja azokat a finanszírozási megoldásokat és forrásokat, amelyek jól szolgálhatják a tanulóközösség információs szükségleteit, ideértve a központi beszerzést, az árendedményeket, a helyi szervezetekkel kialakítható partnerkapcsolatokat, illetve az együttműködésen alapuló pályázati lehetőségeket.
- 8. Az iskolai könyvtári média program lényeges eleme a munkatársak - tanárok, iskolavezetés és más dolgozók – szakmai fejlődésének támogatása: a szakmai tudás és készségek naprakészen tartása, az információs műveltséghez tartozó ismeretek oktatása.**

A 21. századot a társadalomban és a technikában bekövetkező gyors változások jellemzik. Az iskolai könyvtári média program modellt kínál a változások megkövetelte folyamatos tanuláshoz. A munkatársak szakmai fejlődését elősegítő tevékenységek jó terepet biztosítanak a tanároknak, a diákoknak, az iskola vezetőinek, az egyéb oktató személyzetnek és másoknak, hogy tanuljanak egymástól. Az iskolai könyvtári média program modellezi a modern tanulóközösséget jellemző naprakész és pontos tudás iránti vágyat, mivel elkötelezett a programban érintett munkatársak folyamatos szakmai előrehaladása iránt, illetve felelősen gondoskodik a szakmai fejlődés lehetőségeiről az iskola valamennyi oktató és adminisztratív munkatársa számára.

Az iskolai könyv- és médiatáros a folyamatos szakmai előrelépést szolgáló tevékenységekben egyszerre vesz részt tanárként és tanulóként. Tanulóként olvassa a szakirodalmat, részt vesz továbbképzéseken, konferenciákon, minden olyan alkalmon, ahol a korszerű pedagógiai és könyvtári szolgáltatásokat érintő kutatásokról és gyakorlati megoldásokról naprakész információkat szerezhet. Tanárként főszerepet játszik abban, hogy a tanároknak, iskolavezetőknek és a tanulóközösség más tagjainak rendszeresen legyen alkalmuk az új elméletek és módszerek tanulmányozására, különösen az információs technika és az információs műveltség követelményeinek a tantervbe történő integrálása vonatkozásában. Az iskolai könyv- és médiatáros együttműködik a kutatókkal és a szakterület gyakorló szakembereivel a tanításra és tanulásra, az információs műveltségre, a programszervezésre, valamint az iskola életét érintő információs problémákra vonatkozó legfontosabb és legfrissebb információk megszerzésében

Az iskolai könyv- és médiatáros feladatai:

- Kurrens és mélyreható tudásanyagot épít a szakterületet érintő valamennyi kutatási és gyakorlati témában – tanulás és tanítás, információkeresés és az információ felhasználása, programok irányítása és vezetése, az információ- és oktatástechnika új fejlesztései, az információs műveltség követelményeinek beépítése a diákok tanulmányaiba.
- Együttműködik a tanulóközösség tagjaival egy olyan költségvetés kidolgozásán, amely megfelelően gondoskodik a munkatársak szakmai fejlődéséről, lehetővé téve, hogy részt vegyenek szakmai továbbképzéseken, konferenciákon, különféle szakmai rendezvényeken, és ezáltal mindig naprakésznek tudjanak maradni a program hatékony végrehajtásához szükséges szakterületeken.
- A tanári karral, az iskola vezetőivel és a többi munkatárssal együttműködve meghatározza az iskolaközösség tanulási igényeit – különös tekintettel azokra, amelyek az információs műveltségre és az információs technológiára vonatkoznak -, megtervezi az ezeknek az igényeknek megfelelő szakmai továbbképzési programokat, és megkeresi finanszírozásuk lehetőségeit.
- Folyamatosan gondoskodik szakmai továbbképző programokról az iskolaközösség minden tagja számára, elsősorban az információtechnika integrálása, illetve az információs

műveltség követelményeinek a diákok tanulmányi munkájában történő hasznosítása céljából.

9. Az iskolai könyvtári média program céljait, funkcióit és hatását ismertté kell tenni mindenki számára.

A jól dokumentált, nagy publicitással rendelkező programnak nem kell külön bizonygatnia kiválóságát és értékeit, hiszen ezek világosak a teljes tanulóközösség számára. A program hatékonyságát növeli a küldetésről, célokról, funkciókról, eredményekről és az általános tapasztalatokról folytatott rendszeres kommunikáció. Az információs műveltség követelményei adják meg a kereteit annak, hogy a program egyedi értékei a tanterven keresztül érvényesüljenek a tanulási folyamatban, és ezeknek az értékeknek a jelentősége ismert legyen a tanulóközösség számára.

Az iskolai könyv- és médiatáros a legfőbb szószólója az iskolai könyvtári média programnak, úgy kell dokumentálnia annak hatékonyságát, hogy a tanulóközösség minden tagja számára nyilvánvalóak legyenek annak értékei, és így elnyerje támogatásukat. A könyvtáros a program jelentőségének bemutatására változatos technikákat alkalmaz, és megkeresi mind a formális, mind az informális alkalmakat a nagyobb nyilvánosság elérésére. A rendszeres beszámolók és a folyamatos képviselés révén úgy irányítja a programot, hogy az támogassa az információs műveltséget, az együttműködésre alapuló tanítást és tanulást, az információs technológia sokrétű használatát.

Az iskolai könyv- és médiatáros feladatai:

- Gyűjti és továbbítja a naprakész információkat és kutatási eredményeket, amelyek az iskolai könyvtári média programnak a diákok tanulására gyakorolt hatására vonatkoznak.
- Rendszeresen beszámol a program terveiről, irányelveiről és eredményeiről a tanároknak, az iskolaigazgatónak, az iskolavezetés tagjainak, valamint a szülőknek.
- Hatékony eszközöket alkalmaz, amelyek segítségével be tudja mutatni a program értékeit a nagyközönségnek.
- Az írott, verbális és vizuális formátumok széles körét használja – pl. szórólapok, prezentációk, kiállítások, a diákok munkái – annak érdekében, hogy tájékoztassa a tanárokat és a többieket a program forrásairól, tevékenységeiről és szolgáltatásairól, valamint megfelelő támogatást szerezzen számára az iskolai és a helyi közösségben.

10. Az erős iskolai könyvtári média programot a humán, a gazdasági és a fizikai erőforrások hatékony kezelése és irányítása jellemzi.

A diákközpontú iskolai könyvtári média program működtetéséhez elengedhetetlen a hatékony és kreatív irányítás. Jó vezetői képességek szükségesek a változatos és összetett technikák, valamint a források összehangolásához, illetve az ezeket kezelő szakembergárda felügyeletéhez. A jól irányított program ügyesen szervezi az embereket, az anyagi forrásokat, az eszközöket, az időt és a fizikai lehetőségek teljes kínálatát, valamint a legmagasabb színvonalú szolgáltatásról gondoskodik a diákok, a tanárok, az iskolavezetés, a helyi közösség tagjai és minden más érdeklődő számára.

Az iskolai könyv- és médiatáros dolgozza ki és alkalmazza azokat az alapelveket és eljárásokat, amelyek a program hatékony és eredményes működéséhez szükségesek. Összegyűjti a diákok, a tanárok, az iskolavezetés ötleteit a program működésének és szolgáltatásainak jobbítására vonatkozóan, és folyamatosan tájékoztatást ad a program napi működésének részleteiről. Felügyeli és irányítja a programot, gondosan és folyamatosan

ügyelve a személyekre, a költségvetésre, a határidőkre, a beszámolási kötelezettségekre, az eszközök karbantartására és minden egyéb részletre.

Az iskolai könyv- és médiatáros feladatai:

- Folyamatosan építi szakmai ismereteit a költségvetési stratégiákra és technikákra, a szakmai ellenőrzésre, az ütemezésre, valamint egyéb irányítási feladatokra vonatkozóan.
- Részt vesz az iskolavezetés munkájában, rendszeresen együttműködik a tanári karral és az iskolavezetéssel különböző formális és informális módokon annak érdekében, hogy láttassa a programirányítás minőségét.
- Rendszeresen beszámol az iskolavezetésnek és másoknak a program vagyonáról, szolgáltatásairól, használatáról és finanszírozásáról.
- Részt vesz a program munkatársainak felvételében, betanításában és értékelésében, felelős a munkatársak és az önkéntesek kinevezéséért és munkaidejének beosztásáért.
- Irányítja a program költségvetését, megtervezi a beszerzéseket, a hely, a berendezés, az eszközök és az egyéb források kihasználását.
- Megtervezi az iskolai könyvtári média program napi működésének valamennyi aspektusát.

Összefoglalva, az iskolai könyvtári média program alapvető adminisztratív eszköz, amelynek különlegesen felelős szerepe van az iskola életében. A feladat teljesítésének érdekében a program megkívánja, hogy szakképzett iskolai könyv- és médiatáros irányítsa, megfelelő szakemberek és kiegészítő munkatársak dolgozzanak benne, az iskolaigazgató és a teljes iskolavezetés legyen elkötelezett iránta, és meglegyen a szükséges anyagi bázisa. A program hosszú távú stratégiai terveinek, valamint a folyamatos értékelésre vonatkozó elképzeléseknek a középpontjában az információs és oktatási forrásokhoz való fizikai és intellektuális hozzáférésről való gondoskodás áll, mind az iskolán belül, mind azon kívül. A program irányítójaként az iskolai könyv- és médiatárosnak fontos feladata a tanári karral, az iskolavezetéssel és a többiekkel való együttműködés annak érdekében, hogy egy erős, jövőbe tekintő programot építsenek és irányítsanak, amely teljes mértékig képes integrálódni az iskola életébe, és kielégíti a tanulóközösség jelenlegi és jövőbeli információs igényeit. Az iskolai könyv- és médiatáros feladata, hogy rendszeresen és világosan tájékoztasson a programnak a tanulásra gyakorolt hatásáról, de legfőképpen arról, hogy az információs műveltség követelményeinek tantervi integrációja hogyan segíti a diákokat és másokat önálló, információs műveltséggel rendelkező tanulóvá válni a 21. században.

Az információs műveltség és kompetencia követelményrendszere a felsőoktatásban

Association of College and Research Libraries

A mű eredeti címe:

Information literacy and competency standards for higher education

2000

Az információs műveltség definíciója

Az információs műveltség azon képességek halmaza, amelyek segítségével az egyén felismeri az információs szükségletet, és képes a szükséges információt megtalálni, értékelni, valamint hatékonyan alkalmazni.¹

Az információs műveltség egyre fontosabb a gyorsan változó technikai körülmények és az exponenciálisan növekvő információs források szorításában. Az egyén folyamatosan szembesül a sokszínű és túláradó információválasztékkal – felsőfokú tanulmányai során, munkájában és magánéletében egyaránt. Információt szolgáltatnak a könyvtárak, a szakmai szervezetek, a média és az internet, és az információ egyre növekvő mennyiségben, szűrés nélkül áramlik az egyén felé, felvetve ezáltal a autentikusság, az érvényesség és a megbízhatóság problémáit. Ráadásul az információ sokféle közvetítőn keresztül érhető el, grafikus, hangzó és szöveges formában, ez pedig újabb kihívások elé állítja az értékelni és értelmezni szándékozó embert. Az információk bizonytalan minősége és a növekvő mennyisége komoly kihívás a társadalom számára. Az információbőség önmagában még nem teszi informálttá a polgárságot, ha nincsenek birtokában az információ hasznosításához szükséges képességeknek.

Az információs műveltség képezi az alapját az egész életen át tartó tanulásnak. Egyaránt fontos valamennyi tudományterületen, minden tanulási környezetben, az oktatás minden szintjén. Képessé teszi a tanulót, hogy magas fokon kezelje a tartalmat, kutasson, önállóbbá váljon, és nagyobb kontrollt tudjon gyakorolni saját tanulása felett. Az információs műveltséggel bíró egyén képes:

- meghatározni információs igény terjedelmét,
- hatékonyan és eredményesen megszerezni a szükséges információkat,
- kritikusan értékelni az információt és annak forrásait,
- beépíteni a kiválasztott információt saját tudásbázisába,
- hatékonyan alkalmazni az információt meghatározott célok megvalósítása érdekében,
- értelmezni az információhasználatot körülvevő gazdasági, jogi és szociális problémákat, az információt jogszerűen és etikusan elérni és használni.

Az információs műveltség és az információtechnika

Az információs műveltség szorosan kötődik az információtechnológiai készségekhez, de annál sokkal bővebbek az alkalmazási területei mind az egyén, mind az oktatási rendszer, mind a társadalom szempontjából. Az információtechnológiai készségek képessé teszik az egyént a számítógép, az alkalmazói szoftverek, az adatbázisok és más technológiák használatára a felsőfokú tanulmányokkal, a munkával és a magánélettel kapcsolatos változatos célok megvalósítása érdekében. Az információsan művelt emberben szükségszerűen kialakulnak a technikai készségek.

Az információs műveltség, bár komoly átfedésben van az információtechnológiai készségekkel, a kompetenciáknak sokkal szélesebb és elkülönültebb területe. Az információtechnológiai készségek szorosan összefonódnak az információs műveltséggel, és erősítik azt. A Nemzeti Kutatási Tanács (National Research Council) 1999-ben kiadott jelentése a 'gördülékenység' fogalmát hangsúlyozza a technika használatával kapcsolatban, és meghatározza a különbséget az információs műveltség, a számítástechnikai készségek és a szélesebben értelmezett technikai kompetencia között. A 'számítógépes készségek' (computer literacy) a speciális hardverek és szoftverek készségszintű alkalmazását jelentik, míg a 'technológia gördülékeny alkalmazása' arra koncentrál, milyen elméleti alapokra épülnek a technikai megoldások, milyen problémamegoldó és gondolkodási műveletek szükségesek az információs technológia hasznosításához. A jelentés arra is kitér, mi a különbség az információs technológia

gördülékeny alkalmazása és az információs műveltség értelmezése között a közoktatásban (K-12), illetve a felsőoktatásban. Az információs műveltség esetében a hangsúly a tartalom, a közlésen, az elemzésen, az információkeresésen és az értékelésen van, míg a technikai gördülékenység a technológia mélyebb megértését, használatának fokozatos készség szintű elsajátítását jelenti.²

Az információtechnika gördülékeny használata nagyobb intellektuális képességeket igényel, mint a számítástechnikai készségekhez kötődő szoftver- és hardverhasználat, de a hangsúly még mindig magán a technikán van. Ugyanakkor az információs műveltség intellektuális keretet teremt az információk megértéséhez, megtalálásához, értékeléséhez és felhasználásához – azokhoz a tevékenységekhez, amelyek részben az információtechnika, részben a kutatási módszerekhez kötődhetnek, de legfőképpen a kritikus gondolkodáshoz és érveléshez. Az információs műveltség megteremti az alapját, fenntartja és folyamatossá teszi az egész életen át a tanulást azon képességek révén, amelyek alkalmazhatják a technikát, de mégis teljesen függetlenek tőle.

Az információs műveltség és a felsőoktatás

A felsőoktatási intézmények egyik legfőbb feladata a hallgatók felkészítése az egész életen át tartó tanulásra; biztosítva, hogy az egyén megszerezze az érvelés, a kritikus gondolkodás intellektuális képességét, segítve a tanulás megtanulásában, megalapozva a szakmai pályafutását, tájékozottságát állampolgárként és a közösség tagjaként. Az információs műveltség kulcstényező ebben. Növeli a hallgatók kompetenciáját az információk kezelésében és értékelésében, így az akkreditációs bizottságok az információs műveltséget a hallgatók egyik legfontosabb teljesítménymutatójaként kezelik.³

A felsőoktatás nem hagyományos formáiban részt vevő hallgatók számára az információforrások hálózaton vagy más csatornákon keresztül férhetők hozzá. Az osztott oktatási technológia lehetővé teszi a tanítást és a tanulást abban az esetben is, ha a tanár és a hallgató nincs egy időben azonos helyen. Az információs műveltség távoktatásban történő elsajátításának különös kihívása, hogy a hagyományos egyetemi negyedéihez (campus) hasonló feltételeket kell teremteni az információforrások használatának gyakoroltatásához. Az információs műveltséget távoktatásban éppúgy meg kell tudni szerezni, mint az oktatás hagyományos formáiban.

Az információs műveltséget integrálni kell valamennyi kurzus tantervébe és tananyagába, a felsőoktatási intézmények teljes adminisztrációs rendszerébe, ez pedig szoros együttműködést igényel az oktatók, a könyvtárosok és az iskola vezetői között. Az előadásokon és a viták során az oktatók megteremtik a tanulás kontextusát. Ösztönzik a hallgatókat, hogy fedezzék fel az ismeretlent, segítséget nyújtanak ahhoz, hogy hogyan lehet a legjobban kielégíteni az információs igényeket, figyelemmel kísérik előrehaladásukat. A felsőoktatási könyvtárosok koordinálják az oktatási programokhoz és szolgáltatásokhoz szükséges intellektuális források értékelését és válogatását; szervezik és kezelik a gyűjteményt és az információhoz való hozzáférési pontokat; és gondoskodnak az információt kereső hallgatók és oktatók könyvtárhasználati képzéséről. A vezetés megteremti a személyi feltételeket és az együttműködés körülményeit az oktatók, a könyvtárosok és az információs programokat szervező egyéb szakemberek között, gondoskodik ezen programok tervezéséről és költségvetéséről, és előteremti a folyamatos működtetéshez szükséges forrásokat.

Az információs műveltség és a pedagógia

A Boyer Bizottság jelentése (Reinventing undergraduate education – A főiskolai oktatás újrafelfedezése)⁴ olyan stratégiákat javasol, amelyek megkövetelik a hallgatóktól, hogy aktívan részt vegyenek „a lényeges kérdések felvetésében, a válaszok felkutatásában és megtalálásában, valamint az eredmények kommunikálásában...” Az ily módon szervezett kurzusok hallgatóközpontú tanulási környezetet alakítanak ki, ahol a kérdésfeltevés a norma, a problémamegoldás áll a központban, és a kritikus gondolkodás elengedhetetlen része a folyamatnak. Ez a tanulási környezet megköveteli az információs műveltséget.

Az információs műveltség megszerzése megsokszorozza a hallgatók lehetőségeit az önálló tanulásban, tudásuk növelése érdekében az információforrások széles körét használják, okos kérdéseket tesznek fel, élesedik a kritikai gondolkodásuk, hogy még önállóbbakká váljanak. Fontos, hogy megértsük, ezek az új képességek nem a tananyagot kívül helyezkednek el, hanem szervesen belefoglalódnak a tanterv tartalmába, szerkezetébe és sorrendiségébe. A tantervi integráció egyben sok lehetőséget is ad, hogy erősítsük az olyan hallgatóközpontú oktatási módszerek hatását, mint a problémaalapú tanulás, a bizonyítékokra alapozott tanulás és a kérdezve tanulás. A problémaalapú megközelítésnél a tanárok és szakemberek vezetésével a hallgatók mélyebb szinten tudnak érvelni az adott kurzus témájáról, mint a csupán előadásra és tankönyvre építő oktatásnál. Ahhoz, hogy ennek minden előnyét kihasználjuk, a hallgatóknak olyan gondolkodásmódot kell követniük, amelynek szerves része a különböző helyeken és formákban létező információforrások készség szintű használata. Ezáltal saját tanulásukért érzett felelősség is növekszik.

A keresett információ megszerzésére az egyénnek számtalan lehetősége van. Használhat információkereső rendszereket, amelyek könyvtárakban vagy távolról elérhető on-line adatbázisokban találhatók meg. Egy másik lehetőség, ha a jelenség közvetlen megfigyelése révén vizsgálódik. Az orvosok, régészek, csillagászok például folyamatosan fizikai vizsgálatokat végeznek, hogy bizonyos jelenségeket felfedezzenek, illetve megértsenek. A matematikusok, vegyészek, fizikusok gyakran olyan technológiákat alkalmaznak, mint a statisztikai szoftverek vagy szimulátorok, amelyek mesterséges körülményeket teremtenek a jelenségek interakciójának megfigyeléséhez és elemzéséhez. Ahogy a hallgatók előrehaladnak felsőfokú tanulmányaik során, újra meg újra alkalmat kell kapniuk, hogy információkat keressenek, értékeljenek és kezeljenek, amelyeket különböző forrásokból tudományterületükhöz kötődő kutatási módszerekkel gyűjtenek össze.

A követelményrendszer alkalmazása

Az információs műveltség és kompetencia követelményrendszere a felsőoktatásban keretet ad az információs műveltséggel rendelkező egyén értékeléséhez. A felsőoktatásban kidolgozott kompetenciakövetelményeknek a közoktatásban (K-12) megszerzett kompetenciákhoz kell igazodniuk. A követelmények segítségével az oktatók, könyvtárosok és mások kidolgozhatják az információs műveltség méréséhez szükséges indikátorokat.

A hallgatók számára is hasznosak ezek a kompetenciák, mert képessé válnak általuk az információ és az egyén kölcsönhatásának ellenőrzésére az adott helyzetben. Növelik a fogékonyságot, az igényt a metakognitív tanulási stratégiák kialakítására, tudatossá teszik az információ megszerzéséhez, elemzéséhez és felhasználásához szükséges tevékenységeket. Valamennyi hallgatóval szemben elvárás, hogy az alábbi követelményeknek megfeleljen, jóllehet nem mindenki tudja teljesíteni ezeket egyforma szinten, azonos idő alatt.

Egyes tudományterületek esetleg nagyobb hangsúlyt helyeznek bizonyos kompetenciákra, lesznek tehát, amelyek a mérés során nagyobb súllyal esnek latba. Több olyan kompetencia van, amelyek ismétlődik, azaz a követelményekbe épített értékelés megkövetelheti a hallgatótól,

hogy visszatérjen a folyamat egy korábbi pontjához, felülvizsgálja az információkeresést, és megismételjen lépéseket.

A követelményrendszer maradéktalan bevezetéséhez az intézménynek át kell értékelnie küldetését és oktatási céljait, meg kell határoznia, hogyan fogja az információs műveltség javítani a tanulást és növelni az intézmény munkájának hatékonyságát. A koncepció elfogadtatásához az oktatói kar és a munkatársak azonosulása alapvető fontosságú.

Az információs műveltség és az értékelés

A kompetenciák öt követelményszintből és 22 teljesítménymutatóból állnak. A követelmények a felsőoktatás valamennyi szintjén tanuló hallgatók szükségleteire összpontosítanak. Ezzel egyidejűleg felsorolják azokat a kimeneti mutatókat, amelyekkel a hallgatók információs műveltségének szintje mérhető. Ezek mintegy útmutatóul szolgálnak az oktatóknak, a könyvtárosoknak és másoknak, hogyan fejlesszék ki helyi értékelési módszereiket, amelyekkel a hallgatóknak az intézmény egyedi küldetésével összhangban lévő előrehaladását mérhetik. Az elért készség szint értékelése mellett az oktatóknak és a könyvtárosoknak abban is együtt kell működniük, hogy tudományáganként specifikus mérési eszközöket és stratégiákat fejlesszenek ki, mivel az információs műveltség az egyes tudományterületeken más-más ismeretanyagban, tudományos tevékenységben és publikációkban manifesztálódik.

A követelmények bevezetéséhez az intézményeknek fel kell ismerniük, hogy az egyes kimeneti mutatókhoz a gondolkodási készségek különböző szintjei társulnak – ezért ezek a kimenetek csak eltérő eszközökkel és módszerekkel mérhetők. Például mind a 'magasabb rendű', mind az 'alacsonyabb rendű' gondolkodási készségek – Bloom taxonómiája alapján – egyértelműek a részletesen kifejtett kimeneti mutatókban. Erőteljesen javasolható tehát, hogy az egyes mutatókhoz kapcsolódó értelmi szintnek megfelelő mérési és értékelési módszert építsen be az intézmény a megvalósítási tervbe.

Például az alábbi kimenetek illusztrálják a 'magasabb rendű' és az 'alacsonyabb rendű' gondolkodási készségeket:

'Alacsonyabb rendű' gondolkodási készség:

2.2.a. mutató. Az információs igényt meg tudja fogalmazni kulcsszavakkal, szinonimákkal és a megfelelő fogalmakkal.

'Magasabb rendű' gondolkodási készség:

3.3.b. mutató. A kiinduló szintézist egy magasabb absztrakciós szintre tudja fejleszteni – amennyiben ez lehetséges –, hogy új hipotézist alkosson, amelyhez esetleg további információk szükségesek.

Az oktatók, a könyvtárosok és más érintettek tapasztalni fogják, hogy az értékelési módszerek közös megvitatása nagyon hatékony gyakorlat, ha szisztematikus és átfogó információs műveltségi programot akarnak kialakítani. Az értékelési programnak minden hallgatóra ki kell terjednie, rá kell mutatnia a továbbfejlesztés irányaira, és meg kell erősítenie a már elért tanulási célokat. Az intézmény fenntartói számára is világossá kell tenni azt, hogyan járul hozzá az információs műveltség a művelt hallgatók és állampolgárok képzéséhez.

Jegyzet

1. American Library Association. *Presidential Committee on Information Literacy. Final Report.* (Chicago: American Library Association, 1989.)
<http://www.ala.org/ala/acrl/acrlpubs/whitepapers/presidential.htm>
2. National Research Council. Commission on Physical Sciences, Mathematics, and Applications. Committee on Information Technology Literacy, Computer Science and Telecommunications Board. *Being Fluent with Information Technology.* Publication. (Washington, D.C.: National Academy Press, 1999)
<http://www.nap.edu/books/030906399X/html/>
3. Several key accrediting agencies concerned with information literacy are: The Middle States Commission on Higher Education (MSCHE), the Western Association of Schools and College (WASC), and the Southern Association of Colleges and Schools (SACS).
4. Boyer Commission on Educating Undergraduates in the Research University. *Reinventing Undergraduate Education: A Blueprint for America's Research Universities.*
<http://naples.cc.sunysb.edu/Pres/boyer.nsf/>

Követelmények, teljesítményindikátorok, kimeneti mutatók

Első követelmény

Az információs műveltséggel rendelkező hallgató meg tudja határozni és meg tudja fogalmazni a szükséges információ természetét és mértékét.

Teljesítménymutatók:

1. Az információs műveltségű hallgató meg tudja határozni és meg tudja fogalmazni információs szükségletét.

Kimeneti mutatók:

1. Eszmecserét tud folytatni az oktatókkal, részt vesz a közös vitákban, csoportmunkában, elektronikusan folytatott vitákon egy kutatási téma vagy más információs igény meghatározása érdekében.
 2. Kialakítja tudományos álláspontját, és a megfogalmazott információs igényre alapozva kérdéseket tesz fel.
 3. Közlebb akar kerülni a témájához, ennek érdekében tanulmányozza az általános információs forrásokat.
 4. Úgy határozza meg, illetve módosítja az információs igényt, hogy az kezelhető legyen.
 5. Meg tudja határozni az igényelt információt jellemző alapvető fogalmakat és szakkifejezéseket.
 6. Felismeri, hogy a meglévő információk kombinálhatók az eredeti elképzeléssel, a kísérletekkel és/vagy elemzésekkel új információk létrehozása érdekében.
2. Az információs műveltséggel bíró hallgató képes felismerni a lehetséges információforrások változatos típusait és formáit.

Kimeneti mutatók:

1. Tudja, hogy az információt formálisan és informálisan állítják elő, szervezik és terjesztik.
 2. Felismeri, hogy a tudás tudományterületekbe szerveződik, és ez befolyásolja az információk elérésének módját.
 3. Felismeri a lehetséges források különböző formátumainak (pl. multimédia, adatbázis, weboldal, adatgyűjtemény, audiovizuális forma, könyv) értékét és különbségét.
 4. Meg tudja határozni a lehetséges források célját és célcsoportját (pl. népszerű vagy tudományos, kurrens vagy történeti).
 5. Különbséget tud tenni elsődleges és másodlagos források között, érti, hogy használatuk és fontosságuk különbözik az egyes tudományterületeken.
 6. Tudja, hogy az információ az elsődleges forrásokból származó nyers adatokból is megszerkeszthető.
3. Az információs műveltséggel rendelkező hallgató figyelembe veszi az igényelt információ megszerzésének költségeit és hasznát.

Kimeneti mutatók:

1. Meg tudja határozni a szükséges információ elérhetőségét, és el tudja dönteni, hogy ki kell-e terjeszteni a keresést a helyi forrásokon túl is (pl. könyvtárközi kölcsönzés, más helyeken található források használata, képi, videó, szöveges vagy hangzó források beépítése).
 2. Elgondolkodik rajta, hogy szükség van-e új nyelv megtanulására vagy új készségek megszerzésére annak érdekében, hogy hozzájusson a szükséges információhoz, illetve megértse annak kontextusát.
 3. Reális tervet és határidőt határoz meg az információ megszerzéséhez.
4. Az információs műveltséggel bíró hallgató képes átértékelni az információs igény természetét és mértékét.

Kimeneti mutatók:

1. Átvizsgálja az eredeti információs igényt, hogy tisztázza, átdolgozza, illetve finomítsa a kérdést.
2. Meg tudja adni az információs döntéseknél és választásoknál alkalmazott kritériumokat.

Második követelmény

Az információs műveltséggel rendelkező hallgató hatékonyan és eredményesen jut hozzá az igényelt információhoz.

Teljesítménymutatók

1. Az információs műveltségű hallgató a szükséges információ megszerzése érdekében ki tudja választani a legmegfelelőbb kutatási módszereket, illetve információkereső rendszereket.

Kimeneti mutatók:

1. Megtalálja a megfelelő kutatási módszert (pl. laboratóriumi kísérlet, szimuláció, terepmunka).
 2. Megvizsgálja az egyes vizsgálati módszerek hasznát és alkalmazhatóságát.
 3. Megvizsgálja az információkereső rendszerek témakörét, tartalmát és felépítését.
 4. Hatékony és eredményes megközelítéseket választ, hogy a vizsgálati módszerek segítségével vagy információkereső rendszerből hozzájusson a kívánt információkhoz.
2. Az információs műveltséggel bíró hallgató hatékonyan tervezett keresési stratégiát tud felépíteni és végrehajtani.

Kimeneti mutatók:

1. A kutatási módszernek megfelelő kutatási tervet készít.
2. Az információs igényt meg tudja fogalmazni kulcsszavakkal, azok szinonimáival és kapcsolódó fogalmaival.
3. Ki tudja választani az adott tudományterületnek, illetve az információkereső rendszernek megfelelő szabályozott szótárat.

4. A kiválasztott információkereső rendszer parancskészletének segítségével fel tudja építeni a keresési stratégiát (pl. Boole-operátorok, csonkolás, közelségi operátorok, indexek stb.)
 5. A keresési stratégiát végre tudja hajtani különböző információkereső rendszerekben, amelyek eltérő felhasználói interfészeket és keresőrendszereket, különféle parancsnyelveket, protokollokat, illetve keresési paramétereket alkalmaznak.
 6. A tudományterületnek megfelelő keresési protokollok alkalmazásával végrehajtja a keresést.
3. Az információs műveltséggel rendelkező hallgató változatos módszerek alkalmazásával megkeresi az információt on-line módon vagy személyesen.

Kimeneti mutatók:

- Különböző keresőrendszereket használ a változatos formátumú információ visszakeresésére.
 - Alkalmazza a különféle osztályozási és más rendszereket (pl. osztályozási jelzetek, illetve indexek) annak érdekében, hogy rátaláljon az információs forrásokra a könyvtárakban, illetve speciális weboldalakon.
 - Alkalmazza az intézménynél elérhető speciális on-line, illetve személyesen igénybe vehető szolgáltatásokat (pl. könyvtárközi kölcsönzés, dokumentumszolgáltatás, szakmai egyesületek, intézeti kutatóirodák, közösségi források, szakértők, gyakorlati szakemberek).
 - Az elsődleges információ megszerzésére különféle vizsgálati módszereket alkalmaz, köztük kérdőíves felmérést, levelezést, interjút stb.
4. Az információs műveltséggel bíró hallgató szükség esetén átértékeli a keresési stratégiáját.

Kimeneti mutatók:

1. Képes értékelni a keresés eredményének mennyiségét, minőségét és relevanciáját, és ez alapján el tudja dönteni, szükség van-e alternatív információkereső rendszerek vagy kutatási módszerek alkalmazására.
 2. Meglátja a hiányokat a megkapott információban, és el tudja dönteni, hogy át kell-e dolgozni a keresési stratégiát.
 3. Szükség esetén az átdolgozott stratégiával megismétli a keresést.
5. Az információs műveltséggel rendelkező hallgató kivonatolja, rögzíti és kezeli az információt, illetve annak forrásait.

Kimeneti mutatók:

1. A rendelkezésre álló technológiák közül kiválasztja az információ kivonatolására legmegfelelőbbet (pl. kivágás/beillesztés, fénymásolás, szkennelés, audiovizuális eszközök).
2. Megalkotja az információ szervezési rendszerét.
3. Különbséget tud tenni az idézett források között, és ismeri a különféle forrásokból történő idézés elemeit és szabványos formáját.
4. Valamennyi idézett információ forrását feljegyzi a későbbi hivatkozás érdekében.
5. A kiválasztott és rendezett információk kezelésére különféle technikákat tud alkalmazni.

Harmadik követelmény

Az információs műveltséggel rendelkező hallgató kritikusan értékeli az információkat és azok forrásait, a kiválasztott információkat beépíti saját tudásbázisába és értékrendszerébe.

Teljesítménymutatók:

1. Az információs műveltségű hallgató képes összegezni a megszerzett információból kiemelendő főbb gondolatokat.

Kimeneti mutatók:

1. Elolvassa a szöveget és kiválasztja a vezérgondolatokat.
 2. Saját szavaival meg tudja fogalmazni a szöveg állításait, és pontosan választja ki az adatokat.
 3. Meghatározza azokat a szövegrészeket, amelyek alkalmasak az idézésre.
2. Az információs műveltséggel bíró hallgató meg tudja fogalmazni és alkalmazni tudja azokat a kiinduló kritériumokat, amelyeknek segítségével mind az információkat, mind azok forrásait értékelni tudja.

Kimeneti mutatók:

1. Megvizsgálja és összeveti a különféle forrásokból származó információkat annak érdekében, hogy értékelje megbízhatóságukat, értéküket, pontosságukat, autoritásukat, korszerűségüket, a különféle álláspontokat és előítéleteket.
 2. Elemezni tudja a támogató érvek és módszerek struktúráját és logikáját.
 3. Felismeri az előítéletet, a csalást és a manipulációt.
 4. Értelmezni tudja azt a kulturális, fizikai, illetve egyéb kontextust, amelyben az információ létrejött, és megérti, hogy milyen hatással van a kontextus az információ értelmezésére.
3. Az információs műveltséggel rendelkező hallgató szintetizálja a főbb gondolatokat, hogy új fogalmakat alkosson.

Kimeneti mutatók:

1. Felismeri a fogalmak közötti kapcsolatokat, és összegzi ezeket egy potenciálisan hasznosítható elsődleges állítássá, amelyet bizonyítékokkal tud alátámasztani.
 2. Amikor lehetséges, ki tudja bővíteni a kiinduló szintézist egy magasabb absztrakciós szinten, hogy új hipotézist alkosson, amelyhez esetleg újabb információkra is szükség van.
 3. Hasznosítja a számítástechnikát és az egyéb technológiákat (pl. táblázatkezelés, adatbázisok, multimédia, audio-vizuális eszközök) az elméletek és egyéb jelenségek interakcióinak tanulmányozásához.
4. Az információs műveltséggel bíró hallgató összeveti az új ismereteket az előzetes tudásával, hogy meghatározza a hozzáadott értéket, az ellentmondásokat, illetve az információ egyéb egyedi jellemzőit.

Kimeneti mutatók:

1. El tudja dönteni, hogy az információ megfelel-e a kutatási, illetve az egyéb információs szükségletnek.
 2. Tudatosan kiválasztott szempontokat alkalmaz annak meghatározására, hogy az információ ellentmond-e a más forrásokból származó információknak, vagy igazolja azokat.
 3. Képes következtetéseket levonni az összegyűjtött információk alapján.
 4. Az elméleteket a tudományterületnek megfelelő módszerekkel teszteli (pl. szimuláció, kísérlet).
 5. Meg tudja határozni a valószínű pontosságot az adatforrások megkérdőjelezésével, figyelembe véve az információszerzés eszközeinek és stratégiáinak korlátait és a következtetések ésszerűségét.
 6. Az új információt integrálja az előzetes információkkal és ismeretekkel.
 7. Ki tudja választani azokat az információkat, amelyek bizonyítékul szolgálnak a témához.
5. Az információs műveltséggel bíró hallgató meg tudja határozni, hogy az ismereteknek milyen hatásuk van az egyén értékrendjére, és lépéseket tesz a különbségek kiegyenlítésére.

Kimeneti mutatók:

1. Megvizsgálja a szakirodalomban megjelenő eltérő álláspontokat.
 2. Eldönti, hogy a felmerülő álláspontokat el kell-e fogadni vagy el kell-e vetni.
6. Az információs műveltségű hallgató az információ megértését és értelmezését szakértőkkel és gyakorlati szakemberekkel folytatott vitákon keresztül erősíti meg.

Kimeneti mutatók:

1. Részt vesz vitákban az oktatásban és máshol.
 2. Részt vesz az intézmény által támogatott elektronikus kommunikációs fórumokon, amelyek a téma megvitatására szolgálnak (pl. e-levelezés, faliújság, csevegőszobák).
 3. Különböző eszközökkel keresi a szakértői véleményeket (pl. interjúk, e-levelzés, levelezőlisták).
7. Az információs műveltséggel bíró hallgató el tudja dönteni, hogy a kiinduló kérdést kell-e módosítani.

Kimeneti mutatók:

1. El tudja dönteni, hogy az eredeti információk igényt sikerült-e kielégíteni, vagy szükség van-e további információkra.
2. Felülvizsgálja a keresési stratégiát, és szükség esetén új fogalmakat épít be.
3. Felülvizsgálja az alkalmazott információkereső rendszereket, és szükség esetén továbbiakat vesz igénybe.

Negyedik követelmény

Az információs műveltséggel rendelkező hallgató – egyénileg vagy egy csoport tagjaként – hatékonyan tudja alkalmazni az információt egy meghatározott cél elérésének érdekében.

Teljesítménymutatók:

1. Az információs műveltségű hallgató alkalmazza az új és az előzetes információkat egy meghatározott termék vagy produkció megtervezéséhez és megvalósításához.

Kimeneti mutatók:

1. A tartalmat olyan módon szerkeszti meg, amely támogatja a termék vagy produkció céljait és formáját (pl. vázlat, terv, forgatókönyv).
 2. Meg tudja fogalmazni azokat az ismereteket és készségeket, amelyek az előzetes tapasztalatokból felhasználhatók a termék vagy produkció tervezésénél.
 3. Olyan módon integrálja az új és előzetes információkat, beleértve az idézeteket és parafrázisokat, amely támogatja a termék, illetve produkció céljait.
 4. A digitális szövegeket, képeket és adatokat szükség szerint manipulálja, hogy azok átültethetők legyenek eredeti formájukból új környezetbe.
2. Az információs műveltséggel bíró hallgató módosítja a termék vagy produkció tervezési folyamatát.

Kimeneti mutatók:

1. Naplót vezet az információkereséshez, értékeléshez és kommunikációs folyamatokhoz kapcsolódó tevékenységekről.
 2. Épít a múltbeli sikerek, bukások, illetve alternatív stratégiák tapasztalataira.
3. Az információs műveltséggel rendelkező hallgató eredményesen tudja bemutatni a terméket, illetve produkciót.

Kimeneti mutatók:

1. Olyan kommunikációs médiumot és formát választ, amely a leginkább segíti a termék, illetve produkció megismertetését és a megcélzott közönség céljait.
2. A termék, illetve produkció megalkotásához felhasználja az alkalmazható információs technológiákat.
3. Beépíti a tervezési és kommunikációs alapelveket.
4. Világosan, a megcélzott közönség céljait segítő stílusban kommunikál.

Ötödik követelmény

Az információs műveltséggel rendelkező hallgató ismeri az információ használatát körülvevő gazdasági, jogi és társadalmi problémákat, az információkhoz való hozzáférést és azok alkalmazását etikusan és jogszerűen végzi.

Teljesítménymutatók:

1. Az információs műveltségű hallgató ismeri az információt és az információs technikát körülvevő etikai, jogi és társadalmi-gazdasági problémákat.

Kimeneti mutatók:

1. Ismeri azokat a kérdéseket, amelyek a nyomtatott és elektronikus adatok védelméhez és biztonságához kötődnek, és vitatkozni is tud ezekről.
 2. Kellően informáltan tud vitatkozni az ingyenes, illetve térítéses információ problémáiról.
 3. Tisztában van a cenzúra és a szólásszabadság kérdéskörével, és vitaképes a témában.
 4. Érti a szellemi tulajdon, a szerzői jog és a szerzői jogvédelem alá tartozó művek tisztességes felhasználásának fogalmát.
2. Az információs műveltséggel bíró hallgató betartja az információforrások megszerzésére és felhasználására vonatkozó törvényeket, szabályokat, intézményi előírásokat és etikettet.

Kimeneti mutatók:

1. Elektronikus vitákban az elfogadott gyakorlatnak megfelelően vesz részt (pl. netiquette).
 2. Az információforrások eléréséhez jelszót vagy egyéb azonosítást használ.
 3. Az információforrások használatánál igazodik az intézményi szabályokhoz.
 4. Vigyáz az információforrások, eszközök, rendszerek és felszerelések integritásának megőrzésére.
 5. A szövegeket, adatokat, képeket, hangokat jogszerűen szerzi meg, tárolja és terjeszti.
 6. Tudja, mi az a plágium, és nem mutatja be mások munkáját a sajátjaként.
 7. A személyeket érintő kutatásoknál betartja az intézmény szabályait.
3. Az információs műveltségű hallgató elismeri az információs források felhasználását a termék vagy produkció bemutatásakor.

Kimeneti mutatók:

1. Megfelelő dokumentációs stílust választ, és azt következetesen alkalmazza a források idézésénél.
2. A szerzői jogvédelem alá tartozó művek használatakor szükség esetén engedélyre vonatkozó utalásokat helyez el a szövegben.

A könyvtár- és információtudományi képzés mesterfokú programjainak akkreditációs követelményrendszere az Egyesült Államokban – 1992

American Library Association

A mű eredeti címe:

Standards for accreditation of master's programs in library and information studies 1992

1993

Az Amerikai Könyvtáros Egyesület (American Library Association – a továbbiakban ALA) által 1992. január 28-án elfogadott, 1993. január 1-jétől érvényes követelményrendszer (továbbiakban Követelményrendszer).

Előszó

Az akkreditáció szavatolja az oktatási közösség, a nagyközönség, egyéb ügynökségek és szervezetek számára, hogy az oktatási intézmény, illetve a program (a) egyértelműen definiált és pedagógiaileg megfelelő célokkal rendelkezik, (b) olyan feltételeket biztosít, amelyek alapján jogosan elvárható egy teljesítményszint elérése, (c) s mindez ténylegesen és teljes mértékben megvalósul, (d) előreláthatóan folyamatosan meg tud felelni ezeknek a feltételeknek.

Az akkreditáció a minőségellenőrzés és minőségbiztosítás céljait szolgálja, a minőség ebben az esetben a forrásoknak a pedagógiai célok elérése érdekében történő hatékony felhasználását jelenti.

Az ALA tanácsa az Akkreditációs Bizottságát (ALA Committee on Accreditation) jelölte ki akkreditációs programjának felelős végrehajtására, valamint a mesterfokú könyvtár- és információtudományi képzés követelményrendszerének kidolgozására. A Felsőoktatási Akkreditációs Tanács (Council for Higher Education Accreditation) az ALA Akkreditációs Bizottságát ezen programok teljes jogú akkreditációs testületeként ismeri el.

A Követelményrendszer elvárásokat fogalmaz meg a fenti képzési programok elé. A 'könyvtár- és információtudományi tanulmányok' kifejezés jelentése a rögzíthető információkra és tudásra, valamint a kezelést és a felhasználást lehetővé tevő szolgáltatásokra és technikára vonatkozik. A könyvtár- és információtudományi tanulmányok magukban foglalják az információk és a tudás létrehozását, közvetítését, azonosítását, válogatását, megszerzését, szervezését és leírását, tárolását és visszakeresését, megőrzését, elemzését, interpretálását, értékelését, szintézisét, terjesztését és kezelését.

Ez a definíció magában foglalja a szakma gyakorlatát, valamint az ehhez társuló tudományos és kutatási tevékenységet. A 'könyvtár- és információtudományi képzőhely' a felsőoktatási intézmények azon egysége, melyet azzal a céllal szerveztek és tartanak fenn, hogy mesterfokú könyvtár- és információtudományi képzést nyújtsanak.

A Követelményrendszer alkalmazása csak a mesterfokú könyvtár- és információtudományi képzési programok értékelésére vonatkozik. Bármely program akkreditációjának előfeltételeként az ALA megköveteli az anyaintézmény megfelelő hatóság általi akkreditációját.

A képzőhely küldetése megfelel a mesterképző program értékelésének; ha a képzőhely más programokat is kínál, azoknak a programoknak a hozzájárulása is fontos. A képzőhely kérheti több mesterfokú könyvtár- és információtudományi oktatási program akkreditációját is; ebben az esetben valamennyi program céljait és feladatait, valamint a kapcsolatrendszerüket is be kell mutatni.

A Követelményrendszer minden képzőhelyre vonatkozik, függetlenül a képzés helyétől és formájától.

Az ALA saját Akkreditációs Bizottságán keresztül gondoskodik a közérdek védelméről és útmutatást ad az oktatóknak. A leendő hallgatóknak, a szakembereket kereső munkáltatóknak,

valamint a könyvtári és információs szolgáltatások minőségével törődő nagyközönségnek joga van tudni, mennyire jó egy képzési program. Az elfogadott követelményeknek megfelelő programok meghatározásával az ALA Akkreditációs Bizottsága biztosítja a könyvtári és információs szakmák szakemberellátása minőségellenőrzésének eszközét.

A követelmények jellege nem előíró, hanem iránymutató, azzal a szándékkal, hogy a kiváló minőséget a hatékony oktatás értékelési kritériumainak kidolgozása révén éri el. Az elvárások nem csak az oktatási folyamat és a források értékelésére vonatkoznak, hanem azoknak a kitűzött célok érdekében történő sikeres felhasználására is. Továbbá azon intézményeknek, amelyek könyvtár- és információtudományi mesterképző programot kívánnak akkreditáltatni, kötelességük, hogy az értékelés eredményeit széles körben felhasználják a programok folyamatos tervezésében, fejlesztésében és korszerűsítésében.

A Követelményrendszer leírja a könyvtáros és információs szakembereket felkészítő oktatási programok lényeges jellemzőit. A Követelményrendszer a képzőhelyek kezdeményezésre, kísérletre, innovációra és a programok egyediségére vonatkozó jogai és kötelességei kontextusában határozza meg a könyvtár- és információtudományi tanulmányok nélkülözhetetlen összetevőit. A Követelmények inkább minőségi, mint mennyiségi mércéket állítanak fel. Az akkreditáció céljai megkívánják, hogy az értékelés minőségi kritériumokon alapuljon, támaszkodva a magasan képzett és tapasztalt értékelők észrevételeire és ítéletére.

Ez a dokumentum az ALA 1972-ben kiadott Akkreditációs követelményrendszerének helyébe lép. Alapja az a szintézis, amelyet az Akkreditációs Bizottság készített az 1988-1992 között végzett vizsgálatok tapasztalatai alapján.

Az ALA Akkreditációs Bizottsága elkészítette az akkreditációs folyamatot támogató dokumentumokat. Az oktatáspolitikai állásfoglalások hozzáférhetőek a megfelelő szakmai szervezeteknél. Fontos, hogy a képzőhelyek hivatkozzanak ezekre a dokumentumokra, amikor programjaikat tervezik, fejlesztik és értékelik.

Az ALA Akkreditációs Bizottsága az akkreditált státust a képzőhely által benyújtott okiratok és a vizsgálócsoporthoz jelentése alapján ítéli oda egy programnak. A képzőhely által benyújtott, a Követelményrendszer szellemének megfelelő okiratokat összevetik a képzőhely küldetésnyilatkozatával, a program céljaival és feladataival.

A célok és feladatok alapvetők a mesterképző programok valamennyi aspektusával szemben, erre az alapra kell épülnie a képzési program tervezésének, fejlesztésének és természetesen az értékelésének is. A program feladatai az elérendő oktatási eredmények szerint határozandók meg.

Minden egyes követelmény a mesterfokú könyvtár- és információtudományi tanulmányok egy-egy lényeges összetevőjét képviseli. Az értékelés részeként az ALA Akkreditációs Bizottsága megvizsgál minden komponenst, bár a végső ítéletet a tanulási környezet és a megvalósítás teljessége határozza meg. Az akkreditációra vonatkozó döntést az értékelés egésze és nem annyira az elszigetelt részelemek figyelembevétele határozza meg.

A Követelményrendszerrel ellentétes bármilyen igazságtalan diszkrimináció az életkor, a származás, a bőrszín, a politikai meggyőződés, a fogyatékoság, a nemi hovatartozás, az egyéni életvitel, a családi állapot, a nemzetiség, a faji hovatartozás, a vallás, a szexuális orientáció vagy a veterán státus alapján.

A követelmények

I. Küldetés, célok és feladatok

I.1 A képzőhely küldetése és céljai szerinti képzési program feladatainak teljesítéséhez szükséges a széles alapokon álló tervezési folyamat, amelybe bevonandó a program által szolgálni kívántak köre is. A program céljai és feladatai olyan minőségi oktatást támogatnak, amely összhangban van az anyaintézmény értékrendszerével, valamint a képzőhely kultúrájával és küldetésével.

I.2 A program feladatait a teljesítendő oktatási eredmények szempontjából kell meghatározni, tükrözve:

I.2.1 a könyvtár- és információtudományi tanulmányok lényeges jellemzőit; azaz a rögzíthető információ és tudás mibenlétét, kezelésüket és használatukat megkönnyítő szolgáltatásokat és technikákat, beleértve az információ és a tudás létrehozását, közvetítését, azonosítását, válogatását, megszerzését, szervezését, leírását, tárolását és visszakeresését, megőrzését, elemzését, interpretálását, értékelését, szintézisét, terjesztését és kezelését,

I.2.2 a szakterület filozófiáját, alapelveit és etikáját.

I.2.3 a meghatározó szakmai szervezetek irányelveiben és dokumentumaiban megfogalmazott szakmai alapelveket,

I.2.4 azon értékeket, amelyekkel az oktatás és a gyakorlat hozzájárul a szakterület fejlődéséhez,

I.2.5 a kutatás fontosságát a szakterület tudásbázisának kialakításában,

I.2.6 a könyvtár- és információtudományi tanulmányok más szakterületekhez való hozzájárulásának fontosságát,

I.2.7 annak fontosságát, ahogy más szakterületek hozzájárulnak a könyvtár- és információtudományhoz,

I.2.8 a könyvtári és információs szolgáltatások szerepét a gyorsan változó multikulturális, multietnikumú, soknyelvű társadalomban, ideértve más rászoruló csoportok szolgálatát is,

I.2.9 a könyvtári és információs szolgáltatások szerepét a gyorsan változó technikai feltételek és a globális társadalom keretei között,

I.2.10 a program célcsoportjának igényeit.

I.3 A Követelményrendszer szerint minden program megítélésében az a döntő, milyen mértékig teljesíti a kitűzött feladatokat. A képzőhely küldetésével összhangban, a program egyértelműen megfogalmazott, nyilvánosságra hozott és folyamatosan revideált céljai és feladatai jelentik a külső és belső értékelés alapvető kereteit. A program céljainak és feladatainak értékelésébe bevonandók az érintett személyek is: a hallgatók, az oktatók, a munkáltatók, a végzett hallgatók és más érintettek.

II. Tanterv

II.1 A tanterv a célokon és a feladatokon nyugszik, szisztematikus tervezési folyamat eredményeképpen alakul ki. Az általános keretrendszeren belül a tanterv határozza meg – az oktatási tapasztalatok alapján – az elsajátítandó elméletet, alapelveket, gyakorlatot és értékrendszert, ami szükséges a könyvtári és információs szolgáltatások ellátásához is.

II.2 A tanterv középpontjában a rögzíthető információ és tudás áll, valamint azok a szolgáltatások és technológiák, amelyek ennek kezeléséhez és használatához szükségesek. A könyvtár- és információtudományi tanulmányok tanterve magában foglalja az információ és a tudás létrehozását, kommunikációját, azonosítását, válogatását, megszerzését, szervezését és leírását, tárolását és visszakeresését, megőrzését, elemzését, interpretálását, értékelését, szintézisét, terjesztését és kezelését.

II.3 A tanterv

II.3.1 elősegíti a szolgáltatásokban meghatározó szerepet vállaló könyvtárosok és információs szakemberek fejlődését,

II.3.2 hangsúlyosan kezeli a releváns szakterületeken folyó alap- és alkalmazott kutatások eredményeit tükröző növekvő tudásanyagot,

II.3.3 integrálja az elméletet, az alkalmazást és a technikai eszközök használatát,

II.3.4 választ ad a gyorsan változó multikulturális, multietnikumú, többnyelvű társadalom igényeire, ideértve más rászoruló csoportok igényeit is,

II. 3.5 választ ad a technológia és a globalizált társadalom gyorsan változó igényeire,

II.3.6 útmutatást ad a szakma jövőbeli fejlesztéséhez,

II.3.7 támogatja a folyamatos szakmai előrehaladást.

II.4 A tanterv lehetővé teszi a hallgatók számára, hogy egy koherens tanulási programban vegyenek részt, amelyben találkoznak az egyéni igények, célok és törekvések a képzőhely kidolgozta program követelményeivel, és amely biztosítja az eredményes karrierépítéshez szükséges kompetenciák megszerzését. A kooperatív felsőfokú programoknak megfelelően a tanterv magában foglal interdiszciplináris kurzusokat és kutatást, gyakorlati tapasztalatszerzési lehetőséget és más hasonló tevékenységeket is. A tantervben a kurzusok tartalmának, egymáshoz kapcsolódásuknak és sorrendjüknek egyértelműnek kell lennie.

II.5 Ha a programban szerepelnek speciális szakmai tevékenységekre és szolgáltatásokra vonatkozó tanulmányok is, ezeket a speciális témákat általános könyvtár- és információtudományi alapokra kell építeni. A speciális témák tervezésénél figyelembe kell venni a megfelelő szakmai szervezeteknek az ismeretekre és a kompetenciákra vonatkozó normáit.

II.6 A tantervnek, tekintet nélkül a képzőhely által választott megvalósítási helyre és formára, illeszkednie kell ehhez a Követelményrendszerhez.

II.7 A tantervet folyamatosan felül kell vizsgálni és meg kell újítani; a folyamatos értékelés és fejlesztés az előremutató tervezés alapja. A tanterv értékelése magában foglalja a hallgatók teljesítményének és későbbi eredményeinek figyelemmel kísérését. Az értékelésbe be kell vonni a program célközönségét is: a hallgatókat, az oktatókat, a munkáltatókat, a végzett hallgatókat és más érintett csoportokat.

III. Oktatói kar

III.1 A képzőhelynek rendelkeznie kell a program feladatainak végrehajtására alkalmas oktatói karral. A teljes munkaidőben foglalkoztatott oktatók megfelelnek az anyaintézmény által meghatározott szakképzettségi követelményeknek, és mind létszámban, mind szakterületük tekintetében elegendően vannak ahhoz, hogy a program által elvárt oktatási, kutatási és szolgáltatási feladatok nagyobb részét ellássák, függetlenül a végrehajtás helyétől és idejétől. A részmunkaidőben foglalkoztatott oktatók kiegyensúlyozzák és kiegészítik a teljes munkaidejű oktatók hiányzó kompetenciáit. Azoknál a speciális tantárgyaknál, amelyeknek oktatásához nincs megfelelő szakértelemmel rendelkező teljes munkaidős oktató, a részmunkaidősök jelentősen gazdagíthatják a program sokszínűségét és színvonalát.

III.2 A képzőhely az oktatás, a kutatás és a minőségi szolgáltatások elsődleges fontosságát demonstrálja a kinevezésekkel és megbízásokkal, az innováció támogatásával, az ösztönző tanulási és kutatási környezet biztosításával.

III.3 A képzőhely külön irányelvekkel rendelkezik az eltérő kulturális, etnikai és nyelvi háttérrel rendelkező oktatók alkalmazására is. Az egyértelmű és igazságos személyzeti politikát és a szabályzatokat nyilvánossá és mindenki számára hozzáférhetővé kell tenni, és következetesen kell alkalmazni.

III.4 Az oktatói kar valamennyi tagjának képzettségéhez hozzátartoznak az adott oktatási területhez kapcsolódó kompetenciák, a technikai tudatosság, a hatékony tanítási képesség, valamint a megfelelő szakmai szervezetekben való aktív részvétel.

III.5 Az oktatói kar valamennyi tagjának képzettségéhez hozzátartozik a folyamatosan dokumentált tudományos és kutatómunka.

III.6 Az oktatók különböző felsőoktatási intézményekben szerzett magas fokú végzettséggel rendelkeznek. Az oktatói kar bizonyítja a sokszínűséget, a tudományos kutatásra való képességet, és a program tartalmának megfelelő speciális tudást. Ezenkívül demonstrálja a felsőfokú oktatás tervezéséhez és értékeléséhez szükséges készségeket, rendelkezik megfelelő tapasztalattal, kapcsolata van más tudományterületek oktatóival, valamint közeli és folyamatos kapcsolatot tart fenn a szakma képviselőivel. Az oktatói kar olyan intellektuális környezetet teremt, amely elősegíti a program céljainak maradéktalan megvalósítását. A fenti tulajdonságok a program végrehajtásának helyszínétől és időpontjától függetlenül jellemzik az oktatói kart.

III.7 Az oktatói feladatok illeszkednek a program igényeihez, valamint az egyes oktatók kompetenciáihoz és érdeklődési köréhez. Ezek a feladatok biztosítják, hogy az oktatás színvonala folyamatosan és egyenletesen tartható legyen, és számításba veszik az oktatómunkához, a hallgatókkal való személyes foglalkozáshoz, a kutatáshoz, a szakmai fejlődéshez, az intézeti és szakmai feladatok ellátásához szükséges időt.

III.8 Az oktatói kart megállapított eljárásrend szerint rendszeresen értékelni kell; az értékelés kiterjed az oktatás, a kutatás és a szolgáltatás területén mutatott teljesítményre és az

innovációkra. Az intézet belső működési rendje szerint az értékelés folyamatába be kell vonni az oktatókat, a hallgatókat és másokat is.

IV. Hallgatók

IV.1 A képzőhely maga alakítja ki a hallgatók toborzására, felvételére, anyagi támogatására, besorolására, valamint más oktatási és adminisztratív kérdésekre vonatkozóan az elveit, amelyek összhangban állnak a képzőhely küldetésével, valamint a program céljaival és feladataival. Az alapelvek egyben tükrözik a program célközönségének igényeit és értékrendszerét is. A program törekszik a változatos társadalmi háttérű, kulturálisan, etnikailag és nyelviileg egyaránt sokszínű hallgatóság felvételére és megtartására. A hallgatóság összetételének olyannak kell lennie, amely elősegíti a képzőhely küldetésének és a program céljainak és feladatainak megfelelő tanulási környezet fenntartását.

IV.2 A képzőhelynek friss, pontos és könnyen elérhető információkat kell adnia önmagáról a hallgatók és a nagyközönség számára. Ide tartozik a program céljainak és feladatainak meghirdetése, a tantervek leírása, információk az oktatói karról, a felvételi követelmények, a lehetséges anyagi támogatások, a hallgatók teljesítményének értékelésére vonatkozó kritériumok, az elhelyezkedés támogatásának módja, valamint egyéb elvek és eljárások. A képzőhelynek bizonyítania kell, hogy meg tudja valósítani ezeket az elveket.

IV.3 A felvételi követelményeket következetesen kell alkalmazni. A programra felvételt nyert hallgatók rendelkeznek akkreditált felsőoktatási intézményben szerzett alapidomával (baccalaureatus); a felvételi követelmények, illetve előfeltételek bármely pontja alóli mentesség feltételeit pontosan meg kell határozni, és következetesen kell alkalmazni. A felvételi kérelem elbírálásakor értékelni kell a tanulmányi eredményeket, az intellektuális képességeket és egyéb képzettségeket, illetve ezek viszonyát a program céljaihoz és feladataihoz, valamint az egyén életpályára vonatkozó elképzeléseihez. Az intézményi irányelvek és programok keretén belül egyes programok felvételi eljárása biztosítja, hogy a jelöltek rendelkezzenek a program (sikeres) teljesítéséhez és a szakma műveléséhez szükséges elegendő érdeklődéssel, képességgel és képzettséggel.

IV.4 A hallgatók számára lehetővé kell tenni, hogy koherens tanulmányi programot állítsanak össze, amelyben az egyéni szükségletek, célok és törekvések összhangban vannak a képzőhely által kitűzött követelményekkel. A hallgatók rendszeres és sokoldalú értékelést kapnak teljesítményükről, és mindig kérhetnek útmutatást, tanácsot, valamint segítséget az elhelyezkedéshez.

IV.5 A képzőhely kialakította körülmények elősegítik a hallgatók részvételét a tanulási folyamat egészének meghatározásában és a célok kitűzésében. A hallgatók létrehozhatják saját szervezeteiket, valamint részt vehetnek a tanulmányi és hallgatói ügyeket érintő irányelvek kialakításában, módosításában és foganatosításában.

IV.6 A képzőhely a hallgatói teljesítmények értékelésének eredményeit felhasználja a program továbbfejlesztésében. Megállapítja azt az eljárásrendet, amelynek segítségével rendszeresen értékelhető, hogy a programnak a hallgatókra vonatkozó tudományos és adminisztratív alapelvei és azok megvalósítása milyen mértékben érik el a kitűzött célokat. Az intézményi eljárásoknak megfelelően az értékelési folyamatba be kell vonni az oktatókat, a hallgatókat, a dolgozókat és másokat.

V. Irányítás és gazdálkodás

Irányítás

V.1 A képzőhely szerves része, de egyben önálló szervezeti egysége is az intézménynek. Önállósága elegendő annak biztosítására, hogy a program szellemi tartalmát, az oktatók kiválasztását és kinevezését, valamint a hallgatók kiválasztását az intézmény általános irányelvei szerint a képzőhely maga határozza meg. Az anyaintézmény gondoskodik a program megvalósításához szükséges forrásokról és adminisztratív támogatásról.

V.2 A képzőhely oktatóinak, dolgozóinak és hallgatóinak ugyanolyan joguk és lehetőségük van, hogy képviseltessék magukat az intézmény tanácsadó és döntéshozó testületeiben, mint az intézmény hasonló szervezeti egységeinél. A képzőhely adminisztratív kapcsolatai más szervezeti egységekkel erősítik az intellektuális környezetet, és támogatják az interdiszciplináris párbeszédet; továbbá az adminisztratív kapcsolatok bátorítják az anyaintézmény életében való részvételt.

V.3 A program vezetőjének ugyanolyan cím, fizetés, státus és döntési jogkör jár, mint az anyaintézmény más, hasonló egységei vezetőinek. A vezetőnek azonkívül, hogy megfelel az oktatóktól elvárt képzettségi követelményeknek, rendelkeznie kell vezetői készségekkel, irányítási képességgel, tapasztalattal, valamint ismernie kell a szakterülete és a felsőoktatás fejlődési irányait, hogy felelősséggel lássa el hivatalát. A képzőhely vezetője olyan intellektuális környezetet teremt, amelyben a képzőhely küldetése és céljai megvalósulhatnak, feladatait teljesíteni lehet. Ez a környezet egyszersmind ösztönzőleg hat az oktatókra és a hallgatókra, hogy kapcsolatokat építsenek más felsőoktatási intézményekkel, és elősegíti a hallgatók szakmai szocializációját is.

V.4 A képzőhely adminisztratív és egyéb munkatársai az elvárt módon segítik a vezetőt és az oktatói kart, saját felelősségi körükben közreműködnek a képzőhely küldetésének és a program céljainak teljesítésében. Az intézményi kereteken belül a képzőhely a vezető és az oktatói kar által közösen kidolgozott döntési mechanizmusokat működtet, melyeket rendszeresen ellenőriznek, értékelnek, és hasznosítják az eredményeket.

Finanszírozás

V.5 Az anyaintézmény köteles gondoskodni a könyvtár- és információtudományi képzés a Követelményrendszer elvei szerinti megvalósításához és fejlesztéséhez szükséges folyamatos és kielégítő finanszírozásról. A támogatás olyan mértékű, hogy biztosítja a méltányos elvárások szerinti pénzügyi életképességet, és igazodik az oktatói kar és az adminisztratív személyzet létszámához, az oktató- és kutatómunkához, valamint a szolgáltatásokhoz szükséges felszerelés- és eszközszükséglethez.

V.6 A program vezetőjének, az oktatóknak és a többi munkatársnak a javadalmazása igazodik a végzettségükhöz, szakmai tapasztalatukhoz, vállalt feladataikhoz és teljesítményükhöz, valamint elegendő ahhoz, hogy a program céljainak és feladatainak megvalósításához szükséges munkaerőt odavonzza, támogassa és megtartsa.

V.7 A kutatási projektekhez, a szakmai továbbképzéshez, az utazáshoz és a fizetett szabadságokhoz szükséges intézményi források más, hasonló szervezeti egységekkel egyenlő feltételek szerint állnak rendelkezésre. Ugyanez érvényes a hallgatóknak az anyaintézmény nyújtotta anyagi támogatására a különböző szervezeti egységekben.

V.8 A képzőhely tervezési és értékelési eljárásaihoz hozzátartozik az adminisztrációs rendszer, a gazdálkodás és a finanszírozási kérdések vizsgálata is. Az intézményi eljárás módnak megfelelően az értékelési folyamatba bevonhatók az oktatók, a munkatársak, a hallgatók és mások is. Az értékelés eredményét hasznosítani kell a folyamatos fejlesztés és a távlati tervezés során.

VI. Tárgyi források és eszközök

VI.1 A program tartalmazza a feladatai teljesítéséhez elegendő tárgyi forrásokat és eszközöket.

VI.2 A tárgyi források és eszközök biztosítják a hallgatók és az oktatók számára a funkcionális tanulási környezetet; növelik a kutatás, a tanítás, a szolgáltatások, a konzultáció és a kommunikáció lehetőségeit; valamint elősegítik a képzőhely programjainak hatékony irányítását, a megvalósítás helyétől és idejétől függetlenül.

VI.3 Az oktatáshoz és kutatáshoz szükséges feltételekhez, valamint a hallgatók és oktatók igényeinek szolgálatához hozzátartozik a könyvtári ellátás, a multimédiás forrásokhoz és szolgáltatásokhoz való hozzáférés, a korszerű számítógépes és informatikai technika, az önálló tanuláshoz megfelelő körülmények és a dokumentumkészítéshez szükséges eszközök.

VI.4 A könyvtárak és médiaközpontok munkatársainak, a programhoz biztosított szolgáltatásainak, valamint az informatikai eszközöknek és más segítséget nyújtó tárgyi eszközöknek eleget kell tenniük a használat megkövetelte színvonalnak és a speciális igényeknek. Ezek az eszközök, melyekhez a megfelelő személyzet is tartozik, könnyen és igény szerint elérhetőek, hozzáférhetőek fogyatékosok számára is, tekintet nélkül arra, hogy a program milyen formában és helyszínen kerül megvalósításra.

VI.5 A képzőhely tervezési és értékelési folyamatába beletartozik annak vizsgálata, hogy a program megvalósításához szükséges tárgyi források és eszközök használata megfelelő-e. Az intézményi eljárás módnak megfelelően az értékelési folyamatba bevonhatók az oktatók, a hallgatók és mások is.

Utószó

A Könyvtár- és információtudományi képzés mesterfokú programjainak akkreditációs követelményrendszere az 1972-es akkreditációs követelményrendszer felülvizsgálatának eredménye. A követelmények hat nagy területet érintenek: Küldetés; Célok és feladatok; Tanterv; Oktatói kar; Hallgatók; Irányítás és gazdálkodás; Tárgyi források és eszközök.

A felülvizsgálatot az Akkreditációs Bizottság egy albizottsága végezte, amelynek munkájában részt vettek az Amerikai Jogi Könyvtárosok Egyesületének (American Association of Law Libraries), az Amerikai Könyvtárosok Egyesületének (American Library Association), az Amerikai Információtudományi Társaságnak (American Society for Information Science), a Könyvtár- és Információtudományi Oktatók Egyesületének (Association for Library and Information Science Education), a Kanadai Könyvtárosok Egyesületének (Canadian Library Association), az Orvosi Könyvtárosok Egyesületének (Medical Library Association), a Szakkönyvtári Egyesületnek (Special Libraries Association) és az Amerikai Levéltárosok Egyesületének (Society of American Archivists) képviselői.

A Követelményrendszer kidolgozása során a felülvizsgálatot végző albizottság tagjai felismerték, mekkora értéket és lehetőséget rejt magában, hogy gondolataikat – különösen néhány kulcsfontosságú területen – megoszthatják az olvasóikkal. Az alábbiakban a revíziós munka során elkészült magyarázatok egy rövidített változata olvasható, annak érdekében, hogy segítse az olvasókat a követelmények lényegének megértésében, valamint hogy definiáljon néhány kulcsfogalmat és kifejezést.

A Követelményrendszer első fejezete meghatározza a szakterület lényegét és kapcsolódási pontjait a képzéshez, illetve a kutatáshoz. Definiálja a 'könyvtár- és információtudományi tanulmányok', valamint a 'könyvtár- és információtudományi képzőhelyek' fogalmát. Ezeknek a definícióknak az a célja, hogy lehetővé tegyék a képzőhely számára minden olyan (egy vagy több) mesterfokú program akkreditációra való benyújtását, amely ehhez a területhez tartozik, függetlenül annak elnevezésétől (pl. Információtudományi mesterképző program, Könyvtártudományi mesterképző program, Könyvtártudományi MA-program, Mesterfokú program az információs források kezelésére stb.).

A 'képzőhelynek' nevezett egység lehet autonóm intézet egy felsőoktatási intézményen belül, vagy egy tanszék egy intézeten belül, vagy bármilyen más, az adott intézményben elfogadott egység.

A Követelményrendszer kizárólag a mesterfokú képzési programokra vonatkoznak, de a képzőhely bármely más programjának küldetése, céljai és a feladatai is meg kell hogy feleljenek a mesterképző programok elvárásainak.

A Követelményrendszer egyértelművé teszi, hogy a program megvalósításának helye és eszközei (pl. távoktatás, zártláncú televízió) csak a teljes program egy aspektusaként befolyásolják az akkreditációt. A Követelményrendszer nem favorizálja, de nem is diszkriminálja a távoktatást. Az akkreditáció során a programokat a megvalósítás helyétől és eszközeitől függetlenül, egyforma szempontok szerint értékeli.

A Követelményrendszer kijelentő mondatokban fogalmaz, és miközben a minőséghez vezető utat nem részletezi, az akkreditációt csak a magas minőségi szintet elérő programok kaphatják meg. Gyakran használja például a kiválóság fogalmát, ami arra utal, hogy a Követelményrendszer az oktatási programokat a kiváló színvonal elérésére ösztönzi.

A Követelményrendszer hangsúlyozza az innovációt, és aktivitásra ösztönöz a szakterület művelése és fejlesztése tekintetében.

A Követelményrendszer egyértelműen hivatkozik az értékelési eredmények folyamatos hasznosítására. Az akkreditáció a teljes program értékelésén alapul; tehát ha egy követelmény valamelyik összetevője nem megfelelő, az nem feltétlenül eredményezi a követelmény megghiúsulását. Hasonlóképpen, ha egy követelmény nem teljesül, attól még egy program megkaphatja az akkreditációt.

A Követelményrendszer szóhasználatában a kutatás az alábbiakat jelenti: (1) változatos és széles körű tudományos tevékenység; (2) az eredmények megfelelő eszközökkel történő kommunikálása.

Az 'oktatói kar' alatt a Követelményrendszer a teljes oktatói gárdát érti, beleértve a teljes munkaidejű és a részmunkaidős oktatókat is. Utalások történhetnek valamelyik csoportra (teljes munkaidejű, részmunkaidős) vagy mindenkire, esetleg 'minden egyes' vagy 'adott' oktatókra.

A Követelményrendszer átfogó állásfoglalást tartalmaz a diszkriminációra vonatkozóan. Ennek alapja számos hasonló nyilatkozat elemzése volt, amelyeket egyetemek, szakmai szervezetek és könyvtárak használnak. Az 'igazságtalan' szót használja, mivel az oktatási programok alkalmazhatnák igazságos megkülönböztetést a felvételi politikában, például ösztöndíjak odaítélésénél vagy más hasonló esetekben.

A társadalom 'multikulturális, multietnikumú és soknyelvű' jellegére sokszor hivatkozik a Követelményrendszer, hiszen a célok és feladatok kijelölésénél, a tantervi tervezésnél, az oktatók és a hallgatók kiválasztásánál és megtartásánál egyaránt kívánatos a különbségek elismerése.

A felülvizsgálat idején (1989-1992) az alábbiak voltak a legfontosabb kérdések: az irányvonalak kijelölése; a szakterület definiálása; a diszkrimináció; a távoktatás; a különbözőségek; a kiválóság; a jövőkép; a globalizáció; az innováció; kapcsolatépítés más tanulmányi területekkel és oktatási egységekkel; irányítás; többféle végzettséget adó programok; folyamatos értékelés; filozófia, alapelvek és etika; a kutatás; specializációk; a technika; a használók.

Az ALA Akkreditációs Bizottság által használt anyagok beszerzéséhez segítséget nyújt az Akkreditációs Hivatal. Ezekhez az anyagokhoz tartoznak az akkreditáció során használt dokumentumok, a szakmai szervezetek által kiadott oktatáspolitikai irányelvek, amelyeket fel lehet használni a mesterfokú képzési programok tervezésénél és értékelésénél.

**Az Amerikai Könyvtáros Egyesület és az Amerikai Iskolai Könyvtárosok
Egyesülete követelményrendszere**

**Az iskolai könyv- és médiatárosok mesterfokú képzésének
alapprogramja**

A mű eredeti címe:

**ALA/AASL standards for initial programs for school library media
specialist preparation**

2003

2. BEVEZETÉS A PROGRAM KÖVETELMÉNYRENDSZERÉBE

Az Iskolai könyv- és médiatáros képzési program (School Library Media Specialist Preparation Program) azon a filozófián és küldetésen alapul, melyet az Amerikai Iskolai Könyvtárosok Egyesülete (American Association of School Librarians, a továbbiakban AASL) iskolai könyv- és médiatárosi program nemzeti irányelveiben lefektetett: „biztosítani kell, hogy a tanulók és az intézmény munkatársai az eszmék és az információk hatékony felhasználói legyenek”. E célkitűzésnek tehát azon jelöltek tesznek eleget, akik:

- biztosítják a dokumentumok valamennyi formájához való fizikai és intellektuális hozzáférést,
- fejlesztik az olvasási készséget, a nyomtatott és a vizuális dokumentumok, valamint az információk és gondolatok használatára ösztönöznek,
- más pedagógusokkal együttműködve megtervezik az egyéni tanulói igényekhez igazodó tanulási stratégiákat.

Az iskolai könyv- és médiatáros képzési programban részt vevőknek lehetőségük nyílik arra, hogy munkájukat tanárként és információs szakemberként is magas színvonalon lássák el. E felfogásban az iskolai könyvtári és média programnak és az iskolai könyv- és médiatáros feladatkörnek szerves része az együttműködési, a vezetési és a technikai ismeretek. (AASL, 1998)

Az iskolai könyv- és médiatáros képzési program alapvető célja tehát: felkészíteni a jelölteket arra, hogy a közoktatásban (pre K-12) iskolai könyv- és médiatárosokként szolgáltató és irányító feladatot lássanak el. A program olyan filozófián, elvi alapokon és etikán nyugszik, amely révén biztosítható, hogy a diákok és az intézmény munkatársai hatékonyan tudják az eszméket és az információkat felhasználni a tanulás és tanítás, az információszerzés és -átadás, az olvasásfejlesztés és a programirányítás terén. A program hasznosítja az olvasás, a tanítás és a szolgáltatás terén végzett kutatásokat, és meghatározza a könyvtári szolgáltatások szerepét a sokszínű és változó társadalomban.

Annak érdekében, hogy a képzésből kikerülők eleget tudjanak tenni a nagy kihívást jelentő elvárásoknak, az AASL az Amerikai Könyvtáros Egyesület (American Library Association, a továbbiakban ALA) nevében is – a kutatási eredmények, a nemzeti és állami szakmai dokumentumok, a szakértői vélemények alapján, elfogadva a legjobb gyakorlatokat – szigorú követelményrendszert dolgozott ki. Az ALA akkreditál könyvtárosi MA fokozatként vagy a Tanárképzés Nemzeti Akkreditációs Bizottsága (The National Council for Accreditation of Teacher Education, a továbbiakban NCATE) a speciális, könyv- és médiatárosi MA-fokozatként, mely az iskolai könyv- és médiatárosok első szakmai képesítési fokozata. Az új követelményrendszer szerint az iskolai könyv- és médiatárosok képzésében csak az MA-programot kínáló intézményeket fogják elismerni. Amiatt azonban, mivel néhány államnak van MA szint (mesterfok) alatti oktatása, illetve képesítése, az ALA/AASL kérésre felülvizsgálja az MA szint alatti, illetve a BA szintet meghaladó képesítési programokat és minőségüket, de nem fogja azokat elismerni, föltüntetni kiadványaiban, weboldalán.

3A. A KÖVETELMÉNYRENDSZER KIDOLGOZÁSÁNAK MENETE

1988-ban az ALA csatlakozott a NCATE-hoz, és az ALA tizenegy részlegének egy tagját, az AASL-t hatalmazta fel az irányelvek kidolgozására és ismertetésére.

1998 óta az ALA Akkreditációs Hivatala (Office of Accreditation) volt a felelős az ALA szervezetén belül történő mindennemű akkreditációs feladatért, s az NCATE adminisztratív felügyeletéért is. A hivatal igazgatóhelyettese együttműködik az AASL vezérigazgatójával, aki NCATE hivatalos kapcsolattartója. Az ALA Akkreditációs Hivatala régóta részt vesz a valamennyi könyvtártípus (közkönyvtárak, iskolai könyvtárak, felsőoktatási könyvtárak, szakkönyvtárak) számára könyvtárosokat képző könyvtár- és információtudományi képzőintézmények akkreditációs folyamatának kialakításában és ellenőrzésében.

A jelen követelményrendszer, mely egy többéves projekt eredménye, az AASL/NCATE Guidelines and Competencies című kiadványa helyébe lép. Az AASL – dr. Ken Haycock által vezetett – az Iskolai Könyv- és Médiatáros Készségei (Competencies for School Library Media Specialists) elnevezésű bizottsága kidolgozott egy új követelményrendszert. Ennek keretében egyesítették az 1988-as és 1998-as AASL könyvtári média program irányelveit (Information Power), valamint aktualizálták és pontosították a kutatási területet és irodalmát.

A dr. Marilyn Shontz által vezetett operatív munkacsoport erre alapozva folytatta az NCATE Iskolai könyv- és médiatáros képzési program követelményeinek (Program Standards for School Library Media Specialist Preparation) kidolgozását. A munkacsoport tagjai kiszélesítették az ismeretek és a kutatási terület határait olyan módon, hogy áttekintették a gyakorlatban legjobban bevált könyv- és médiatári programokat és az olyan kapcsolódó dokumentumokat mint a National Board of Professional Teaching Standards for Library Media, továbbá összeállították a követelményeket, értelmezve és magyarázatokkal látva el azokat. Az így elkészült dokumentum első változatát az AASL Bizottsága (AASL Board), az AASL Tagszervezeteinek Közgyűlése (AASL Affiliate Assembly), az AASL tagjai, fontos érdekelt személyek és más ALA részlegek ellenőrizték. Az átdolgozott terv ismertetése és megvitatása konferenciákon (nemzeti, regionális, állami) szakcsoportokban, nyilvános meghallgatásokon, levélben, publikációkban és levelezőlistákon folyt.

Miután a követelményekről szóló jelentést az AASL teljes bizottsága megismerte és jóváhagyta, átvizsgálásra átadták az NCATE Szakbizottságának (AASL Speciality Area Board) és más NCATE részlegeknek. 2001 októberében az NCATE Szakbizottságának éves ülésén hivatalosan is előterjesztették az AASL Követelményeit (AASL Standards) és a jelentést. A bizottság ezek után a további vizsgálat érdekében véleményezte és ajánlásokkal látta el azt.

Az AASL összehívott egy NCATE felülvizsgálati csoportot az NCATE Szakbizottsága véleményének és ajánlásainak vizsgálatára. A munkacsoportot dr. Gail Dickinson és az AASL Végrehajtó Bizottságának tagja, Frances Roscello vezette.

A dokumentumot benyújtották az AASL Bizottságához felülvizsgálat céljából, és 2002. június 16-án a Tanács ülésén jóváhagyták. Az anyag felkerült az AASL weblapjára és június elején eljutott az AASL elektronikus vitafórumára. Az általános vitára az ALA éves konferenciáján július 16-án került sor. A találkozó után egy bizottság áttekinti a változtatásokat, és jelenleg terveket készít a végső változathoz.

3B. ESZMEI ALAPOK

A program követelményei: filozófia, elvárások, értékek

Az iskolai könyv- és médiatáros képzési program követelményeinek elsődleges célja, hogy olyan diplomás szakembereket képezzenek, akik a közoktatásban (pre K-12) iskolai könyv- és médiatárosok lesznek. A program követelményeinek összhangban kell lenniük az országos és az egyes államokban érvényes iskolai könyv- és médiatárosi követelményekkel, s biztosítaniuk, hogy a jelöltek képesek legyenek teljesíteni az iskolai könyv- és médiatári programnak az AASL által megfogalmazott célkitűzéseit: „biztosítani kell, hogy a tanulók és az intézmény munkatársai az eszmék és az információk hatékony felhasználói legyenek”. A sikeres jelöltek ezért a könyv- és média programban a szolgáltatások 3 meghatározó területére összpontosítanak:

- a tanítás és tanulás,
- az információhoz való hozzáférés és információszolgáltatás,
- a programirányítás.

Az iskolai könyv- és médiatárosok jelöltekben megvan a lehetőség arra, hogy jó tanárok és ugyanakkor hatékony információs szakemberek legyenek. Ahogy azt a könyv- és médiatárosok Nemzeti Bizottsága (National Board) tanúsítványa megállapítja: „ismerik a források széles körét és azok elérési módját; interdiszciplinális gyűjteményt alakítanak ki, ami megfelel a tanulóközösség életkori és kulturális igényeinek; a tanárokkal együtt érdeklődést keltő, információgazdag környezetet hoznak létre. Jól ismerik az iskola tantervét és vezető szerepet töltenek be a minőségi tanítás és oktatás megvalósításában.”

Ez a filozófia a szakmai követelmények múlt századi fejlődésének eredménye. A legelső, a középiskolák könyvtárai számára kidolgozott követelmények a Nemzeti Oktatási Egyesület (National Educational Association) égisze alatt születtek meg 1920-ban. Ezt 1925-ben az általános iskoláké követte. Az ALA 1945-ben hozta nyilvánosságra az első, közoktatásra (K-12) vonatkozó követelményrendszert. Ez meghatározta az iskolai könyvtárak szolgáltatási feladatait. Az 1960-ban megjelent Iskolai könyvtári program követelményei (Standards for School Library Programs) tükrözték az iskolai könyvtárosok szerepkörében bekövetkezett alapvető változást: a tanulók közvetlen ellátására és a tanári felelősségre helyezve a hangsúlyt. Az Iskolai könyv- és médiatári programok követelményrendszere (Standards for School Library Media Programs)(1969), mely számos szakmai szervezet közreműködésével született meg, hangsúlyozta az iskolai könyvtárosokkal és más iskolai médiaszakértőkkel szemben támasztott követelmények egységbe foglalását. Ezek a követelmények nyomatékossították a médiával kapcsolatos készségek elsajátításának szükségességét.

Az 1975-ös követelményrendszer, a Körzeti és iskolai médiaprogramok (Media Programs: District and School) nagyobb figyelmet szentel a helyi és a körzeti döntéshozatalról gondoskodó szisztematikus tervezésnek. Az iskolai könyvtárost ekkor már a teljes oktatási program szerves részének tekintették. Az Information Power (1988) című kiadvány fogalmazta meg az érvényben lévő küldetést: „biztosítani kell, hogy a tanulók és az intézmény munkatársai az információk és az eszmék hatékony felhasználói legyenek”. Az 1988-as követelményrendszer kimondta, hogy az iskolai könyv- és médiatáros felelőssége, hogy a partnerség létrehozásában és a tervezés elindításában vezető szerepet töltsön be. Az Information Power: Building Partnerships for Learning (1998) című kiadvány az 1988-as követelményrendszeren alapult, és az iskolai könyv- és médiatáros szerepét a tanár partnereként jelölte meg. Az Information Power: Building Partnerships for Learning (1998) összefüggést állapított meg az iskolai könyv- és média program működése és a diákok tanulmányi teljesítménye között.

Az iskolai könyv- és médiatárosnak az oktatásban betöltött szerepe az évek alatt felértékelődött és fontossá vált. Az iskolai könyvtár gyűjteményének mennyisége és minősége és az ahhoz való hozzáférés biztosítja, hogy a világon föllelhető forrásokat bármely formátumban valamennyi diák el tudja érni. A program tervezésének és értékelésének is sokkal körültekintőbbnek kell lennie. Végeredményben a tanulók teljesítménye egyre inkább az iskolai könyv- és média program céljainak központjába kerül. Ezért azoknak a programoknak is, amelyek a ma könyv- és médiatárosait képzik, tükrözniük kell ezeket az értékeket és pedagógiai elvárásokat.

A program céljai

A program céljai, ahogy az Information Powerban olvasható, a nemzet által az iskolai könyvtárosokra rótt feladatból erednek:

- szisztematikus tanulás révén biztosítani az információkhoz az intellektuális hozzáférést,
- az információk fizikai elérésének biztosítása
- a tanulás során olyan tapasztalatok biztosítása, melyek a felhasználókat jó ítélőképességű fogyasztókká és gyakorlott információ-előállítóvá teszik,
- az oktatási és információs technikák alkalmazása során gondoskodás az irányításról, az oktatásról és az együttműködésről,
- olyan források és gyakorlat biztosítása, melyek támogatják az egész életen át tartó tanulást, alkalmazkodva a különböző tanítási, tanulási módokhoz, továbbá az eltérő oktatási módszerekhez, érdeklődéshez és teljesítőképességhez,
- a különböző forrásokon és tevékenységeken keresztül bemutatni a tapasztalatok, a vélemények, a szociális és kulturális perspektívák sokféleségét, alátámasztva azt a felfogást, hogy a szellemi szabadság és az információhoz való hozzáférés nélkülözhetetlen egy demokrácia felelős polgárai számára.

A képzési program a könyvtári és információs tanulmányok legfontosabb sajátosságait figyelembe véve integrálja az elméletet és annak alkalmazását. A program – megfelelően a szakterület filozófiájának, alapelveinek és etikájának – biztosítja, hogy a diákok és az intézmény munkatársai az eszmék és az információk hatékony felhasználói legyenek. A program hasznosítja a szakmához kapcsolódó kutatást, oktatást és szolgáltatásokat, valamint segíti a könyvtári szolgáltatások szerepének kialakítását a sokszínű és változó társadalomban.

A program által nyújtott alapismeretek

Az iskolai könyv- és médiatáros sajátos céljai a könyvtároság tágabb felfogásához illeszkednek. A könyvtároság célja, hogy az információforrások, az információhoz jutás, a technika, a menedzsment és a kutatás terén fejlessze és használja képességeit és tudását, mely alapja a könyvtári és információs szolgáltatásnak.

Az iskolai könyvtároság alapszemponthja **az információs műveltség**: képesség a különböző forrásokból származó és különböző formátumú információk elérésére, értékelésére és felhasználására. Az AASL követelményeinek megfelelően az információs műveltséggel rendelkező diák független és társadalmi felelősséggel bíró tanuló. A mai világban való boldoguláshoz a tanulónak gyakorlatra lesz szüksége a kommunikáció, a kritikus gondolkodás és a problémamegoldás terén. Az információs műveltség az egész életre szólóan adja meg az önmegvalósításhoz szükséges kapcsolatot az információkhoz és az eszmékhez.

Az információhoz való hozzáférés, az információs szolgáltatás korunk iskolai könyv- és médiatárosai számára az első a szolgáltatások három területe közül. A múltban az iskolai könyvtárak tartalmazták valamennyi, az iskola számára szükséges forrást. A forrásalapú és konstruktivista tanulásfelfogás azonban elfogadottá tette, hogy az információkhoz való

intellektuális és fizikai hozzáférés igénye sokkal fontosabbá vált. Az iskolai könyv- és médiatáros, aki szilárd alappal rendelkezik az információk értékeléséhez, és aki technikailag képzett az információkeresésben és -szervezésben, továbbá támogatja a szellemi szabadság elvét, képes információban gazdag tanulási környezetet kialakítani az iskolában. A könyvtári média programnak támogatnia és inspirálnia kell a gyermekeket céljaik elérésében, spontán érdeklődésük és kíváncsiságuk kielégítésében.

A **tanítás és a tanulás** az iskolai könyvtárosság második területe. Az iskolai könyvtári és média program korábbi változatai a konzultáló szerepre és az erős helyi irányítására helyezték a hangsúlyt. A mostani viszont valódi partnerkapcsolatot igényel, ahol is az iskolai könyv- és médiatáros a teljes oktatási folyamatban együttműködik a szaktanárral. Az iskolai könyv- és médiatáros az oktatási együttműködésben sajátos perspektívát képvisel, mert a könyvtári program minden tanulóhoz és minden tantervi területhez eljut. A kutatások azt mutatták, hogy a tanulók teljesítménye nőtt a kooperatív tervezés és tanítás révén. Ezért az iskolai könyv- és médiatárosnak irányító szerepet kell betöltenie a tanterv és az oktatás fejlesztésében.

A **program irányítása** alkotja az alapismeretek harmadik területét: „a forrásközpont programjait, a szolgáltatásait és a munkatársakat úgy kell tudni irányítani, hogy a szolgáltatások igazodjanak az iskolában kialakított oktatási célokhoz.” (Haycock, p. 307) Az iskolai könyv- és médiatárosnak értenie kell a menedzsmenthez, érthetően kell kommunikálnia, és fel kell készülnie a taktikai kockázatvállalásra. Továbbá, támogatásért kell közbenjárnia, és olyan környezetet kell kialakítania, amely hozzájárul a tanulók előmeneteléhez. A hatékony iskolai könyvtári média programok hozzá fognak járulni a tanulmányok sikeréhez, az olvasás fejlesztéséhez, és erősítik az iskolakultúrát. Az iskolai könyvtári média program hozzájárul az egész életen át tartó tanulás szokásának kialakulásához azáltal, hogy hozzáférést biztosít a forrásokhoz az iskolában és azon túl. Az iskolai könyv- és médiatáros részt vesz a munkatársak ismereteinek bővítésében. Ezért a hatékony iskolai könyv- és médiatáros a ’középről irányítás’, az első az egyenlők közt elvei szerint végzi irányítói tevékenységét.

Programtrendek

Hopkins 1999-es, az iskolai könyv- és médiatárosok képzéséről szóló jelentése szerint a következő területekre kell összpontosítani:

- a felnőttoktatás, a felnőttek tanulási módszereinek hangsúlyos kezelése, középpontba állítva az iskolai könyv- és médiatárosok együttműködését a szaktanárokkal, s az ő oktatásukat,
- a tanuláselméletek, és a diákok tanulási módszerei,
- az iskolai könyv- és médiatáros szerepe tanárként és oktatásvezetőként,
- az iskola tantervének kidolgozása,
- a tanulóközösségek és az interdiszciplináris oktatás.

Az átdolgozott programkövetelmények tükrözik ezeket a változásokat és választ adnak az oktatási trendekre. A legutolsó program-felülvizsgálat óta az oktatás hangsúlya a kimeneti mutatókon alapuló tanulásra került, és a legtöbb állam olyan követelményeket dolgozott ki, amelyek leírják a tanulóktól elfogadható és elvárható jártasságok szintjét. A követelményrendszer tükrözi a pedagógiai elszámoltathatóság iránti közérdeklődést. Az egységesített tesztek gyakran szolgálnak követelményalapú értékelési eszközökként, a pedagógiai gyakorlat azonban az autentikus, többdimenziójú és komplex értékelő eszközök használatát részesíti előnyben. Az autentikus tanulási módszerek alkalmazása jól igazodik ahhoz az iskolai könyvtári gyakorlathoz, amely az információs műveltségre helyezi a

hangsúlyt. Azok az iskolai könyv- és médiatárosok, akik együttműködnek a szaktanárokkal az autentikus tanulás megtervezésében, elsajátításában és értékelésében, hozzájárulnak ahhoz, hogy a diákok egész életük során alkalmazni és tökéletesíteni tudják a kutatómunka révén megszerzett készségeiket.

Az elmúlt évtizedben az oktatás is elkötelezte magát amellett, hogy valamennyi diák a neki megfelelő képzést kapja. Nagyobb hangsúly került a speciális, átlagostól eltérő igények kielégítésére. A Digital Divide (Digitális megosztottság) kérdése a különböző tanulói képességekkel és tapasztalatokkal kapcsolatos érzékenység kapcsán merült fel. Az iskolai könyvtári média program alkalmas arra, hogy választ adjon erre a kérdésre, mivel lehetővé teszi a különböző típusú források leghatékonyabb fizikai és intellektuális elérését. Ezért az iskolai könyv- és médiatáros-jelölteknek a stratégiák egész sorát kell elsajátítaniuk annak érdekében, hogy felismerjék a tanulóközösség speciális igényeit, gondoskodjanak a releváns forrásokról és az irányításról, a technikáról.

4. KÖVETELMÉNYEK

Az alábbiakban négy speciális programkövetelmény meghatározása és részletezése következik. Az egyes követelmények leírása bevezetővel és a legátfogóbb elvárások megadásával indul. Az ezt követő táblázat, azokat a tevékenységeket tartalmazza, melyek bizonyítják, hogy a jelöltek alaposan elsajátították a szükséges készségeket. A jelöltek készségeinek és ismereteinek leírására három szint szolgál: *nem elfogadható*, *elfogadható*, *cél*.

A hallgatók nem szükségszerűen fogják valamennyi követelményt a *cél*ként megjelölt szinten teljesíteni. Az *elfogadható* szint sok esetben elegendő, bár nem a legideálisabb. A *cél* szint elemei az *elfogadható* szint elemeire épülnek, azokat bővítik. Ezért a jelöltektől elvárható a *cél* szint és az *elfogadható* szint együttes teljesítése. A jelöltek egyesíthetik a *cél* szint és az *elfogadható* szint elemeit. A táblázatot egy magyarázó rész követi, amely leírja az alapfilozófiát és az átfogó elveket, melyek megadják a tanulóközösségben a szakképzett iskolai könyv- és médiatáros szerepét és felelősségét.

1. KÖVETELMÉNY: AZ ESZMÉK ÉS AZ INFORMÁCIÓK FELHASZNÁLÁSA

Az iskolai könyv- és médiatáros-jelöltek az eszmék és információk hatékony felhasználásához szükséges kompetenciák fejlesztésével, az érdeklődés felkeltésével támogatják az olvasási kedvet és az egész életen át tartó tanulást. Változatos stratégiákat alkalmazva biztosítják a tanulóközösség valamennyi tagja számára a források és a különböző formátumú információk elérését. A jelöltek az iskolai könyv- és médiatári program és a szolgáltatások részeként támogatják az eredményes és etikus információkeresés elsajátítását.

Az eredményes és etikus információkeresés

<i>Nem elfogadható</i>	<i>Elfogadható</i>	<i>Cél</i>
A jelöltek kevésbé vagy egyáltalán nem tudnak keresést végezni. Nem tudják elkülöníteni a felhasználói igényeket. Nem ismerik föl, milyen a tanulók érdeklődési köre, igényei, s nem is támogatják azokat. Figyelmen kívül hagyják a törvényes és etikus gyakorlatot.	A jelöltek a különböző céloknak megfelelő stratégiákat alakítanak ki, az információk megtalálásához, értékeléséhez és felhasználásához. Meghatározzák a diákok érdeklődését és motivációit. Együttműködnek a tanulóközösséggel az eszmei tartalomhoz való a hozzáférés, a kommunikáció és az értelmezés vonatkozásában. A jelöltek ragaszkodnak a jogi és etikai irányelvekhez, s másoknak is ezt ajánlják	A jelöltek támogatják, bemutatják a kurrens és releváns információs műveletek és források, beleértve a legújabb technikák hatékony használatát. A különböző céloknak megfelelően többféle stratégiát is kialakítanak a változatos formátumú információk megtalálásához, értékeléséhez és felhasználásához. A referenz szolgáltat megtervezésében a hagyományos és az elektronikus szolgáltatásokat egyaránt felhasználják, hogy valamennyi igénynek messzemenőig megfeleljenek. Megtervezik és oktatják a jogszerű és etikus eljárásokat.

Műveltség és olvasás

<i>Nem elfogadható</i>	<i>Elfogadható</i>	<i>Cél</i>
A jelöltek kevéssé vagy egyáltalán nem ismerik az olvasási folyamatot. Nem járatosak a gyermek- és ifjúsági irodalomban.	A jelöltek tisztában vannak a gyermek- és ifjúsági irodalom fő irányzataival. Az irodalmi anyagokból úgy válogatnak, hogy azok játékon befolyásolják a fiatal olvasók és tanulók eltérő érdeklődési körét és igényeit. Különböző módszerekkel népszerűsítik a szabadidős olvasást. Az olvasás örömét a maguk példáján mutatják be, ezzel ösztönözve a kreatív önkifejezés és az egész életen át tartó olvasás szokását.	A jelöltek ismerik a múlt és a jelen gyermek- és ifjúsági olvasmányait, irányzatait és kulturális vonatkozásait. Elemzik és alkalmazzák a műveltség és az olvasás terén elért eredményeket, hogy képesek legyenek válogatni és ajánlani a különböző típusú és szintű anyagokat, melyek elősegítik az olvasási tevékenységet és fejlesztik az olvasási készséget. A tanárokkal együttműködve beépítik az irodalmat a tantervbe. Elültetik a többiekben az olvasás örömeinek érzését, ami elvezet az egész életen át tartó olvasáshoz.

Az információhoz való hozzáférés

<i>Nem elfogadható</i>	<i>Elfogadható</i>	<i>Cél</i>
A jelöltek kevéssé vagy egyáltalán nem rendelkeznek az információhoz való hozzáféréssel kapcsolatos tudással. Nem ismerik a szakma törvényes és etikus gyakorlatát.	A jelöltek támogatják a könyv- és médiatár, illetve annak szolgáltatásai rugalmas és nyitott elérését. Felismerik forrásokhoz és a szolgáltatásokhoz való igazságos hozzáférést gátló tényezőket. Megkönnyítik a hozzáférést a nyomtatott, a nem nyomtatott és az elektronikus dokumentumokhoz. A jelöltek eleget tesznek a szakma törvényi és etikai előírásainak, s másoknak is azt ajánlják.	A jelöltek elemzés alapján és élve a könyvtári média programnak a különböző igényekre vonatkozó lehetőségeivel rugalmas és nyitott hozzáférést alakítanak ki a könyv- és médiatárhoz, s szolgáltatásaihoz. Stratégiai terveket készítenek, hogy az iskolai közösség egésze számára biztosítsák az információkhoz való fizikai és intellektuális hozzáférést. Felismerik az információkhoz való távoli hozzáférés eszközeit. Képviselik és támogatják a magánszféra, a bizalmas kezelés, a szellemi tulajdon és a szellemi szabadság elvének gyakorlatban történő érvényesítését.

A tanulást ösztönző környezet

<i>Nem elfogadható</i>	<i>Elfogadható</i>	<i>Cél</i>
A jelöltek kevésbé vagy egyáltalán nincsenek tudatában, hogy a könyv- és médiatári környezet milyen hatással van a tanulásra.	A jelöltek különböző módokat ismernek, amelyekkel pozitív oktatási légkört lehet teremteni és fenntartani az iskolai könyv- és médiatárban. Felismerik az összefüggéseket a diákok tanulását befolyásoló tárgyi eszközök, programok és a környezet között. A tanulóközösség használati szokásait figyelembe véve tervezik és szervezik meg a könyv- és médiatári központot.	A jelöltek az együttműködés különböző módszereivel képesek megteremteni és fenntartani egy pozitív és vonzó oktatási légkört a technikailag jól felszerelt könyv- és médiatárban. A szolgáltatások elemzéséhez és fejlesztéséhez kutatásokon – beleértve a gyakorlati kutatásokat is – alapuló adatokat használnak.

Magyarázat Az eszmék és az információk felhasználása – követelményéhez

Napjaink iskolai könyv- és médiatárosának fel kell készítenie a fiatalokat arra, hogy részt tudjanak venni az információs társadalomban, megtanítva őket 'tanulni'. 'Tanulók' mindazok, akik érdeklődnek, akik információkat keresnek, új problémák esetén alkalmazzák azokat, és végül megállapítják, hogy a kapott információk mennyire feleltek meg az elvárásaiknak. (IP p.131)

Az iskolai könyv- és médiatáros-jelölteknek hatékony és etikus információkereső stratégiákat kell bemutatni. Amennyiben az iskolai könyv- és médiatáros rendelkezik ezekkel a készségekkel, gondoskodni tud az iskolai közösség igényeinek eleget tevő információkról, és segíteni tudja a tanulókat információs igényeik megfogalmazásában.

Az iskolai könyv- és médiatáros-jelölt munkájával arra ösztönöz másokat, hogy egész életükben olvassanak, tanuljanak. Alkalmazza ismereteit az olvasási folyamat, a gyermek- és ifjúsági irodalom és a felnőtt olvasóknak szóló tanácsadás terén, segíti a különböző tanulókat **az eltérő** formátumú források közötti válogatásában. Mivel az iskolai könyv- és médiatárosok együttműködnek az egész iskolai közösséggel, különösen alkalmasak arra, hogy az irodalmat beépítsék a tanítási programokba, s hogy megosszák személyes esztétikai élményeiket az olvasásról és a kreatív önkifejezés egyéb módjairól.

A könyv- és médiatáros-jelöltnek képesnek kell lennie a pozitív, műveltséget adó, technikailag jól felszerelt oktatási környezet és a vonzó könyv- és médiatári légkör megteremtésére. A jelölt olyan stratégiát dolgoz ki, mely rugalmasan, a tantervi igényekhez igazodva, a tanítás előtt, után és alatt teszi hozzáférhetővé a könyv- és médiatárat. Az iskolai könyv- és médiatáros-jelöltnek megvan a tudása, képessége és akarata ahhoz, hogy az iskola közösségével együttműködve kialakítsa a könyv- és médiatárat, lehetőséget teremtve a kutatómunkára, a böngészésre, az olvasásra, a képi és hangdokumentumok használatára, a kreatív munkára és a tanulási tapasztalatok megosztására. Mindezek a tevékenységek figyelembe veszik a kivételességeket és különbözőségeket, megfelelő fizikai és szellemi alkalmazásokat biztosítva, amelyek megfelelnek

az összes diák igényeinek. Az iskolai könyv- és médiatáros-jelölt ismeri az igényt az információk távoli elérésére s hogy a közösséget bevonja a diákok oktatásába, képletesen kiterjeszti a könyv- és médiatár falait az on-line hozzáférés és a webportálok révén. Az iskolai könyv- és médiatárosnak ismernie kell és be kell tartania a szakma törvényi és etikai előírásait, képviselve a szellemi szabadság, a bizalmasság és a szellemi tulajdon elvét. Így a könyvtári és média program elősegíti a demokratikus párbeszédet és kritikát.

Példák a megvalósításra:

- A tanórákon különféle stratégiákat alkalmaznak az olvasási készség és a műveltség fejlesztésére, azaz a szerzők, az illusztrátorok, a szép- és szakirodalom, a multimédia értékelő bemutatására.
- A dokumentumokban megjelenik a gyermek- és ifjúsági irodalom széles körű ismerete; a dokumentumok etikus használata; az eszmék és információk – például bibliográfiák, projektek, rendezvények, reklámkiadványok, webes oktatási anyagok vagy webhelyek tervezése – hatékony felhasználása.
- A tervek átfogják a program valamennyi elemét, úgymint a tárgyi eszközök megtervezése és használata, a technikai eszközökhöz való hozzáférés és használatuk, a kivételes igényekhez való alkalmazkodás, a pénzügyi erőforrások elosztása, az irányelvek és az eljárások; a közös katalógizálás, a könyvtárközi kölcsönzési szervezetek és a hálózatok helyi, regionális, állami és nemzeti szinten való ismerete.
- Az ütemtervekben bemutatják a tanulóközösség eszközhasználatát.
- A videoszalagok bemutatják a kommunikáció különböző típusait, mint például a tájékoztatást, a tanácsadást az olvasmányok kiválasztásánál vagy az olvasást motiváló rendezvényeket.
- Elemzéseket végeztek az olvasás, a művelődés területén: az irodalmi műfajok, az olvasói szokások, az elektronikus dokumentumok olvasása vagy az olvasástanítás új irányzatai vonatkozásában.
- Az útmutatók leírják az információkereső magatartást és az információfeldolgozáshoz szükséges ismereteket, például egy-egy tantárgyhoz kapcsolódóan, az egyéni érdeklődési terület vagy információforrás formátuma szerint.
- Weboldalak: kiemelik a jelöltek által készített iskolai könyvtári webhelyeket, melyek – tartalmazzák a megfelelő információforrásokat, az olvasásra ösztönző kezdeményezéseket, valamint az általános szabályokat és eljárásokat, például az információkhoz való hozzáférésről és etikus használatukról.
- A speciális rendezvények – mint az író-olvasó találkozók, olvasást ösztönző programok vagy az információs műveltséggel kapcsolatos iskolai tennivalók – tervei kitérnek a rendezvény előtti, alatti és utáni teendőkre.
- A poszterek és tájékoztatók megadják azt, hogyan lehet elérni az információs adatbázisokat a könyvtárból, otthonról, az osztályteremből vagy máshonnan.

2. KÖVETELMÉNY: TANÍTÁS ÉS TANULÁS

Az iskolai könyv- és médiatáros-jelöltek megtervezik és elmélyítik az együttműködést a szaktanárokkal annak érdekében, hogy az információfeldolgozási ismeretek és készségek tanítása beépüljön az osztálytermi munkába. Partnerei más oktatási szakembereknek is az információs készségeket integráló tanterv kifejlesztésében és megvalósításában. A jelöltek olyan oktatást terveznek és valósítanak meg, amely figyelembe veszi a diákok érdeklődését, kedvteléseit és igényeit, amelyek előmozdítják a tanulást.

A tanulók és a tanulás ismerete

<i>Nem elfogadható</i>	<i>Elfogadható</i>	<i>Cél</i>
A jelöltek alig vagy egyáltalán nem ismerik a tanulók személyiségét, a tanulás folyamatát s az attól való eltéréseket. Nem mérik fel és nem dokumentálják a tanulók érdeklődési területe, a tanulás, az információs készségek átadása és a tanulók teljesítménye közötti összefüggéseket.	A jelöltek olyan könyv- és médiatári oktatást terveznek, amely megállapítja azokat a tanulói igényeket, oktatási módszereket és információs eljárásokat, melyek beépíthetők az információs készségek tanításába. A jelöltek segítik a diákok és a tanulóközösség valamennyi tagját a tanulásban, közöttük azokat is, akiknek eltérő tanulási stílusa, képességei és igényei vannak. Az információs készségek kialakítása a tanulók érdeklődésén, tanulási igényén alapul, és összefügg a diákok iskolai eredményeivel.	A jelöltek biztosítják, hogy a könyv- és médiatári tanterv dokumentálva legyen, ami meghatározó valamennyi diák tanulmányi előmenetele szempontjából.

A hatékony és felkészült tanár

<i>Nem elfogadható</i>	<i>Elfogadható</i>	<i>Cél</i>
A jelöltek úgy dolgozzák ki az óraterveket egymástól függetlenül, hogy alig vagy egyáltalán nincsenek tekintettel a tanítási módszerekre. Tanításuk során csak néhány stratégiát mutatnak be, és kevés forrást használnak. A diákok tanulását nem értékelik.	A jelöltek a szaktanárokkal közösen tervezik, tanítják és értékelik az információs készségeket. Az iskolai könyv- és médiatáros mint az információs ismeretek tanára több oktatási stratégiát és felmérő eszközt alkalmaz. Az oktatás megtervezésénél elemzik a diákok érdeklődési területeit és motivációit. A diákok tanulási tevékenységét tanárokkal és más oktatókkal közösen alakítják ki, valósítják meg és értékelik a gyakorlatban.	A jelöltek dokumentálni és megfelelő módon közölni tudják az együttes oktatásnak a diákok teljesítményét növelő hatását. Rendszeressé teszik a kommunikációt az iskola és a családok között.

Az információs műveltség tanmenete

<i>Nem elfogadható</i>	<i>Elfogadható</i>	<i>Cél</i>
A jelöltek olyan információs műveltségi tantervet dolgoznak ki, amely elkülönül a tanterv egészétől, és amely kizárólag hagyományos nyomtatott dokumentumokkal rendelkező könyvtári kutatáshoz, kereséshez szükséges készségekre épít.	A jelöltek stratégiái integrálják az információs műveltség tantervét a tanterv egészébe. A jelöltek technikai eszközök alkalmazásával támogatják a hatékony és igazságos hozzáférést az információkhoz a nyomtatott forrásokon túl is. A jelöltek segítik a diákokat az információ eléréséhez, elemzéséhez és bemutatásához szükséges technikai eszközök használatában.	Az iskolában a jelöltek feladata az, hogy az információs műveltség tananyaga integráltan jelenjen meg a tantárgyakban. A jelölt által támogatott információs műveltségi tananyag lehetővé teszi, hogy a diákok megfelelő tanulási módszert alakítsanak ki és az iskolai közösség tanulmányi elvárásai teljesüljenek.

A tanítás és tanulás című rész magyarázata

Az iskolákat azért hozták létre, hogy művelt állampolgárokat képezzenek, továbbá a diákoknak olyan alapkészségeket adjanak át, melyek az egész életen át tartó tanuláshoz szükségesek. Az egész életen át tartó tanulás egyik legfontosabb eleme az információs műveltség. Ahogy az információfeldolgozást integrálni kell a tantervbe, az iskolai könyv- és médiatárosnak is úgy kell azt a tanításba integrálnia, együttműködve a szaktanárokkal, csapatot alkotva az oktatási célkitűzések megtervezésében és teljesítésében, valamint annak értékelésében, hogyan fejlődnek ki, illetve integrálódnak a tanulói munkába az információs készségek.

Az iskolai könyv- és médiatáros az információs műveltség szakértője az iskolában, problémákat old meg információs készségei hatékony használatával, új ismereteket keres értékek után kutatva az információ világában.

Az iskolai könyv- és médiatárosnak ismernie kell az emberi fejlődést, a tanuláselméletet, a tanulói magatartást és az oktatástervezést. Az ő felelőssége olyan oktatás kialakítása, amely a diákokat az információs műveltség megszerzésére ösztönzi, valamint arra, hogy önálló tanulók legyenek és társadalmilag felelősen használják az információkat és az információs technológiát. (IP p.63) Az iskolai könyv- és médiatáros a tanulás laboratóriumaként alakítja ki a könyv- és médiatárat, mint amit arra terveztek, hogy segítse a diákokat abban, hogy az információk és eszmék hatékony és eredményes felhasználóivá váljanak. Az iskolai könyv- és médiatáros más tanárokkal együttműködve, az egyes tudományágak határait átlépve valamennyi tantárgyba integrálja az információs műveltséget (NBPTS, standard IV).

Az információs műveltség nemzeti követelményei (Information Power) és az állami szintű információs tantervek intézkednek a könyv- és médiatáros és a szaktanár együttműködéséről a tervezésben. A tervezésnek olyan értékelést kell tartalmaznia, mely pontosan tükrözi és segíti is a diákok tanulását. Az információs korban a kutatás, a tájékozódás a tanulás alapvető eleme, és a könyvtári média program a záloga e törekvés megvalósításának. Az iskolai könyv- és médiatáros az elindítója és katalizátora az informálódás, az ismeretszerzés iránti vágy felkeltésének az iskolában.

Példák a megvalósításra:

- A tanórák követik az információs műveltségnek az AASL által meghatározott nemzeti követelményrendszerét; a jelölt szemmel láthatóan ismeri az emberi fejlődést, a tanuláselméleteket és az oktatástervezést; alkalmazza a differenciált oktatást a külön elbánást igénylő diákok esetében, és felhasználja az autentikus tanulási módszereket.
- A dokumentumokból kitűnik az információs műveltség követelményrendszerének és a közoktatás (K-12) tantervének ismerete; az oktatás megtervezésében, a tanításban és az értékelésben tekintettel van a diákok különbözőségére (eltérő tanulási stílus osztályösszetétel, viselkedés, kivételek, egyéb).
- Az önreflexió: a jelöltnek van elképzelése arról, hogyan lehet az elindítója és a katalizátora az ismeretszerzés, az informálódás iránti vágy felkeltésének az iskolában.
- A tanítás értékelése tartalmazza az önértékelést, a gyakorlat bírálatát és a szakfelügyelők értékelését is.
- A feladat megtervezésében és értékelésében felhasználják azokat az erőfeszítéseket, melyeket a jelölt az iskolában az érdeklődés fölkeltsége érdekében tett.
- Az értékelés eszközei: a diákok készségeinek fejlődését különböző módszerek és eszközök alkalmazásával méri (ellenőrző listák, táblázatok, portfólió stb.).

- A weboldalak mutatják, hogy a jelölt az információs és tantervi igények területén szakértővé vált.
- A portfóliók olyan videoszalagon rögzített bemutató tanítási órákat és más munkákat tartalmaznak, melyekben az információs műveltség készségei egy adott szaktárgy anyagába integrálódnak.

3. KÖVETELMÉNY: EGYÜTTMŰKÖDÉS ÉS IRÁNYÍTÁS

Az iskolai könyv- és médiatáros-jelöltek vezető szerepet töltenek be az iskolai könyvtári média programok kidolgozásában, kapcsolatot tartva fenn a tágabb könyvtári és oktatási közösséggel is. A program középpontjában a diákok tanulása és tanulmányi teljesítménye áll, de segíti a tanárok és más pedagógusok személyes és szakmai fejlődését is, bemutatva az információk és eszmék hatékony és eredményes felhasználását.

Kapcsolat a könyvtáros társadalommal

<i>Nem elfogadható</i>	<i>Elfogadható</i>	<i>Cél</i>
A jelöltek nem ismerik fel, hogy az iskolai könyvtári média program számára milyen haszonnal járhat kapcsolatok létesítése a szélesebb könyvtáros társadalommal. Kevésbé vagy egyáltalán nem ismerik fel a szakmai szervezetek és lapok szerepét szakmai tevékenységükben.	A jelöltek képesek a forrásmegosztás, a hálózattá szerveződés, a közös irányelvek és eljárások fejlesztése érdekében kapcsolatot kiépíteni más könyvtárakkal és a szélesebb könyvtáros társadalommal. A jelölt ki tudja fejteni a szervezetek és a lapok szerepét saját szakmai fejlődésében.	A jelöltek olyan stratégiákat alkalmaznak, melyek biztosítják a kapcsolatot az iskolai közösség és a szélesebb köz-, felsőoktatási, szakkönyvtári rendszerrel és az információs központokkal. A jelöltek részt vesznek a szakmai szervezetek munkájában.

A partner tanár

<i>Nem elfogadható</i>	<i>Elfogadható</i>	<i>Cél</i>
A jelöltek képtelenek kifejtetni, hogyan hozható létre az integrált könyv- és média program egy elszigetelt iskolai könyv- és médiatár esetén.	A jelöltek bemutatják, közzéteszik és támogatják az oktatás és a könyvtárosi tevékenység etikus és legális alapelveit. Felismerik az iskolai és a területi bizottságokban, valamint a tantestületi fejlesztő munkában való részvétel fontosságát.	A jelöltek felkészülnek arra, hogy az iskolában és a helyi szervezetekben vezető szerepet töltsenek be. A jelöltek megosztják tudásukat a szakképzett kollégákkal az oktatástervezés és az értékelés terén.

Az oktatásirányító

<i>Nem elfogadható</i>	<i>Elfogadható</i>	<i>Cél</i>
A jelöltek nem ismerik az alapvető pedagógiai irányzatokat és az oktatásügyet. Minimális ismeretekkel rendelkeznek más tudományterületek szakmai szervezeteiről vagy más oktatási szakemberek szerepéről. Az iskolában passzív szerepet játszanak.	A jelöltek ki tudják fejteni a könyvtári média program és az aktuális oktatási irányelvek és kiemelt kérdések közötti kapcsolatot. Felismerik más oktatási szakemberek és szakmai szervezetek szerepét. Értelmezik az iskolák számára azokat a módokat, amelyekkel a könyvtári program hozzájárulhat az iskola fejlődéséhez. A szaksajtóban található információkat felhasználják a könyvtárfejlesztésre.	A jelöltek olyan könyvtári média programot fejlesztenek ki, amely tükrözi a legjobb oktatási és könyvtári gyakorlatot. Teljes mértékben ismerik az oktatás területén jelentkező aktuális irányelveket és feladatokat. Tervet készítenek szakmai fejlődésük érdekében, hogy megindokolják szakmai döntéseiket. Az iskolai fejlesztésekben a vezetőség partnereként a jelöltek segítséget nyújtanak a tanároknak az új tanítási módszerek és gyakorlat elsajátításában. A jelöltek megosztják az információkat, alkalmazzák a kutatási eredményeket és bekapcsolódnak a gyakorlati kutatásba.

Az együttműködés és irányítás című rész magyarázata:

Az Information Power koncepciója az együttműködés, a vezetés és a technológia központi eszméin nyugszik. Ezek az eszmék megerősítik az Information Power jövőképet, és egységessé teszik az iskolai könyv- és médiatáros különleges munkájának felelősségéről és vezető szerepéről folyó eszmecserék témáját. A jelölteknek tisztában kell lenniük a könyv- és médiatárosnak az iskolában betöltött mind a négy szerepével.

- Tanárként az iskolai könyv- és médiatáros együttműködik a tanulókkal és a tanulóközösség más tagjaival, hogy felmérje a tanulással kapcsolatos és információs igényeket; hogy megtalálja és hasznosítsa azokat a forrásokat, amelyek ezeknek az igényeknek megfelelnek; és hogy értelmezni és közvetíteni tudják a források nyújtotta információt.
- Oktatási partnerként az iskolai könyv- és médiatáros a tanárokkal és másokkal közösen meghatározza a tanulók igényeit, a tanterv tartalmát, a tanulmányi eredményeket, valamint a sokféle nyomtatott, nem nyomtatott és elektronikus információforrás kapcsolódásait.
- Információs szakemberként az iskolai könyv- és médiatáros irányítói és szakértői szerepet tölt be a különböző típusú információforrások elérése és értékelése vonatkozásában; együttműködve a tanárokkal, a vezetőkkel, a tanulókkal, elérhetővé teszi az információkat; megtervezi azt, hogy hogyan lehet az információkat keresni, elérni és értékelni a könyv- és médiatárban és azon kívül

- Programvezetőként az iskolai könyv- és médiatáros együttműködik a tanulóközösség tagjaival, hogy meghatározzák az iskolai könyvtári média program irányelveit, és hogy irányítsák és vezessék az ehhez kapcsolódó összes tevékenységet.

A közösségi információforrások – beleértve a többi könyvtárat, múzeumokat, főiskolákat és egyetemeket, a helyi üzleti és civil szervezeteket – az iskolai könyvtári média program természetes szövetségesei a tanulás segítésében, a forráshasználat bátorításában, az önálló információhasználat fejlesztésében. Az együttműködési programok, kooperatív gyűjteményfejlesztés és a könyvtárközi kölcsönzés jó példák a könyvtárközi kapcsolatok előnyeire. Az iskolai könyv- és médiatáros-jelöltek ismerik az egyes könyvtártípusok: a felsőoktatási, a köz- és a szakkönyvtárak, információs központok különböző feladatkörét, és kapcsolatot tudnak létesíteni más könyvtári szakemberekkel a felhasználók érdekében.

Oktatási partnerként, együttműködve az iskolai közösség egészével, a könyv- és médiatáros-jelölt vezető szerepet tud vállalni az irányelvek, az alkalmazás és a tantervek kidolgozásában, hogy azok segítségével a diákok az információs és kommunikációs készségek egész sorát sajátítsák el. Az együttműködés során az iskolai könyv- és médiatáros-jelölt egyes tanárokkal a fontosabb területeken szoros munkakapcsolatot alakíthat ki: az autentikus tanulási feladatok és az értékelés megtervezése, valamint az információs és kommunikációs készségeknek az egyes tárgyakba való integrálása, megfelelve a tantárgyi követelményeknek is. (IP, p. 4-5)

A vezetés az együttműködéshez hasonlóan alapvető a kapcsolatteremtésben. A könyv- és médiatáros erősíti a program kapcsolatait azáltal, hogy a tanterv és az oktatás területén vezetőként dolgozik az iskolai közösségen belül, megszervezi és népszerűsíti az iskolán belüli és kívüli tanulási lehetőségeket. Az iskolai könyv- és médiatáros a helyi, az állami és a regionális szintű politikába és döntéshozatalba bekapcsolódva propagálja az információs műveltség fontosságát a diákok valamennyi tantárgyának vonatkozásában. Az iskolai könyv- és médiatáros a szakmai szervezetekben vezető szerepet vállalva népszerűsíti a szakmát a jelenlegi és a majdani kollégáinak, más tudományágak művelői és azok szervezetei körében is képviseli az iskolai könyvtári média program ügyét.

Példák a megvalósításra:

- A tanórákon a szaktanárokkal együtt tanítanak; a jelöltek belső szolgáltatásokat alakítanak ki a tantestület számára; a jelöltek autentikus tanulási feladatokat és felméréseket terveznek meg, és a kívánt információs és kommunikációs készségeket úgy integrálják, hogy az megfeleljen a tantárgyi követelményeknek.
- A dokumentumok tükrözik a vezetési stratégia, az elvárások és a célok tudásalapú fejlesztését; azt mutatják, hogy a jelöltek olvassák és használják a kurrens szakmai lapokat; hogy a jelöltek kapcsolatban állnak más típusú könyvtárak és információs központok szakembereivel weboldalak látogatása, megbeszélések és e-levelezés révén; hogy a jelöltek a munkába állásuk előtt tanulmányozták és önkéntesként részt vettek az iskolai könyvtár munkájában.
- A portfóliók dokumentálják a szakmai tevékenységet, a helyi, állami és/vagy nemzeti szintű szakmai szervezeti tagságot, a konferenciákon és műhelybeszélgetéseken való részvételt és az írott szakmai fejlesztési terveket.
- A táblázatok a tananyag elsajátítását tantárgyanként és évfolyamonként mutatják be.
- Elemzések bizonyítják, hogy a jelöltek különböző gyűjteményelemző technikákkal (szükségletek vizsgálata, tananyag-feltérképezés, egységesített listák stb.) módszeresen értékelik a gyűjteményt.

- Útmutatók készültek tantárgyanként és oktatási szintenként a különböző formában megjelenő információk kiválasztásához, eléréséhez és értékeléséhez.
- Az önreflexió: a jelölt ismeri saját vezetői stílusát, a szaktanárokkal és más iskolai szakemberekkel kapcsolatot létesít, proaktív vezetési stílussal a kitűzött célok elérése érdekében tervez.

4. KÖVETELMÉNY: PROGRAMIRÁNYÍTÁS

Az iskolai könyv- és médiatáros-jelöltek az iskola küldetésének támogatása jegyében, a legjobb könyvtártudományi és programigazgatási gyakorlatnak megfelelően irányítják a könyvtári és média programot.

Az információforrások kezelése: válogatás, szervezés, használat

<i>Nem elfogadható</i>	<i>Elfogadható</i>	<i>Cél</i>
A jelöltek alig ismerik az elfogadott könyvtári irányelveket, eljárásokat és gyakorlatot az információk válogatása, szervezése és használata terén.	A jelöltek professzionális válogató eszközök és értékelési szempontok segítségével a nyomtatott, a nem nyomtatott és az elektronikus forrásokat válogatják, elemzik és értékelik olyan minőségi gyűjtemény kialakítása érdekében, amely megfelel a különböző tantárgyi és a személyes igényeknek. A követelményeknek és az elfogadott gyakorlatnak megfelelően megszervezik a könyv- és médiatár felszerelését és gyűjteményét (nyomtatott, nem nyomtatott és elektronikus). Támogatják a felhasználók szellemi szabadságának és a magánszférának elvét. A források és a technológiák hatékony alkalmazása érdekében úgy terveznek, hogy azok megfeleljenek a különböző felhasználói igényeknek.	A jelöltek állományelemzések, kutatásértékelések és eljárások alkalmazásával olyan kiegyensúlyozott gyűjteményre törekcsenek, amely tükrözi a tartalom és a formátumok sokszínűségét, bemutatva multikulturális társadalmunkat. A gyűjteményfejlesztésre és állományelemzésre, az irányelvekre vonatkozó terveik biztosítják az eszközökhöz és a forrásokhoz való rugalmas és egyenlő hozzáférést. Olyan eljárásokat dolgoznak ki, melyek elemzik a könyv- és médiatár irányelveinek, eljárásainak és működésének hatékonyságát. Az irányelveknek és eljárásoknak támogatniuk kell a szellemi szabadság és a magánszféra elvét a felhasználók valamennyi korcsoportja számára.

A humán és pénzügyi erőforrások és a fizikai eszközök kezelése

<i>Nem elfogadható</i>	<i>Elfogadható</i>	<i>Cél</i>
A jelöltek keveset tudnak ahhoz, hogy az irányelveket, az eljárásokat és az alapismereteket hatékonyan alkalmazzák. A felszerelés és a program igényei közötti összefüggést nem ismerik fel kellően.	A jelöltek olyan eljárásokat, irányelveket dolgoznak ki és értékelnek, amelyek megfelelnek az iskola céljainak és az iskolai könyvtári média program speciális igényeinek, pl.: gyűjteményfejlesztés és -gondozás, motiváló anyagok, elfogadható használati szabályzat. Olyan bevett vezetési elveket és gyakorlatokat alkalmaznak, amelyek illeszkednek a személyi, pénzügyi és működési adottságokhoz. Az egyének, a kiscsoportok és teljes osztályok számára is megfelelő helyet biztosítanak.	A jelöltek a könyvtári és média program összes humán, pénzügyi és fizikai forrásait szervezik, kezelik és értékelik. A jelölt úgy képviseli az iskolai könyvtári és média programot és az irányelveket, hogy elnyerje a folyamatos vezetői támogatást. Az iskolai közösségen kívül és belül is keresi a könyvtári média program finanszírozásának alternatív forrásait.

Átfogó és összehangolt stratégiai tervezés és értékelés

<i>Nem elfogadható</i>	<i>Elfogadható</i>	<i>Cél</i>
A jelöltek képtelenek a könyvtári média program fejlesztésére. Nem használnak fel adatokat a döntési folyamat során.	A jelöltek a tanárokkal és a vezetőkkel együttműködve olyan könyvtári média programot fejlesztenek ki, amely a forrásokat, a szolgáltatásokat és az információs műveltségi követelményeket összehangolja az iskola céljaival és feladataival. A döntési folyamatban adatokat használnak föl.	A jelöltek a tanárokkal, a vezetőkkel, a tanulókkal és az iskolai közösség más tagjaival együttműködve fejlesztik, hajtják végre és hosszú távon értékelik a stratégiai terveket. Képesek a könyvtári média programot összehangolni az információs műveltség követelményrendszerével, az iskolai céljaival, feladataival és tartalmi követelményeivel. Kvalitatív és kvantitatív módszerek alkalmazásával gyűjtik és elemzik az adatokat a tervekről és az irányelvekről szóló döntés előkészítéséhez.

A programirányítás című rész magyarázata

Az iskolai könyv- és médiatáros-jelölteknek meg kell felelniük a diákok mindenkori tanulási igényeinek azáltal, hogy egy körültekintően tervezett és eredményes, diákközpontú könyvtári média programot dolgoznak ki. A jelöltek tudása, készsége és képességei meghatározó tényezője az iskola tanulási kultúrájának, amely létfontosságú a diákok eredményességéhez. A hatékony programirányítás támogatja a diákok autentikus tanulását, és elengedhetetlen az egész életen át tartó önálló tanulás kifejlődéséhez.

A könyvtárosok a műveltség formálói, kulturális tényezők. Szakmai tevékenységük magja a források kezelése: a válogatás, a gyűjtés, a tárolás, a rendszerezés, a visszakeresés és a használat céljaira, illetve a gyűjtemény gondozása. Az iskolai könyv- és médiatáros felelőssége ezen túlmenően megtanítani az iskolai közösséget a hatékony információélelésre.

A könyv- és médiatáros-jelöltnek megvan a képessége és a szaktudása az iskolai könyvtári média program irányításához. A program irányítójaként vezetési, együttműködési és technikai készségeire támaszkodik annak érdekében, hogy a program naprakész legyen és minden részletre kiterjedjen, s integrálódjon az iskolához. A programirányításnak kettős feladata van: segíteni az oktatást és a tanulást, valamint – ami kevésbé látványos – az információhoz való hozzáférést a tanulóközösség egésze számára.

A könyv- és médiatáros-jelölt tudja, hogy a szakmai alapelvek ismerete és azok betartása megadja azt az alapot, amelyre a hatékony könyvtári médiatári program épülhet. Ezek az alapelvek megszabják az iskolai könyv- és médiatáros számára, hogy hogyan álljon a munkatársakhoz, és hogyan működjön együtt velük a könyvtári média programok támogatásában és irányításában. A könyvtár- és információtudományi alapelvek alkalmazása biztosítja, hogy a programok világosan fogalmazzanak, és kapcsolódjanak a tanulóközösség mindenkori szükségleteihez és céljaihoz.

A program értékelése szerves részét képezi a könyvtári média program tervezési menetének. Az is alapvető fontosságú, hogy a program küldetése, céljai és feladatai mindig időszerűek és diákközpontúak legyenek, és teljesítsék az eredeti célkitűzéseket. A könyvtári média program folyamatos, rendszeres értékelése elengedhetetlen, mert ez biztosítja a program életképességét és központi szerepét a diákok tanulásában. Mindezekon túl a program értékelésének célja a diákok teljesítményének növelése.

A tanulóközösség információs igényeinek felmérésében is megmutatkozik a könyv- és médiatáros-jelölt vezetői képessége. A könyv- és médiatáros-jelölt a tanárokkal, diákokkal, vezetőikkel és a tanulóközösség többi tagjaival közösen dolgozza ki és hajtja végre a program értékelését, folyamatosan ügyelve az iskola információs igényeire.

Példák a megvalósításra:

- A dokumentumok bizonyítják az iskolai tanterv, a körzeti, az állami és a nemzeti könyvtári előírások, valamint az információs műveltség követelményeinek ismeretét; a források kiválasztásának, illetve a beszerzésről szóló döntések gyakorlatának elsajátítását; a katalogizálás, az osztályozás és a feldolgozó munka ismeretét; hogy a jelölt tud bibliográfiai rekordot készíteni és szerkeszteni MARC-formátumban, hozzájárulva a helyi és a közös katalógushoz; és hogy elbeszélgetett az iskolai könyv- és médiatárosokkal, felkereste őket az önálló munkája elkezdése előtt.
- A tervek és eljárások mutatják a források elosztásához kapcsolódó feladatok megértését (pl. tárgyi eszközök, gyűjteményfejlesztés, személyi kérdések, költségvetés); az iskola információs igényeinek folyamatos követését biztosító ellenőrzőprogramok kidolgozását.
- Az értékelések feltárják a végrehajtással kapcsolatos tapasztalatokat a tanulók és a felügyelők szemszögéből egyaránt; elemzik a gyűjteményt az életkor, a tematika és az anyagok megfelelése szempontjából; vizsgálják a gyűjteményhez való hatékony hozzáférést a tárgyszavak, a Dewey-jelzések és a MARC-rekordok alapján.
- Programértékelés: az iskolai könyvtári média program értékelése közösen a tanulókkal, a munkatársakkal és a vezetőkkel, tanúsítva a könyvtári média program küldetésének, céljainak és feladatainak megértését és teljesítését; bizonyított döntésképesség szisztematikus elemzés alapján, valamint releváns adatok és kutatások felhasználásával.
- Fényképek, videók: szakszerű kivitelezés, szervezés, hirdetőtáblák, grafikonok, ami a diákokat tanulásra, olvasására ösztönzi.
- A weblapok elkészítésénél olyan programtervezési, -szervezési technikák alkalmazása, amelyek biztosítják a naprakészséget, az átfogó jelleget és iskolához való illeszkedést.
- Az önreflexió: a vezetésen, az együttműködésen és az elemzésen alapuló döntéshozatalra való képesség értékelése.

Válogatott források

Aaron, S. L. (1995). Bridges, windows, and frameworks: A twenty-first century school library media education curriculum. In B. J. Morris (Ed.), *School library media annual*, Vol. 13, pp. 24-30. Englewood, CO: Libraries Unlimited.

AASL/NCATE Program Standards Development Project, Drafting Committee. Program standards for the preparation of school library media specialists; Review and comment edition. Chicago: American Association of School Librarians, May 2000.

American Association of School Librarians. (1994). *Curriculum folio guidelines for the NCATE review process; School library media specialist basic preparation*. 2nd. ed. Chicago: American Library Association.

American Association of School Librarians (1999). *A planning guide for information power*. Chicago: American Library Association.

American Association of School Librarians and Association for Educational Communications and Technology. (1998). *Information power; Building partnerships for learning*. Chicago: American Library Association.

Association of Educational Communications and Technology. Standards for the accreditation of programs in educational communications and information technologies.(4th ed.) Available from <http://www.aect.org/ProfessDevel/NCATE/Standards4/NCATEContent.htm>.

Association for Library and Information Science Education. KALIPER Advisory Committee. (July 2000). Educating library and information science professionals for a new century: The KALIPER report. Reston, VA: ALISE.

Association for Teacher-Librarianship in Canada & Canadian School Library Association. (1998). *Students' information literacy needs: Competencies for teacher-librarians*. Pouch Cove, Newfoundland: ATLC. Available from <http://www.atlc.ca>. Accessed 5 April 2001.

Association for Library Services to Children. (2000). *Competencies for librarians serving children in public libraries*. Rev. ed. Chicago: ALA.

Barron, D. (1990). Research related to the education of school library media specialists. In B. Woolls (Ed.), *The research of school library media centers: Papers of the Treasure Mountain Research Retreat*, Park City, Utah, October 17-18, 1989, pp. 215-230. Castle Rock, CO: Hi Willow.

Bernhard, P. (1994). The school media/information specialist: A comparison of standards and guidelines about personnel, competencies, and education (international level, United States of America, France, United Kingdom, and English-speaking Canada). In C. C. Kuhlthau, C. C. (Ed.), *School library media annual*, Vol. 12, pp. 244-272. Englewood, CO: Libraries Unlimited.

Bialo, E. & J. Kachala. (1996). The effectiveness of technology in schools: A summary of recent research. *School Library Media Quarterly* 25(1), 51-57.

Bradburn, F. (1999). *Output measures for school library media programs*. New York: Neal-Schuman.

California Library Association. (1999). *Competencies for California Librarians in the 21st Century*. Sacramento, CA: CLA. Available from <http://www.clanet.org/pubs/Competencies.html> Accessed 17 April 2001. California State Department of Education (1998). Check it out! Sacramento, CA: CDE.

Clyde, L. A. (1999). *Managing infotech in school library media centers*. Englewood, CO: Libraries Unlimited.

Council of Chief State School Officers. INTASC Core Standards. Available from <http://www.ccsso.org/intascst.html> Accessed 17 April 2001.

Doyle, C. (1994). *Information literacy in an information society: A concept for the information age*. Syracuse, NY: ERIC.

Dumas, J. A. (1994). Continuing education and job performance of school library media specialists. (Doctoral dissertation, Georgia State University.)

Easun, S. (1994). Beginner's guide to efficiency measurement. *School Library Media Quarterly* 22(2), 103-106.

Everhart, N. (1998). *Evaluating the school library media center*. Englewood, CO.: Libraries Unlimited.

Eisenberg, M. B., & M. Brown (1992). Current themes regarding library and information skills instruction: Research supporting and lacking. *School Library Media Quarterly* 20(2): 103-10.

Elias, M. (1997). *Promoting social and emotional learning: Guidelines for educators*. Arlington, VA: Association for Supervision and Curriculum Development.

Ely, D. P. (1997). Professional education in educational media and technology: A 75 year perspective. *TechTrends* 43(1):17-22.

Farmer, L. (1999). *Cooperative learning activities in the library media center*. 2d ed. Englewood, CO: Libraries Unlimited.

Farmer, L. (1999). *More than information: The role of the library media specialist in the multimedia classroom*. Englewood, CO: Libraries Unlimited.

Gorman, M. (2000). *Our enduring values*. Chicago: American Library Association.

Gustafson, K. & Smith, L. (1994). *Research for school library media specialists*. Norwood, NJ: Ablex.

Hartzell, G. (1994). *Building influence for the school librarian*. Worthington, OH: Linworth.

Haycock, K. (1995). Research in teacher-librarianship and the institutionalization of change. *School Library Media Quarterly* 23(4), 227-33.

Haycock, K. (1996). Teacher-librarianship: Bridging the gap between research and practice. In J. Webb (Ed.), *Sustaining the vision: Selected papers from the 24th annual conference of the International Association of School Librarianship*, pp. 11-17. Worcester College of Education,

Worcester, England, July 17-21, 1995. Seattle, WA: International Association of School Librarianship.

Haycock, K. (1998). Students' information literacy needs: Competencies for teacher-librarians in the twenty-first century. In S. Shoham & M. Yitzhaki (Eds.), *Education for all: Culture, reading and information; Selected papers of the 27th annual conference of the International Association of School Librarianship*, Bar-Ilan University, Ramat-Gan, Israel, July 5-10, 1998, pp. 81-89. Seattle, WA: International Association of School Librarianship.

Haycock, K. (ed.) (1999). *Foundations for effective school library media programs*. Englewood, CO: Libraries Unlimited.

Indiana Professional Standards Board. (1998). *Standards for teachers of library/media*. Indianapolis, IN: Indiana Professional Standards Board.

International Society for Technology in Education. (2000). *National educational technology standards for students: Connection curriculum and technology*. Eugene, OR: International Society for Technology in Education.

Karp, R. S. (1995). Education for librarianship: A Survey of the literature, 1988-1995. *Education in Libraries*, 19: 3: 13-25.

Kent, A. (Ed.) (2001). The twentieth-century school library. *Encyclopedia of library and information science*. Vol. 73, supplement 34. New York: Marcel Dekker.

Kentucky Department of Education. *Essentials of a model library media program*. Online. Available from <http://www.kde.state.ky.us/oet/customer/online2/online2.asp> Accessed 17 April 2001.

Krashen, S. (2001). Current research: The positive impact of libraries. *California School Library Association Journal*, 25 (1), 21-24.

Krashen, S. D. (1993). *The power of reading: Insights from the research*. Englewood, CO: Libraries Unlimited.

Lance, K. and Loertscher, D. (2001). *Powering achievement: School library media programs make a difference*. San Jose, CA: Hi Willow.

Lester, J. & K. Latrobe. (1999). The education of school librarians. In K. H. Latrobe (Ed.), *The emerging school library media center: Historical issues and perspectives* pp. 1-15. Englewood, CO: Libraries Unlimited.

Loertscher, D. (2000). *Taxonomies of the school library media program*. San Jose: Hi Willow.

Loertscher, D. & B. Woolls (1999). *Information literacy: A review of the research*. San Jose, CA: Hi Willow.

Massachusetts Department of Education. Teacher certification. 7.10: Requirements for educator certificates; Library media specialist (all levels). Available from <http://www.doe.mass.edu/cert/regs/library.html>. Accessed 17 April 2001.

- Montgomery, P. K. (1991). Cognitive style and level of cooperation between the library media specialist and classroom teacher. *School Library Media Quarterly* 19(3), 185-190.
- Morris, B. J. (Ed.) (1995). School library media annual, vol.13. *The future of school library media programs*. Englewood, CO: Libraries Unlimited.
- National Board for Professional Teaching Standards. *Library media*. Arlington, VA: NBPTS. Available from http://www.nbpts.org/standards/standards_cert_overview.html Accessed 1 April 2001.
- National Council for Accreditation of Teacher Education. *NCATE 2000 unit standards* (newly revised). Available from http://www.ncate.org/accred/m_accreditation.htm. Accessed 17 April 2001.
- National Council for Accreditation of Teacher Education. *Program standards for elementary teacher preparation*. Available from <http://www.ncate.org/standard/programstds.htm> Accessed 17 April 2001.
- National Study of School Evaluation. (1998). *Program evaluation: Library media services*. Schaumburg, IL: NSSE (<http://www.nsse.org/progeval.html>).
- North Carolina Department of Public Instruction (2000). *Impact: Guidelines for media and technology programs*. Raleigh: NCDPI. Available from <http://www.ncwiseowl.org/impact.htm>. Accessed 5 April 2001.
- Oklahoma Commission for Teacher Preparation. (1999). *Library-media specialist program matrices*. Norman, OK: OCTP.
- Paris, M. Beyond competencies: A trendspotter's guide to library education. *Information Outlook*, 3(12) 31-34, 36.
- Pitts, J. M., McGregor, J. & Stripling, B., eds. (1996). Mental models of information: The 1993-94 AASL/Highsmith Research Award Study. *School Library Media Quarterly* 23(3), 177-84.
- Rubin, R. (2000). *Foundations of library and information science*. New York: Neal-Schuman.
- Schmidt, W. D. & D. A. Rieck. *Managing media services; Theory and practice*. 2nd. ed. Englewood CO: Libraries Unlimited, 2000.
- Shannon, D. M. (1996). Tracking the transition to a flexible access library program in two Library Power elementary schools (in central Kentucky). *School Library Media Quarterly* 24(3), 155, 158-63.
- Stripling, B.K. (1995). Learning-centered libraries: Implications from research. *School Library Media Quarterly* 23(3), 163-70.
- Taylor, A. (2000). *The organization of information*. Englewood, CO: Libraries Unlimited.
- Texas State Board for Educator Certification. Preparation manual for the examination for the certification of educators in Texas: Learning Resources 35. (ExCET.). Available from <http://www.excet.nesinc.com/excetstudyguid/35%20Learning%20Resources.html>. Accessed 16 April 2001.

Vansickle, S. (2000). Educating preservice media specialists: Developing school leaders. *School Libraries Worldwide* 6:2:1-20.

Wilson, A.M. & Hermanson, R. Educating and training library practitioners: A comparative history with trends and recommendations. *Library Trends*, 46(3) 467-504.

Wisconsin Department of Public Instruction. Library media specialist licenses (initial and professional levels). Final draft of guidelines. Available from <http://www.dpi.state.wi.us/dltcl/imt/lmslic.html> Accessed 17 April 2001.

Woodruff, L.C. (1994). Assessments by selected school library media specialists of required job competencies as compared to learned competencies. Doctoral Dissertation, Wayne State University.

Woodsworth, A. (1994). *The future of education for librarianship: Looking forward from the past*. Washington, CD: Council on Library Resources.

Woolls, B. (1999). *The school library media manager*. 2d ed. Englewood, CO: Libraries Unlimited.

Young Adult Library Services Association. Professional Development Center. (1998). *Young adults deserve the best*. Chicago: ALA.

Zweizig, D. & Hopkins, D. (1999). *Lessons form Library Power: Enriching teaching and learning*. Englewood, CO: Libraries Unlimited.

Szakmai útmutatás, irányelvek és kutatás

Az információs műveltség

Chartered Institute of Library and Information Professionals

A mű eredeti címe:

**Information literacy: definition; the skills; a short introduction to
information literacy**

2005

Információs műveltség – fogalommeghatározás

Információs műveltséggel rendelkezik az, aki tudatában van annak, mikor és miért van szüksége információkra; tudja, hol találja meg és hogyan értékeli; tudja, hogyan hasznosítsa és kommunikálja etikus módon az információt.

Ez a meghatározás különféle készségeket feltételez. Úgy véljük, azok a készségek (vagy kompetenciák), amelyek szükségesek az információs műveltséghez, megkövetelik a jártasságot a következő területeken:

- az információsükséglet felismerése,
- a rendelkezésre álló források ismerete,
- az információkeresés módszerei,
- az eredmények értékelése,
- a keresési eredmények feldolgozása, hasznosítása,
- etikus és felelősségteljes használat,
- az információ kommunikálásának, megosztásának módszerei,
- az eredmények kezelése.

Információs műveltség: készségek

Az információsükséglet felismerése

Annak felismerése, hogy információra van szükség; annak megértése, hogy miért van szükség információra, mennyi és milyen információ kívánatos, milyen további befolyásoló tényezőket kell figyelembe venni (pl. idő, formátum, időszerűség, elérhetőség); annak ismerete, hogy az információ különféle formátumban, többféle földrajzi és virtuális helyen is megtalálható. Kiemelt jelentősége van a megfelelő kérdésfeltevés képességének, valamint a keresési stratégia kialakításában való jártasságnak.

Megjegyzés: Az információ megjelenhet papíron (könyvek, kézikönyvek, folyóiratok, magazinok, újságok stb.), elektronikus formában (CD-ROM-on, az interneten keresztül, a World Wide Weben, DVD-n, saját számítógépünkön, vagy lokális hálózaton stb.) vagy közvetíthető televízión, rádión, filmen, de származhat akár egy kollégától, barátától is. Az információk különfélék lehetnek abból a szempontból, hogy mennyire könnyen érhetőek el és használhatók, mennyire felelnek meg igényeinknek; az pedig, hogy milyen kényelmesen és gyorsan nyerünk választ kérdéseinkre, meghatározza, hogy milyen információforrások használata mellett döntünk.

A rendelkezésre álló források ismerete

Az információs műveltséggel rendelkező személy képes arra, hogy felismerje a kiaknázható információforrásokat, tudja, hol található és hogyan érhető el, ismeri az egyes forrástípusok értékeit, képes arra, hogy adott esetben a leginkább megfelelőt használja.

Megjegyzés: Ahogy szó volt róla, szükség van a források típusainak ismeretére (papíralapú elektronikus/digitális, verbális közlés stb.), és tudni kell, hogy mikor melyik használandó,

valamint milyen értékei vannak az egyes információforrásoknak, illetve miben különböznek egymástól.

Példák:

- Egy folyóiratcikk fellelhető nyomtatott formában, elektronikus folyóirat részeként, illetve rekordként, cikkek teljes szövegét tartalmazó adatbázis rekordjaként.
- Nem minden keresőmotor kínálja ugyanazokat a lehetőségeket.
- A cégek honlapja, a piackutató jelentés vagy a nemzeti statisztikai intézmény honlapján található információk különféle szempontokat közvetíthetnek.
- Az információforrásokhoz való hozzáférés csatornái a személytől és a helytől függően különbözőek lehetnek. Például 8 éves gyermek esetében az elérhető információ olyan meghatározó tényezőktől függ, mint például a szülők nézetei, könyvvásárlási hajlandósága, a helyi könyvtár gyarapítási politikája, számítógép-használati lehetőségek otthon vagy barátainál stb. Az, hogy pontosan ugyanaz az információforrás hozzáférhető-e különböző gyerekeknek, a számukra elérhető helyi csatornáktól függ.
- Bármely információforrás mutathat kulturális, politikai, ipari, nemzeti vagy egyéb elfogultságot. Például a napilapok közismerten politikailag elfogultak, és ugyanezek az előítéletek jelennek meg a világháló hírforrásaiban is; fontos azt is tudni, hogy PR-cégeket bíznak meg ezen információk terjesztésére létrehozott, ún. „spin” weboldalak készítésével. Gondoljunk például bizonyos érdekérvényesítő csoportok tevékenységére (pl. az állatok jogai, abortuszvita, szélsőjobboldali és szélsőbaloldali politikai csoportok, vallási csoportok, szekták). A kapott információforrás mögött álló szervezetnek lehetnek rejtett szándékai.

Az információkeresés módszerei

Az információs műveltség jelenti a megfelelő forrás megkeresésének, valamint a releváns információ azonosításának készségét.

Megjegyzés: A legjobb eredmény elérése érdekében a keresési stratégiának a használt információforrásokhoz szabottnak kell lennie. A felhasználóknak reagálniuk kell a keresés eredményére – lehet, hogy az túl kevés, vagy éppen túl sok –, és tudniuk kell, mikor kell abbahagyni a keresést. Az információs jártassággal rendelkező személynek tisztában kell lennie azzal is, hogy a célzott keresésen túl további információk gyűjthetők az információforrások tallózása, böngészése révén.

Példák:

- Keresés különböző információforrásokban.
- A könyvek végén található mutatók használata.
- A referáló és indexelő folyóiratok használata.
- Az RSS és egyéb hírcsatornák böngészése.
- Kapcsolódás levelezőlistákhoz, internetes vitafórumokhoz és faliújságokhoz stb.
- A hypertext, az URL-ek és könyvjelzők stb. használata.
- A Boole-algebrai műveletek elsajátítása és alkalmazása a keresésben.
- A csonkolási műveletek ismerete és használata.
- Az adatmezők ismerete és használata a keresés során.
- A duplumok kiszűrése.
- A relevancia fogalmának ismerete, a relevancia szerint rangsorolt keresés alkalmazása.

A keresési eredmények értékelése

Az információs műveltséggel rendelkező személy képes az információkat különféle szempontok – hitelesség, pontosság, időszerűség, értékek és elfogultság – szerint értékelni. Képes továbbá értékelni azokat az eszközöket, illetve eljárásokat is, amelyek révén az eredményeket nyerte, és ily módon meggyőződni arról, hogy ez megközelítés nem vezet félrevezető vagy hiányos eredményekhez.

Megjegyzés: Nem elegendő, hogy a forrás valamilyen választ adjon a kérdésre, tudni kell azt is, hogy a forrás valójában mennyire megbízható.

Példák:

- Használjuk a szerzőre, szerkesztőre, sorozatra, kiadóra vonatkozó korábbi ismereteinket.
- Megvizsgálandó
- a relevancia a probléma / kérdés / feladat szempontjából,
- mennyire felel meg a stílus a felhasználóknak,
- a mutatókkal, jegyzetekkel, bibliográfiával, illusztrációkkal, multimédiával stb. való ellátottság,
- a hitelesség és az eredet,
- elismertség, jogosítványok (tulajdonlás, hírnév, szakterület, működési terület),
- a nézőpont és az előítéletek,
- a hibaaarány / pontosság,
- a célok / célközönség,
- az időszerűség / korszerűség,
- a következetesség,
- a megvalósítás (a kivitel, a megjelenés és az elrendezés),
- a szervezettség / navigáció (a használat könnyűsége),
- az elérés és a használat (dokumentáció, hozzáférhetőség, összehasonlítás más forrásokkal).

A keresési eredmények feldolgozása és hasznosítása

Az információk elemzése és feldolgozása biztosítja a pontos és közölhető kutatási eredményeket vagy az új ismeretek és értelmezés kialakítását.

Megjegyzés: A megtalált információkkal a következőket kell tenni: megérteni, összehasonlítani, kombinálni, jegyzetekkel ellátni, majd alkalmazni. Fel kell ismerni, mikor van szükség további információk keresésére.

Példák:

5. Használjuk a megfelelő szoftvereket (táblázatkezelő, adatbázis-kezelő, statisztikai és referenz stb.)

Etikus és felelősségteljes használat

Az információk felhasználása során felelősségteljesen, kulturális szempontokat szem előtt tartva, etikus módon kell eljárni, a szakmai, üzleti és személyes etikai elvárásoknak egyaránt megfelelően. Tartsuk tiszteletben a bizalmas közlést, és mindig adjunk hitelt mások munkájának. Meg kell ismerni az előítélet természetét és előfordulását, hogy helyesen tudósítsunk róla. Ilyen esetekben kiegyensúlyozott, részrehajlásoktól mentes beszámolót kell készíteni.

Megjegyzés: Mindez számos területtel összefüggésben áll, mint pl. a szellemi tulajdon és a plagizálás, a jogtalan és jogszerű használat, az információ szabadsága, az adatvédelem, a gyakorlat szabályozása, az etikai elvek, mint amelyeket a munkaadók, intézmények, szakmai testületek (pl. a CILIP) tesznek közzé.

Példák: A CILIP Etikai kódexe könyvtárosok és információs szakemberek számára elérhető az alábbi címen: <http://www.cilip.org.uk/professionalguidance/ethics/>

Az információ kommunikálásának, megosztásának módszerei

Képesnek kell lenni az információ kommunikálására, megosztására az információnak, a célközönségnek és a helyzetnek megfelelő módon és formátumban.

Megjegyzés: Mindez már túllép az analízisen a szintézis, a szervezés és/vagy az új információk létrehozása, s megfelelő formába öntése felé.

Példák:

- A különféle kommunikációs csatornák előnyeinek és hátrányainak ismerete (pl. weboldalak, prezentációk, jelentések).
- A hatékony együttműködés a közös publikációs és kiadói tevékenységekben, beleértve a közös szoftverhasználatot is (pl. hallgatói csoportok jelentései, belső tudásbázisok, közös fejlesztésű blogok, wikipedia).
- A megfelelő fogalmazásmód, stílus ismerete (pl. jelentések, tanulmányok, prezentációk stb. készítésénél).
- Az idézés és a hivatkozás különböző módjainak elsajátítása.
- A jegyzetek – láb- és végjegyzet – használata.
- A szóbeli beszámolóban szabatos és könnyen érthető fogalmazás.
- Elektronikus levelezés esetén a megfelelő stílus használata és a szokások megértése.

Az eredmények kezelése

Ismerni kell a megszerzett információk tárolásának és kezelésének a lehető leghatékonyabb módszereit. Kritikusan kell viszonyulni az eljárásokhoz és az eredményekhez, továbbá a talált forrásokhoz úgy, hogy az információkeresésből és -használatból szerzett tapasztalatokból tanulni lehessen.

Megjegyzés: Állandó vagy folyamatos elfoglaltságok.

Példák:

- A források ismételt átvizsgálása (saját nyilvántartásban vagy eredetiben) egy későbbi időpontban.
- A dokumentumtárolásra, rendezésre polcok, kartotékszekrények használata.
- A számítógépen tárolt adatok mappákba rendezése.
- Az elektronikus levelek és csatolt küldemények rendezése.
- A megfelelő szoftverek használata (táblázatkezelő, adatbázis-kezelők, statisztikai és referenz stb.)
- Biztonsági és háttérmentések.
- A változások követése a dokumentumokban.
- Személyes tartalomkezelés.

Rövid bevezető az információs műveltség témaköréhez

Az információs műveltség olyan készségek, illetve kompetenciák kombinációja, amelyek együtt hatékony információhasználatra tesznek képessé. A CILIP mint az információs szakemberek felelős szakmai testülete szükségesnek látta a fogalom egyértelmű definiálását az Egyesült Királyság minden információhasználó közössége számára. Az egész életen át tartó tanulás korában az információs műveltség ilyen meghatározása azt jelenti, hogy az információs műveltség valamennyi korosztály számára fontos a kisiskolásoktól az idősebb állampolgárokig. Az információs műveltséggel rendelkező személy nemcsak azt tudja, hogyan kell információt keresni, tisztában van annak korlátaival, a megszerzett információkat pedig képes értékelni, hasznosítani, kezelni, valamint közölni. Az információs műveltség alapvető és másoktól elkülönülő jártasság – mivel a mindennapokban valamennyien függünk az információktól.

Nagyon fontos szempont, ezért hangsúlyozni kell, hogy az információs műveltség az információ valamennyi megjelenési formájára vonatkozik. Az információ származhat egy másik személytől, papíralapú könyvekből, jelentésekből, folyóiratokból, újságokból, vagy számítógépen keresztül elérhető digitális forrásokból, mint az adatbázis, a keresőmotor, az elektronikus könyv, vagy közvetítheti más média: film, videó, DVD, rádió, televízió stb. A definíció és a készségek, illetve kompetenciák valamennyi médiára vonatkoznak.

Egyéb definíciók

Talán a legújabb alternatív meghatározás az információs műveltséggel foglalkozó szakértők UNESCO által támogatott prágai konferenciáján született:

„Az információs műveltség fogalmába beletartoznak az egyénnek a saját információs érdeklődésére és igényeire vonatkozó ismeretei, valamint az, hogy képes azonosítani, megtalálni, értékelni, szervezni, hatékonyan létrehozni, felhasználni, majd kommunikálni az információkat egy kérdés vagy egy probléma megoldása érdekében. Az információs műveltség előfeltétele annak, hogy hatékonyan részt vehessen az információs társadalomban, valamint az egész életen át tartó tanulás alapvető emberi jog része.” (US National Commission on Library and Information Science – Egyesült Államok Könyvtár- és Információtudományi Nemzeti Bizottsága, 2003.)

Az Egyesült Államok és Ausztrália korábbi meghatározásaikban ugyanabban az értelemben használták:

„Az információs műveltséggel rendelkező személynek képesnek kell lennie annak felismerésére, mikor van szüksége információra, s rendelkeznie kell azokkal a készségekkel, amelyek az igényelt információ megtalálásához, értékeléséhez és hatékony felhasználásához szükségesek.” (American Library Association – Amerikai Könyvtáros Egyesület, 1998.)

„Információs műveltség egy olyan értelmi képesség, illetve készségek olyan halmaza, amely lehetővé teszi az egyén számára, hogy felismerje, mikor van szüksége információra, és meg tudja találni a szükséges információkat, tudja értékelni és hatékonyan felhasználni azokat.” (CAUL, 2004.)

Sheila Webbernek, aki egyébként hathatósan közreműködött a CILIP definíciójának kidolgozásában, van egy korábbi meghatározása:

„...az információs műveltség alatt értjük a megfelelő információ megszerzését célzó magatartás elsajátítását, közvetítse az információt bármilyen csatorna vagy médium, de legyen alkalmas az információs igény kielégítésére, együtt az információk kritikus, bölcs és etikus felhasználásával a társadalomban.” (Webber and Johnston, 2003.)

Néhány hasonló vonás közvetlenül felfedezhető az idézett meghatározások és a definíciónk között. A miénk így szól:

„Információs műveltséggel rendelkezik az, aki tudatában van, mikor és miért van szüksége információkra; tudja, hol találja meg és hogyan értékelje; tudja, hogyan hasznosítsa és kommunikálja az információt etikus módon.”

Megpróbáltuk a fontos elemeket egyszerűen és közérthetően összefoglalni, hogy ez a meghatározás alapul szolgálhasson az információs műveltség fogalmának értelmezéséhez, bármely közösség számára az Egyesült Királyságban. A készségek című fejezet részletesebben magyarázza, mit jelent az, ha valaki információs műveltséggel rendelkezik.

A SCONUL (Society of College, National and University Libraries) hasonló megközelítést alkalmaz, amikor az információs készségeket mint a hét „fő készséget” határozza meg. (SCONUL, 1999)

Információs kommunikációs technológia és médiaismeret

Az információs technika és az információs és kommunikációs technológia (IKT) kifejezéseket széles körben használják, anélkül, hogy e fogalmak egyértelműen definiálva lennének; egyes nézetek szerint az IKT és az információs műveltség fogalma szorosan összefonódott az elektronikus írástudás kifejezéssel, amely mindkét tartalmat hordozza, míg mások szerint szükség van különbségtételre. Az oktatási minisztérium (Department of Education and Skills) „Egységes elektronikus oktatási és tanulási (e-learning) stratégia felé” című anyagában utal az „információs és kommunikációs technológiában való jártasság fejlesztésére” és megjegyzi, hogy „létfontosságú készségekről van szó: az elektronikus tanulás segíthet a felnőtteknek írás- és számolási készségeik fejlesztésében, miközben a mindennapi élethez és munkájukhoz szükséges információs és kommunikációs technológiákat elsajátítják (Department of Education and Skills, 2003.). A dokumentum mindössze egyszer említi az információs műveltséget, annak ellenére, hogy gyakran utal „a széles körben hozzáférhető információs rendszerekkel összekapcsolt digitális források növekvő hozadékára”. A CILIP nem osztja azt a véleményt, miszerint ezek a kifejezések szinonimák lennének.

A médiaismeret szakkifejezés szintén 2004 közepén jelent meg, s jelentése a vizuális és egyéb hordozókkal kapcsolatos ismereteket, jártasságot fejezi ki (Ofcom, 2004). Ofcom szerint, amíg nincs egyezményes definíció, „médiaismeret foglalja magában azt a készségsort, amely képessé tesz az elérésre, az elemzésre, az értékelésre és az eredmény kommunikálására különböző formátumokban”. Zavarba ejtően feltűnő a hasonlóság az információs műveltség fogalmával, sőt meg kell jegyeznünk, hogy ezek az elemek nemcsak a mi definícióinkban, hanem valamennyi fentebb idézett, információs műveltséget meghatározó megfogalmazásban benne rejlenek.

A médiaismeretnek – csakúgy, mint az információs műveltségnek – nincsen egyezményes, általánosan elfogadott definíciója, de ellentétben a médiaismerettel, többször megkísérelték definiálni, körülírni. A közelmúltban jelent meg Sirje Virkus professzor hasznos és alapos tanulmánya (Virkus, 2003). A CILIP kísérletet tett arra, hogy ezeken a vitákon felülemelkedve – legalább az Egyesült Királyság számára – megalkosson egy egyszerű meghatározást, alátámasztva azt a készségek, kompetenciák felsorolásával és példákat hozva minden egyes készségre.

Az információs műveltség kontextusa

Az információs műveltséget a tudás, illetve a tanulás részeként határoztuk meg, ez összhangban van az oktatási minisztérium (Department of Education and Skills) álláspontjával is. Mindez egy sor elsajátítandó készséget, kompetenciát tartalmaz. De vannak más nézőpontok is. Akadnak, akik azt állítják, az információs műveltséggel bíró személynek képesnek kellene lennie az egész életen át tartó tanulásra, és folyamatosan reflektálnia arra, amit éppen csinál. Ez nem tekinthető az információs műveltség részének, sokkal inkább egy szükséges attitűd, amely nélkül az információs műveltség nem fejleszthető. Ezzel szemben az a tudás, amellyel az ember több információt tud értékelni és elérni, az életben nagyon értékes készség. Az információs műveltség elkötelezettséget is jelent az érték, haszon és siker iránt. Az információs műveltséggel rendelkező személy számára fontos az általa kutatóakra vonatkozó válasz minősége, és munkájára való felkészültsége garantálja a minőséget.

Végül meg kell jegyezni, hogy az információs műveltség némileg különböző dolgokat jelenthet különféle közösségekben; magasabb szintű készséget, ismereteket kívánhat az egyik közösségben, mint a másikban. Az információs műveltség elengedhetetlen (és fontos elsajátítandó és alkalmazandó készség) mind az alap és középfokú oktatásban, a továbbképzésben, a felsőoktatásban, mind az üzleti életben és a szabadidős tevékenységekben.

Jegyzetek

American Library Association (1998) A Progress Report on Information Literacy: An Update on the American Library Association Presidential Committee on Information Literacy: Final Report. American Library Association, Chicago. Available at:

<http://www.ala.org/ala/acrl/acrlpubs/whitepapers/progressreport.htm>.

Visited 27/08/2004

CAUL (2004) *Australian and New Zealand Information Literacy Framework: principles, standards and practice*. 2nd ed. Editor: Alan Bundy. Adelaide, Australian and New Zealand Institute for Information Literacy, 2004. c. Australian and New Zealand Institute for Information Literacy (ANZIIL) and Council of Australian University Librarians (CAUL) Revised version of CAUL's Information Literacy Standards published in 2001. Available at:

<http://www.caul.edu.au/info-literacy/InfoLiteracyFramework.pdf>.

Visited 19/09/2004

Department of Education and Skills (2003) *Towards a unified e-learning strategy*. London: Department of Education and Skills. Available at <http://www.dfes.gov.uk/consultations2/16/>.

Visited 27/08/2004

Johnston, B. & Webber S. (2003). Information Literacy in Higher Education: a review and case study. *Studies in Higher Education* 28 (3): 335-352.

Ofcom (2004) *Ofcom's strategy and priorities for the promotion of media literacy: Consultation document*. Available at: <http://www.ofcom.org.uk/consultations/past/strategymedialit/strategymedialit/?a=87101>.

Visited 27/08/2004

SCONUL (1999) Information Skills in Higher Education: A SCONUL Position Paper. Available at: http://www.sconul.ac.uk/activities/inf_lit/papers/Seven_pillars.html.

Visited 19/09/2004.

US National Commission on Library and Information Science (2003) The Prague Declaration: *"Towards An Information Literate Society"* Available at:

<http://www.nclis.gov/libinter/infolitconf&meet/post-infolitconf&meet/PragueDeclaration.pdf>.

Visited 27/08/2004

Virkus, S. (2003) Information literacy in Europe: a literature review. *Information Research* 8 (4). Available at: <http://InformationR.net/ir/8-4/paper159.html>.

Visited 27/08/2004

Updated: 21 December 2004